

Lelkipásztor

Evangelikus lelkészi szakfolyóirat

Verebics Éva Petra \ A szöveg kettős beágyazottsága. Kultúratudományos szempontok Zsolt 18 || 2Sám 22 értelmezéséhez

Szakács Tamás \ Luther ortodox paradoxonjai a Heidelbergi disputációban

A keresztény hit megújulásának útja. A Christ in der Gegenwart tételei

Axel Denecke \ A keresztény hit megújulásának útja – Dietrich Bonhoeffer teológiája nyomán. Megjegyzések a tézisekhez

Vízsolyi Ákos \ Néhány gondolat a szupervízióról

Kedves Olvasó!

A szöveg kettős beágyazottsága – Kultúratudományos szempontok Zsolt 18 || 2Sám 22 értelmezéséhez című doktori értekezését mutatja be Verebics Éva Petra. Munkájának alapkérdése, hogy miképpen vett részt korának társadalmi, politikai, kulturális diskurzusaiban Dávid király – ezeket nem pusztán tükrözve, hanem alakítva is.

Szakács Tamás Luther Márton *Heidelbergi disputációjában* szereplő ortodox paradoxonjait mutatja be és értelmezi. Értekezése végén megállapítja: Luther a kereszt teológusaként szólal meg, tehát az igazságot mondja. Ám paradoxonokban szól, ezért a paradoxon a valóság. A paradox kérdésre ugyanis lehetetlen paradoxonmentesen válaszolni.

A keresztény hit megújulásának útja címmel a *Christ in der Gegenwart* folyóiratban megjelent 9 tétel magyar fordítását adjuk közre Herzog Csaba fordításában. Bízunk abban, hogy ezek a tételek a hazai evangélikusság számára is izgalmas impulzusokat adnak, és párbeszédet inspirálóivá válnak egyházunk szélesebb és szűkebb köreiben egyaránt. Vizsolyi Ákos tanulmánya az egyházi szupervízió alapjait és szükségességét ismerteti meg az olvasóval. Munkája elején a szerző így fogalmaz írásának céljáról: megvilágítani a szupervízió mibenlétét, elősegíteni annak minél pontosabb megértését, lebontani titokzatosságát és hétköznapiságában megmutatni.

Az igehirdetési előkészítők *újév ünnepétől vízkereszt ünnepéig* utolsó vasárnapig segítik az igehirdető készülését.

Örömteli olvasást kíván

a szerkesztő

Januári számunk szerzői

Axel Denecke gyakorlati teológus – Hamburg
(Németország)

Bajuszné Orodán Krisztina kórházlelkész – Budapest

Baranyay Csaba lelkész – Kőszeg

Erdélyi Csaba lelkész – Budapest

Eszlényi Ákos lelkész – Csömör

Gáncs Péter nyugalmazott püspök – Budapest

Joób Máté gyakorlati teológus, lelkész – Budapest

Kézdy Edit iskolaigazgató – Budapest

Korányi András egyháztörténész, lelkész – Budapest

Németh Szabolcs lelkész – Mencshely

Pápai Attila lelkész – Gyula

Pápai-Tóth Orsolya lelkész – Gyula

Réz-Nagy Zoltán egyetemi lelkész – Budapest

Szakács Tamás doktorandusz, lelkész – Aszód
Verebics Éva Petra teológus, lelkész – Budapest
Vizsolyi Ákos senior szupervízor – Budapest

Lelkipásztor – Evangélikus lelkészi szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Főszerkesztő: Orosz Gábor Viktor

A szerkesztőbizottság tagjai

Csáky-Pallavicini Zsófia

Fabiny Tamás

Kodácsy-Simon Eszter

Kondor Péter

Korányi András

Kőszeghy Miklós

László Virgil

Pángyánszky Ágnes

Percze Sándor

Szabó B. András

Varga Gyöngyi

Szerkesztőség

1141 Budapest, Rózsavölgyi köz 3.

Tel.: 469-1050

E-mail: gabor.orosz@lutheran.hu

Olvasó- és tördelőszerkesztő: Petri Gábor

Szöveggondozó: Miklósné Székács Judit

Műszaki szerkesztő: Török Andrea

Grafika: Bódi Kati

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

www.lutherkiado.hu

1085 Budapest, Üllői út 24. Tel./fax: 317-5478, e-mail: kiado@lutheran.hu

Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Egy szám ára: 900 Ft. Előfizetési díj 1 évre: 10 800 Ft.

Külföldi előfizetések: szomszédos országokba (postaköltséggel együtt)

évi 18 300 Ft (68 €), egyéb külföldi országokba 21 100 Ft (78 €).

Nyomdai kivitelezés

Mondat Kft.

www.mondat.hu

Felelős vezető: Nagy László

ISSN 0133-2821

2 1 3 3 2 8 2 1 1 9 0 1 1

Örömré fordul. . .

Fil 4,4

■ RÉZ-NAGY ZOLTÁN

Pál apostol azt üzeni a filippieknek: „...ismét mondom, örüljétek!” Az öröm mindig jelen lévő eleme a bibliai hitnek. Az ószövetségi ember az öröm hiányából Isten távollétére következtetett, vagy az Istentől való elszakadásra, az újra megtalált örömből pedig az Istenre való újbóli rátalálásra. Az öröm követelmény és egyúttal olyan tartalma is az életnek, amelyet nem könnyű elérni. Az igazi öröm értékes és ritka dolog.

A kereszténység legjelentősebb modern kori kritikusa, Friedrich Nietzsche azt mondta: „Jézus tanítványainak megváltottnak kellene lenniük!” Ennek kapcsán feltehetnénk magunkban a kérdést: az öröm hiánya kereszténységünket bizonyítja, vagy éppen azt, hogy nem vagyunk eléggé keresztények?

Az élet Istené, és Isten az élet alapja. Ő végtelenül több, mint az élet bármilyen folyamata. De ő kreatívan munkálkodik az élet valamennyi folyamatában. Ezért nincs összeférhetetlenség aközött, hogy megtaláljuk örömünket az életben, és hogy megtaláljuk örömünket Istenben. De megtalálni az örömet az életben még nem jelenti egyúttal azt is, hogy megtaláltuk az örömünket Istenben.

Az öröm néha a fájdalom ellentétének tűnik. De tudjuk, hogy a fájdalom és az öröm járhat együtt. A jelentős sorús embereknél mindvégig, egész életükben együtt volt ez a kettősség: egész életükben fájdalmakkal küzdöttek, és ezalatt nem szüntek meg sosem kitartóan keresni az örömet.

Az átlagember képes feláldozni az örömeit azért, hogy a fájdalmakat is távol tartsa magától. Ha arra törekszünk, hogy a fájdalmat megússzuk, akkor valóban elérhetjük, hogy a fájdalom elkerüljön minket, de nem kerülhetjük el a szomorúságot.

Szerezhetünk magunknak élvezeteket, és elkerülhetjük a fájdalmakat, ha használunk vagy távol tartunk magunktól bizonyos dolgokat. De az igazi öröm nem szerezhető meg, és a szomorúság nem kerülhető el ezen az úton. Öröm csak akkor lehetséges, ha a dolgokat és személyeket önmagukért akarjuk, és nem a birtoklás vágya miatt. Az elégtelt munka feletti öröm is véget ér, miután teljesítettük.

Az igazi örömhöz a szomorúságon keresztül jutunk –

a hit egyik nagy paradoxona ez. Pál apostol is beszél világ szerinti szomorúságról, amely azon a tapasztalaton alapszik, hogy a testi és szellemi egészség, az otthon és a szeretet kötelei mind ki vannak téve az elmúlásnak.

De éppen ez a szomorúság átalakulhat Isten szerinti szomorúsággá, amely már képes bennünket az átalakuláshoz és az igazi örömhöz elvezetni. Az örömhöz, amely önmaga szülötte, nincs konkrét oka, és túl van az e világi jó érzés és a világ szerinti szomorúság keretein.

Ez az, amit úgy hívhatunk, hogy áldás. Mert az áldás az örömhöz az az eleme, amely örökkévalóságból jön. Az áldásnak köszönhető, hogy az igazi öröm a szomorúságot is magában foglalja. Jézus a boldogmondásokban azt mondta a szegényeknek, a síróknak és gyászolóknak, az éhezőknek és szomjazóknak, az üldözötteknek: Áldottak vagytok! És ezzel azt mondja nekik: Örüljétek! A szomorúság közepete is örülni, ez lehetséges az áldás részeseinek, az áldottaknak: azoknak, akiknek az öröm az örökkévalóságnak egy – a mi életünkben is megmutatkozni képes – dimenziója.

Jézus az ő örömét adja a tanítványainak: ez nem a túlvilágon történik, hanem itt és most. Ezért szólíthatja fel Pál apostol a filippieket örvendezésre. Ez nem lehetséges másként, csak úgy, hogy az áldás és az abban való részese nem más, mint a próféciák beteljesedésének visszatükröződése a mi jelenünkben. Áldott az, aki az egykori beteljesedésben az öröm által már itt és most részese.

Erre az örömré mutat rá a Szentírás. Jézus tanítványainak mondott búcsúbeszédében így szól: „...szomorúságotok örömré fordul (...) Mert bár most szomorúság fog el titeket, de (...) és örülni fog szívetek, és örömtöket senki sem veheti el tőletek...” (Jn 16,20.22) „Ezeket azért mondom nektek, hogy az én örömöm legyen bennetek, és örömtök teljessé legyen.” (Jn 15,11)

Örvendező, azaz áldott lesz az, aki részese e beteljesedésnek, aki részese itt és most. Hiszen ez a beteljesedés nemcsak a távoli jövő ígérete, hanem itt, a mi jelenünkben is jelen van, mégpedig az örömben.

A szöveg kettős beágyazottsága

*Kultúratudományos szempontok Zsolt 18 || 2Sám 22 értelmezéséhez**

■ VEREBICS ÉVA PETRA

Kutatási előzmények és problémafelvetés

Doktori projektem a Zsolt 18 || 2Sám 22 szövegének vizsgálatára irányult. Sokszor szembesültem eközben a kérdéssel: „Tényleg egyetlen zsoltárról írsz egy teljes dolgozatot?!” A válasz egyértelmű igen, ugyanis ez a költemény a maga ötvenegy versével kellően gazdag táptalajul szolgált és szolgál a legkülönbözőbb interpretációs irányok számára. Ezt az adottságát szemléletesen mutatta meg Donald K. BERRY 1993-as monográfiájában, amelyben négy különböző szemszögből (textuális, formakritikai, retorikai és olvasóorientált szempontból) vizsgálta meg a zsoltár szövegét. Ezt 2001-ben egy újabb monográfia követte, amelynek szerzője, Klaus-Peter ADAM kifejezetten a harcos hős-király és a harcos Isten megfeleltetésének irányából faggatta a szöveget, majd kisebb szünet után gyors egymásutánban 2014-ben jelent meg a cambridge-i Alison Ruth GRAY könyve, amely a metaforákat kutatja az e tekintetben valóban nagyon gazdag költeményben, 2016-ban pedig Linzben született egy disszertáció, szerzője Magdalena LASS, amely az erőszak tematikáját járja körül a zsoltárban. Mindemellett számos további monográfia is önálló fejezeteket szentelt neki, amely olyan témákat dolgoz fel (igazságosság, viharistenek, teofánia, szövegek kettős hagyományozása, költői szövegek narratív könyvekben), amelyek a zsoltárban is fontos szerepet játszanak. Ezenfelül tanulmánykötetekben és folyóiratokban is gyakran felbukkannak az elmúlt évtizedekben olyan cikkek, amelyek a zsoltár egészét vagy egy-egy részét vizsgálják meg közelebbről.

Felmerülhet a kérdés, hogy ha ennyire alaposan kutattott költeményről van szó, tudjuk-e még relevánsan faggatni a szöveget anélkül, hogy pusztán a korábban már el-

mondottakat visszhangoznánk. Disszertációmban megkíséreltem erre a kérdésre pozitív választ adni, méghozzá kultúratudományos elméleti háttérrel, amelynek bizonyos elemei ugyan megjelennek a szöveg tudományos recepciótörténetében, ám az eddig született értelmezések egészükben semmiképpen nem ebből az irányból közelítenek. Éppen ezért gondolom azt, hogy ez a biblikus kutatás szempontjából nem hagyományos elméleti alap releváns szempontokat tud adni az Ószövetség értelmezésében is. A zsoltár felirata szerint Dávid a kiválasztott uralkodó. És amennyiben Dávid a király, akit – minden ellenségétől és még ezek közül is kiemelten – Saultól ment meg JHVH, ez automatikusan politikai konnotációkkal is jár. Amikor erről a zsoltárról beszélünk, fontos, hogy folyamatosan szem előtt tartsuk a már említett kettős hagyományozás tényét, nem pusztán annak unikális volta miatt (51 versnyi egybefüggő szöveg, amely két különböző, egy költői – a Zsoltárok könyvében – és egy narratív – Sámuel második könyvében – szövegtörzseben egyaránt megtalálható), hanem azért is, mert ez a kettős beágyazottság további – jelen kérdésfeltevésünk szempontjából sem mellékes – lehetőségekkel gazdagítja a szöveg értelmezését. Az egyik alapvető szempont, hogy sokkal erősebb kötődés jött létre ezáltal Dávid király életrajzával (mint az életrajzot lezáró költemény), ráadásul ezzel a beágyazottsággal az úgynevezett deuteronomiumi történeti mű¹ és így egy markáns történelmi-teológiai koncepció részévé vált, amely mindkét irányban érezteti hatását.

¹ A deuteronomiumi történeti mű hosszú ideje tudományos viták tárgyát képezi. Én itt most a Deuteronomiumtól a Királyok második könyvéig terjedő történetírási egységre való hivatkozásra használom a fogalmat, anélkül, hogy ezzel állást foglalnék a szövegtörzsek egységességéről és datálásáról folytatott diskurzusban. A vonatkozó kérdések áttekintéséhez lásd RÖMER 2007.

* Az azonos című PhD-disszertáció kérdéseinek és eredményeinek bemutatása.

Kérdés, célkitűzés

Alapvető kérdésfeltevésém ennek szellemében tehát arra irányul: a 18. zsoltár szövege, különös tekintettel a fent említett, Dávidot megnevező címfelírra, illetve arra az egyedi körülményre, hogy a szöveg kisebb eltérésekkel Sámuel második könyvében is megtalálható, miképpen vett részt korának társadalmi, politikai, kulturális diskurzusaiban; ezeket nem pusztán tükrözve, hanem alakítva is.

A szövegvariancia kérdése, a katasztrófakezelés kontextusa és végül a politikai teológiai összefüggések – amelyeknek az egyes fejezetek utánajárnak – mind ebbe a kérdésfeltevésbe ágyazódnak. S ide tartoznak a nagyobb lélegzetvételű fogalomtörténeti átvetések is: az igazságosság, a teofánia és a király fogalmairól van szó, amint ezek a Zsolt 18 || 2Sám 22 szövegének értelmezésében relevanciát nyernek. Ám a fentiek fényében még egyszer hangsúlyozom: bár a címfelirat és a szöveg 2Sám-beli szereplése miatt adódik, hogy a zsoltárt Dávidról szóló szöveggént olvassuk – amint ez természetesen a szöveg recepciótörténetében is bizonyíthatóan adott volt –, ám ez egy olyan kontextus, amelynek érvényesítése nélkül is lehet a szövegről érvényes kijelentéseket tenni. Az alábbiakban tehát minden esetben, amikor Dávidot említtem a szöveg királyként, ez úgy értendő, hogy erős értelmezéssel élek: érvényesítem a címfelirat és a szöveg 2Sám-beli szereplése folytán adódó „Dávid-kontextust”.

Disszertációm „eredményei” – éppen a megközelítésemből fakadóan – sok esetben magukban az elemzésekben rejlenek,² ám ezekből az elemzésekben születtek olyan állítások is, amelyek tételszerűen megfogalmazhatóak. Az alábbiakban a hozzájuk vezető kérdésekkel és módszerekkel ezeket mutatom be.

Variabilitás

A dolgozat második fejezetében – egy fogalomtörténeti átvetés után, amely az igazság/igazságosság kérdését járja körül, amely az említett idealizáló szándék szempontjából alapvetőnek tekinthető – az volt a fő kérdésem, hogy *melyek a következményei a szöveg értelmezésére nézve a kettős hagyományozásnak a maga nagyon különböző kontextusaival. Mennyire befolyásolta a szöveg formálódását a kontextus, illetve mennyiben befolyásolja a szöveg azt a környezetet, amelynek immár részét képezi?*

Módszerem az említett fejezetben az eredetileg a középkori irodalomra kidolgozott, úgynevezett új filológiai megközelítés, amely a szövegeket a maguk variabilitásában vizsgálja, vagyis a különféle variánsokra nem valami-

féle ideális eredeti rekonstrukciójának eszközeként, hanem önálló autoritással bíró szövegvariánsokként tekint. Természetesen ez az Ószövetség esetében csak a kanonizáció előtti időszak szöveg-hagyományozására érvényesíthető, hiszen azt követően már a szent szövegeknek kijáró tisztelet lépett érvénybe, s így attól kezdve egyenrangú szövegváltozatokról jóval kevésbé beszélhetünk. Meglátásom szerint paradox módon a szövegek kanonizációjának pillanatában rögzült állapotban ismerhető fel, hogy az azt megelőző időszakban mennyire szabad szövegkezelési elvek lehettek érvényesek. Így tekinthetjük az általunk vizsgált költeményt ugyanazon zsoltár két verziójának, amelyek közül nem kell kiválasztani az „eredetit”, hiszen mindkettő egyforma autoritással bírhat.

Ennek megfelelően mutattam be a két eltérő kontextusba való beágyazottságot, majd a rugalmas alkalmazkodás példáit: tudniillik hogy a szöveg hogyan idomult a két eltérő szöveggörnyezethez. A *Zsoltárok könyvében belül* számos példa van a szöveggörnyezeti kapcsolatokra mind a tartalom, mind a szavak szintjén, ráadásul a zsoltár a nagyobb könyvön belül kimutathatóan szerves része egy kisebb, a 15–24. zsoltárt egybefoglaló csoportnak is, amelynek teológiai mondanivalója három központi téma köré épül fel: a királyság, a Tóra öröme és a neki való engedelmesség, valamint az imádság. A zsoltárcsoport középpontjában a király áll, mégpedig azokban az ún. királyzsoltároknak (Zsolt 18; 20; 21), amelyek a 19. zsoltárt övezik, amelynek központi elhelyezése a Tóra örömét helyezi fókuszba. Ezen felül megállapítható még, hogy a teljesség, tökéletesség, feddhetlenség kérdése a költemény egyik fogalmi/tartalmi szempontból központi problémája.³

A *Sámuel könyvein belüli* beágyazottságra James W. WATTS (1992) és Steven WEITZMAN (1997) monográfiái alapján szintén bemutatok néhány példát, amelyek szemléltetik, hogy a Sámuel-könyvek narratívájába helyezett költemények között valóban áll fenn kapcsolat, ezzel egyfajta keretet biztosítva a történeti narratívának. Valószínűsíthető, hogy a narratív kontextusba való bekerülés egyfajta kanonizációs redaktori munka eredménye. Weitzman véleménye szerint a kánon formálódása és a szöveg végleges lejegyzése által kerültek a költői szövegek az elbeszélésekbe, hogy válaszul szolgáljanak az új korszak által felvetett kérdésekre. Eszerint a kanonizáció időszakában már szükség mutatkozhatott arra, amire a 2Sám keletkezésekor még sokkal kevésbé: az ideális királyt morális kiválósággal is fel kellett ruházni. Ezt a célt szolgálta volna – a sokkal nagyobb beavatkozást igénylő átírás helyett – a morális dímenziót felerősítő költői részek ide helyezése.

Számos olyan pont van, ahol véleményem szerint megmutatkozik a variabilitás és a kontextushoz való igazodás.

² Ezen elemzések egy részét korábban már publikáltam: VEREBICS 2015a; 2015b; 2016; 2017a; 2017b.

³ Vö. többek közt MILLER 1995; HOSSFELD–ZENGER 1993; AUFFRET 1982.

Az egyik az *igazság/igazságosság* fogalma. Ha közelebről megvizsgáljuk, egészen finom különbséget fedezhetünk fel, amely véleményem szerint éppen azt éri el, hogy a Sámuel-könyvek keretein belül se alakuljon ki feszültség a szöveg befogadójában a felirata és az elhelyezése által Dávid királlyal asszociált zsoltár, valamint az azt megelőző Dávid-narratíva között. Az *imperfectum* és *imperfectum consecutivum* használata között figyelhető meg a másik különbség. Ez is egészen csekélynek tűnik, ám újfent a narratív és a liturgiai/költészeti kontextusba való simább illeszkedést teszi lehetővé. Az *imperfectum* a himnikus, lírai jelleget erősíti, és teszi ezáltal folyamatosan jelen idejűvé, aktualizálhatóvá, ha úgy tetszik, bármikor énekelhetővé/imádkozhatóvá, a visszatekintés pedig az elbeszélés keretébe illeszti, annak továbbra is érvényes, de már lezárt múltjába helyezi ezt a költeményt. Ugyanígy a himnikus és az elbeszélő kontextus és forma közti különbséget erősíti a Zsolt 18 gyakori *vocativusa* Istennel kapcsolatban, míg 2Sámuelben többször találkozunk az elbeszélések ismertetőjegyeivel, például főnévi állítmánnyal.

Ugyanakkor nem egyszerűen – a kánontudatos redaktor vagy a Zsoltárok könyvének szerkesztője/szerkesztői részéről történő – két irányba formálás tudatosságára kívántam helyezni a hangsúlyt; ugyanilyen fontos volt annak megállapítása, hogy a szövegek keletkezésének korától láthatólag nem idegen a variánsok létezése, a variánsokban való gondolkodás, miszerint egy szövegnek eredetileg nem egy, kanonikus, kötött formája volt, hanem rugalmas, különféle szövegösszefüggésekhez igazodni tudó (és azokhoz igazítható) szövegstruktúrákban gondolkodtak. Ennek megfelelően a variánsok nem korrigálandó hibák, hanem az értelmezést gazdagító lehetőségek.

Katasztrófakezelés

A harmadik fejezet, a teofániát fókuszba helyezve, kísérletet tett a *zsoltár mint katasztrófaszöveg* értelmezésére.

Ezt megelőzően – egy újabb fogalomtörténeti átvétel során – a *teofánia fogalmi hátterét* ismertettem az ókori Keleten, az Ószövetségben, valamint a Zsoltárok könyvében. Ami általánosan megállapítható a teofániaszövegek (köztük a Zsolt 18 || 2Sám 22) esetében, hogy az általuk megjelenített istenségnek az égi, a földi és az alvilági szféra felett is hatalma van. Ezt a hatalmat gyakorolja akkor (is), ha megmentésre – vagy nevelésre – szorul az általa kiválasztott személy vagy nép.

Megfigyelhető, hogy az Ószövetségben JHVH megjelenése mindig emberekkel összefüggésben történik; minden esetben ott áll a teofánia mögött az ember és az istenség kapcsolata. Igaz ez azokban a (gyakori) esetekben is, amikor JHVH látszólag nem segít, hanem büntető szándékkal tűnik fel, amennyiben végső soron ez is a megmentésre irányul, még ha ez az első pillanatban nem is nyilvánvaló.

Módszertanilag a fejezet a katasztrófakutatás tudományos diszciplínákon átívelő diskurzusán belül helyezkedik el. Először az Ószövetségben megjelenő katasztrófákat tárgyaltam – alapvetően egy Angelika BERLEJUNG által szerkesztett 2012-es tanulmánykötetből kiindulva –, majd a szöveg konkrét értelmezése során a dán irodalom- és kultúratudós, Isak Winkel HOLM munkáira támaszkodtam (2012a; 2012b).

A fejezet során először megvizsgáltam a természeti és az ember okozta katasztrófákat, aminek összefüggésében világossá vált, hogy az előbbiek sem az embertől függetlenül történnek az ókori felfogás szerint (sem). A *természet erőinek* negatív megnyilvánulásai (szárazság, viharok, földrengés, árvíz, vulkánkitörés stb.) egyfelől isteni büntetésként értelmeződtek, másfelől végzetes következményeket hordozhattak az érintett népre vagy kultúrára nézve. Úgy az ugariti (illetve más ókori keleti), mint az ószövetségi elképzeléshez hozzátartozik a nézet, hogy ezek az erők az istenség befolyása alatt állnak, az emberek – így az istenséget valamiképp reprezentáló királyok (a reprezentáció kérdését dolgozatomban negyedik fejezetemben jártam körül) – feladata pedig az isteni akarat beteljesítése a földön. Amennyiben ez nem történik meg, úgy az emberek vétkére reagáló istenség haragja sújtja a földet természeti csapásokkal.

Az *ember okozta katasztrófák* elemzésekor került elő egy nagyon fontos szempont, amely túlmutat a védekezés gyakorlati teendőin, ám legalább annyira fontos a társadalom számára: ez a „katasztrófakezelés” (Katastrophenbewältigung), amelynek alapján a katasztrófa által sújtott egyén és/vagy közösség megtanul szembenézni a történetekkel, elhelyezve életében azt, ami már elmúlt, felkészülve arra, ami a jövőben vár rá. A Holm által bevezetett *disaster discourse* (katasztrófa-diskurzus) éppen azokat a kulturális sémákat tartalmazza, amelyek a katasztrófák egyéni és közösségi érzékelését, reprezentációját, értelmezését és a velük való szembenézést hivatottak meghatározni. Saját meghatározása szerint „olyan kulturális formák – kognitív sémák, tudományos fogalmak, narratív cselekménysémák, metaforikus képek, szónoki kérdések és más eszközök – együttese, amelyek katasztrófaérzékelésünk vagy éppen a katasztrófákra való vakságunk keretét alkotják” (HOLM 2012a, 52. o.).

Mindezek alapján kísértem meg Zsolt 18 || 2Sám 22 szövegét katasztrófaszöveggként olvasni három kategória alapján: *teodicea*, *fenséges* és *rendkívüli állapot*.

A *teodicea* esetében a következő eredményre jutottam: a teofániában előttünk álló erőteljes, sőt pusztító természeti jelenségek a zsoltár egészét nézve az emberek közti rendteremtés alapját képezik. Ezáltal a zsoltárt olvasva, recitálva lehetségessé válik annak elképzelése, akár folyamatos jelenlétűvé tétele, hogy egy adott katasztrófa esetén mennyire sebezhető/kiszolgáltatott vagy éppen ellenálló egy társadalom. Két fontos fogalom van, amelyekre rávilágított az elemzés: a *menedék* képe, valamint az *igazságosság* fogal-

ma. A *menedék* vágya és lehetősége végigkíséri a zsolárt úgy horizontális, mint vertikális irányban, ami által a kegyetlen pusztítás mögött kirajzolódhat a mindenek felett álló, hatalommal bíró megmentő alakja. Ahogy világossá válik az is, hogy ki bizonyul méltónak a megmentésre: az *igaz* ember, aki az Isten törvénye szerint él; akinek kiáltása nem marad válasz nélkül. Ahogy aztán ő maga megmenekülése után viszontválaszként (az isteni rend érdekében) szembeszáll az igazságtalan emberi renddel.

A második nagy kategória, a *fenséges* vizsgálatából a következők adódnak. A fenséges esetében (mind Burke, mind Kant alapján) a megfigyelőn van a hangsúly. Azon, aki – biztos távolságból – szemléli azt, ami oly mértékben úrrá lesz rajta, hogy elméjével képtelen megragadni. Így válik a fenséges éppen megragadhatatlanságában megragadhatóvá. A zsolártban előttünk álló természeti képek (tűz, homály, szél, sötétség, fellegek, víz, fényözön, mennydörgés, villámok, orkán, vulkánkitörés) mind megfelelnek a fenséges eszméjének. Amiben ez a szöveg különbözik hasonló társaitól, az a remegés megjelenése. Nem pusztán a földrengésről mint természeti jelenségről van itt szó, hanem a nagyobb hatalom előtt álló emberek (vagy állatok) testi reakcióiról, a szív remegéséről is. A fenséges/vallási tapasztalat logikája egyszerre beszél külső és belső „földrengésről”: JHVH megjelenése úgy az emberek, mint a teljes univerzum megrendülésében is manifesztálódik. Egyidejűleg az alapok megrendülésével a főszereplő helyzete, maga a főszereplő is megrendül. JHVH teofániájával ez a megrendülés, rettegés minősül át a *tremendum* tapasztalatává. Így emeli ki (vertikális irány) a teofánia, az alapok megrendülése a főszereplőt a negatív fenséges állapotából a pozitív fenséges tapasztalatába.

A *rendkívüli állapot* volt a harmadik kategória a zsolárt és a katasztrófa kapcsolatának vizsgálatához, amelynek összefüggésében azt rajzolódott ki, hogy a szöveg kezdetén megjelenő „politikai szükségállapot” hívja elő a teofánia, a rendkívüli állapot képét a maga természeti csapásaival. A természet megnyugvásával egy időben válnak egyértelművé a társadalom jogi szövetének alapjai. Így az eseménysorozatból – természetesen a címfelirat, illetve a narratív kontextus érvényesítése esetén – Dávid kerül ki győztesen. Ugyanis ahogy már említettem, ő az, aki a szöveg szerint az isteni törvény alapján áll. Ebből kiindulva válhat legitimé az ő vezető szerepe a társadalmi szerepek és kerek újrendezésében (horizontális irány), megalapozva a rendet, békét és jogot.

Isteni reprezentáció

Dolgozatom utolsó, negyedik fejezetében – a királyságról szóló fogalomtörténeti átvétel után – a politikai teológia egyik kategóriáján, a reprezentáción keresztül vizsgáltam a

zsolárt. Kérdésem többek közt az volt, hogy mit hasznosíthatunk a szöveg – és a kettős beágyazottság – értelmezése során mindabból a tudásból, amely jelenleg rendelkezésünkre áll uralom és üdvösség, a politikai és vallási szféra kapcsolatáról az ókori Izraelben.

Többek közt arra tettem tehát kísérletet, hogy a modern, szekularizált teológiai fogalmak alapján (amelyek mögött eredetileg teologizált politikai fogalmak rejlenek⁴), konkrétan a *reprezentáció fogalmának* körüljárásával új megvilágításba helyezzem a Zsolt 18 || 2Sám 22 tanúságtételét uralom és üdvösség kapcsolatáról. Kérdésem az, hogyan és milyen mértékben mutatkozik meg JHVH a költeményben, valamint hogy a teofániának mennyiben lesz következménye, lehet-e egy zsolártban következménye, az isteni reprezentáció létrejöhet-e a király személyében. És milyen következményekkel jár mindez a politikai szférára nézve?

Az ókori Keleten alapvető feladata volt a kultikus képeknek és szobroknak az általuk kiábrázolt személy vagy istenség jelenvalóvá tétele, a prezencia megteremtése. Ennek következtében számtalan isten, démon és egyéb transzcendens lény ábrázolását ismerjük Mezopotámiából, Ugaritból, Egyiptomból stb. Izraelben is megszületett az istenség reprezentációjának igénye, ám a válasz a környező népektől eltérően alakult. Így mindenekelőtt a reprezentáció képelméleti fogalmából indultam ki, ezután áttértem az – ettől nem független – politikai értelmezésére. Ennek megfelelően a fejezet három szinten építkezik: a teofánia mint JHVH prezenciája/reprezentációja; a jog átadása; a király mint JHVH potenciális reprezentánsa.

A *teofániára mint JHVH prezenciájára/reprezentációjára* vonatkozó kérdés annyiban nem tehető fel, hogy elvileg egyértelmű: JHVH ábrázolása nem lehetséges, ráadásul tilos is. Nem lehet tehát emberi eszközökkel megteremteni a reálprezenciát, legalábbis szobor vagy kép formájában biztosan nem. A zsolárt költői bravúrához ezáltal hozzátartozik a költői képalkotás mint jelenvalóvá tétel: nem pusztán az ókori keleti kontextusból és Izrael költészetéből jól ismert és használt elemeket építi be, hanem finom változtatásokkal egyben értelmezi és saját költészete részévé teszi az említett paneleket, az ábrázolhatatlan megjelenítése érdekében.

A „*jog átadása*” – mint már említettem – ez alapján történik meg. Az isteni reprezentáció és az ezzel összefüggő megmenekülés után a hangsúly az elbeszélőre helyeződik, a tér és az idő kitágul. Az átmenet a 21–28. versekben történik meg. Itt válik világossá a megmentés „jogalapja”: a tény, hogy az elbeszélő ezt elvárhatja, hiszen mindaddig JHVH törvényei és elvárásai alapján töltötte be hivatását. Ezen a ponton jön létre a két szféra – az emberi és az isteni – közti analógia megszűnése, a szférák egybeesése által: az emberi szférában ettől kezdve már nem az isteni szféra megfeleltetéseként zajlik az élet. A kettő állandó és valós

⁴ Vö. ASSMANN 1992. (Magyarul: ASSMANN 2008, 35. o.)

összefüggésben áll egymással. Ennek azonban megvan-
nak mindkét irányban a következményei.

A király mint JHVH reprezentánsa kérdéskör is ebből
az irányból válaszolható meg. Ebben a szakaszban mint-
egy a szemünk előtt zajlik le az aktus, amelyben a költői
én JHVH-tól megkapja az uralkodáshoz szükséges attribú-
tumokat. Amitől azonban különlegessé válik a zsoldár, és
ami a speciális izraeli elemet erősíti, az a 32. versben mu-
tatkozik meg, amelyet a zsoldár teológiai csúcspontjának is
tekinthetünk. Két, a közösség számára vallási szempont-
ból elengedhetetlen kitételt is megfigyelhetünk benne. Az
első: *Isten az egyetlen*. Ennek következménye egyébként a
királyi legitimitáció megdönthetetlen alapja is, hiszen a szu-
verén ezáltal a létező legmagasabb hatalomtól kap legiti-
mációt. A másik ilyen pont egy *személyrag*. Ugyanis ezen
a versen kívül mindenütt Sg/1 rag kapcsolódik JHVH-hoz.
Ám a 32. versben a következő alakban áll: *יְהוָה אֱלֹהֵינוּ* Istenünk.
Ennek következménye meghatározza a teljes politikai be-
rendezkedést, hiszen ezáltal megszűnik a látszólag fenn-
álló lehetőség arra, hogy az ehhez immáron minden erő-
vel és hatalommal rendelkező uralkodóból zsarnok váljék.
Ugyanis ez a rag éppen a zsoldár által látszólag felépített
hatalmi szférát bontja le azáltal, hogy a teljes népet a kap-
csolatrendszer részévé teszi.⁵

A zsoldár szövegéből tehát az mutatkozik meg, hogy
JHVH folyamatosan jelen van mind az egyén, mind a nép
életében – erről nem mond le egy pillanatra sem. Az állan-
dó jelenlét mellett azonban reprezentálhatja őt kiválasztott
királya csakúgy, mint választott népe (és mindig csak eb-
ben az összefüggésben, soha nem egymás nélkül). A rep-
rezentáció pedig nem analógiásan következik be, ahogyan
azt más ókori keleti királyok és népek esetében megszok-
hattuk. Tehát a király ugyan megkap az istenségtől minden
képeséget és jogot, mégsem válik a törvénykezés kizáró-
lagos urává. Törvényei csak akkor érvényesek, ha megfe-
leltethetőek az isteni jogrendnek, amely mindenek alapja.

A Zsolt 18 || 2Sám 22 kapcsolata a Deuteronomiummal és a deuteronomiumi történeti művel

Végezetül kiemelném azt a visszatérő alapot, amely az egész
dolgozatot végigkíséri, és az összes értelmezés mögött ott
áll: *a zsoldár kapcsolatát a Deuteronomiummal, illetve a
deuteronomiumi történeti művel* (a továbbiakban DTM).
Hogy a zsoldár szövegét Sámuel második könyvében (vagy
akár az egész appendixet) a Dávid király idealizálását célul
kitűző deuteronomista írnokok szerkesztették-e a helyére,
az vitatott kérdés. Biztosan ennyi állítható: a datálás és a
DTM-mel való kapcsolat feltételezése szoros kölcsönössé-
gi viszonyban áll egymással, ahogyan a Zsoldárok köny-

véből is meríthetőek pro és kontra érvek a DTM-mel való
kapcsolatra. Ami azonban bizonyos: a 21–25. versekben az
igazságra/igazságosságra való hivatkozás alapvető eszmei
hátterét maga a Deuteronomium alkotja. A költői én szá-
mára elsődleges a Tóra szeretete és betartása, valamint a
nép egymás közti igazságos és egyenlőségen alapuló éle-
tének elősegítése. Ezzel összefüggésben áll a Mózesrel való
többszörös (struktúra és szavak szintjén is megmutatkozó)
párhuzam. A Zsolt 18 || 2Sám 22 úgy kívánja legitimálni,
sőt Izrael példaértékű, *per definitionem* királyává emelni
Dávidot élete végén, hogy párhuzamba állítja Mózesrel a
Deuteronomium alapján (5Móz 32). Ezzel megidézi egyrészt
magát a teljes deuteronomiumi törvényt, másrészt az abban
megtalálható királytörvényt (5Móz 17,14–20) is, amelyet a
király a zsoldár tanúsága szerint maradéktalanul betöltött.
Ezáltal a zsoldár összekapcsolódik a Deuteronomiumban
megkötött szövetséggel/szövetségekkel, avagy Isten és a
nép között létrejött politikai szerződéssel.

Konklúzió

Disszertációm tehát összességében a Zsolt 18 || 2Sám22
szövegét egy, a befogadók képzelőerejére poétikai eszkö-
zökkel ható, a JHVH-val való találkozás rendkívüliségét
a társadalmi rend veszélyeztetettségével összekapcsoló s
így a királyt igazságosként és a rend fenntartójaként, il-
letve helyreállítójaként prezentáló szöveges komplexum-
ként értelmezi. Ezek a tulajdonságai azonban éppen abból
a sajátos helyzetből adódnak, hogy a zsoldár egyszerre két
bibliai könyvnek képezi szerves részét. Így a varianciára
vonatkozó szövegkritikai megjegyzések, a történeti hát-
tér elemzése, a formai-nyelvi elemek vizsgálata, a zsoldár
teofániajelenetének katasztrófaszöveggént való értelmezé-
se, valamint a politikai teológiai aspektusok elemzése egy
olyan kultúratudományos metodológiában szintetizáló-
dik, amely alkalmas ennek a rendkívüli komplexitásnak a
megragadására, amelyben a szöveg nem pusztán egy törté-
neti-kulturális milió terméke, de annak aktív alakítója is.

Hivatkozott művek

- ADAM, Klaus-Peter 2001. *Der königliche Held. Die Entsprechung von kämpfendem Gott und kämpfendem König in Psalm 18*. Neukirchener Verlag, Neukirchen-Vluyn.
- ASSMANN, Jan 1992. *Politische Theologie zwischen Ägypten und Israel*. Carl Friedrich von Siemens Stiftung, München.
- ASSMANN, Jan 2008. *Uralom és üdvösség. Politikai teológia az ókori Egyiptomban, Izraelben és Európában*. Atlantisz, Budapest. 15–91. o.
- AUFFRET, Pierre 1982. *La sagesse a bâti sa maison*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen.

⁵ Ehhez vö. MARKL 2012; illetve legfrissebben MARKL 2018.

- BERLEJUNG, Angelika (szerk.) 2012. *Disaster and Relief Management. Katastrophen und ihre Bewältigung*. Mohr Siebeck, Tübingen.
- BERRY, Donald K. 1993. *The Psalms and Their Readers. Interpretive Strategies for Psalm 18*. JSOT Press – Sheffield Academic Press, Sheffield.
- GRAY, Alison Ruth 2014. *Psalm 18 in Words and Pictures. A Reading through Metaphor*. Brill, Leiden.
- HOLM, Isak Winkel 2012a. Earthquake in Haiti. Kleist and the Birth of Modern Disaster Discourse. *New German Critique*, 39. évf. 115. sz. 49–66. o.
- HOLM, Isak Winkel 2012b. The Cultural Analysis of Disaster. In: Carsten Meiner – Kristin Veel (szerk.): *The Cultural Life of Catastrophes and Crises*. Walter de Gruyter, Berlin. (Concepts for the Study of Culture 3.) 233–248. o.
- HOSSFELD, Frank-Lothar – ZENGER, Erich 1993. *Die Psalmen*. Echter Verlag, Würzburg.
- LASS, Magdalena 2018. *...zum Kampf mit Kraft umgürtet. Untersuchungen zu 2Sam 22 unter gewalthermeneutischen Perspektiven*. V & R Unipress – Bonn University Press, Bonn.
- MARKL, Dominik 2012. *Gottes Volk im Deuteronomium*. Harrassowitz Verlag, Wiesbaden.
- MARKL, Dominik 2018. Deuteronomy's „Anti King”. Historicized Etiology or Political Project? In: Agustinus Gianto – Peter Dubovský (szerk.): *Changing Faces of Kingship in Syria-Palestine 1500–500 BCE*. Ugarit Verlag, Münster. 165–186. o.
- MILLER, Patrick D. 1995. Kingship, Torah Obedience, and Prayer. The Theology of Psalms 15–24. In: Klaus Seybold – Erich Zenger (szerk.): *Neue Wege der Psalmenforschung. Für Walter Beyerlin*. Herder, Freiburg. 127–142. o.
- RÖMER, Thomas 2007. *The So-Called Deuteronomistic History. A Sociological, Historical, and Literary Introduction*. 2. kiad. T&T Clark, London.
- VEREBICS Éva Petra 2015a. Szövegvariancia és értelmezés: Zsolt 18 ≠ 2Sám 22. *Studia Biblica Athanasiana*, 16. évf. 13–24. o.
- VEREBICS Éva Petra 2015b. Így gondozd a katasztrófádat. Katasztrófa és teofánia a Zsolt 18//2Sám 22 példáján. *Ókor*, 3. évf. 7–18. o.
- VEREBICS Éva Petra 2016. Cherchez la femme. Nők a Zsolt 18//2Sám 22 háttérében. In: Jutta Hausmann – Móricz Nikolett – Szent-Iványi Ilona – Verebics Éva Petra (szerk.): *NEMek között. Társadalmi nemek sokszínű vallási megközelítésben*. Luther Kiadó, Budapest. 249–268. o.
- VEREBICS, Petra 2017a. Cherchez la femme. Women in the Background of Psalm 18//2 Samuel 22. *lectio difficilior*, 1. sz. http://www.lectio.unibe.ch/17_1/petra_verebics_cherchez_la_femme.html. (Megtekintés: 2017. július 7.)
- VEREBICS, Petra 2017b. Katastrophe und Theophanie am Beispiel von Ps 18//2Sam 22. In: Petra Verebics – Nikolett Móricz – Miklós Kőszeghy (szerk.): *Ein pralles Leben. Alttestamentliche Studien. Für Jutta Hausmann zum 65. Geburtstag und zur Emeritierung*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig. 87–107. o.
- WATTS, James W. 1992. *Psalm and Story. Inset Hymns in Hebrew Narrative*. Sheffield Academic Press, Sheffield.
- WEITZMAN, Steven 1997. *Song and Story in Biblical Narrative*. Indiana University Press, Bloomington–Indianapolis.

Luther ortodox paradoxonjai a Heidelbergi disputációban *

■ SZAKÁCS TAMÁS

Bevezetés

Reformáció-mozaikok címmel vett részt az Evangélikus Hittudományi Egyetem a 2018-as Kutatók éjszakája rendezvényen. Így hát Lutherrel kapcsolatos előadást kellett tartanom, ugyanakkor igyekeztem saját témámhoz kapcsolódó területet találni. Ezért a paradoxonok és a *Heidelbergi disputáció* kapcsolatára esett a választásom. Talán reformátorunk ezen iratával történt legfőbb találkozásaimat érdemes megemlíteni, mert rámutatnak, mi is vezetett el ehhez az előadáshoz.

2002-ben a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület teológiai pályázatot írt ki a kereszti teológiája és a lelkipozíció kapcsolata témájában, amelyre harmadmagammal készítettünk tanulmányt (PERCZE–SZAKÁCS–TUBÁN 2002). Gyülekezeti szolgálataim idején reformációi alkalmakkor tartottam

igehirdetést is, előadást is a *Heidelbergi disputációról*, majd a reformációi évforduló alkalmából 2017-ben egy hosszabb előadást, ahol a paradoxonok már kiemelt súllyal kerültek elő. 2018 elején viszont a révfülöpi Luther-konferencián Horváth Orsolya előadását hallgattam feszült figyelemmel.¹ (Az Evangélikus Országos Múzeumban 2018 májusában tartott másik előadását sajnos csak interneten tudtam meghallgatni.)² Feldolgozása azért jelentett számomra sokat, mert a filozófia oldaláról mutatott rá arra, hogy a tételekben rejlő paradoxonok nem pusztán retorikai fogások, nem pusztán a korabeli dialektikus vitamódszer formai megjelenései, hanem lényegi, tartalmi szerkezetek, a valóság megjelenítése – mivel a közölni kívánt üzenet maga olyan, hogy csak paradoxonok formájában adható elő. „A disputáció tételeiben ez a valóság szerkezet tükröződik, ezért nem ne-

¹ https://youtu.be/5ZXYo_4YyNs.

² <https://youtu.be/FmGQGrxfQeo>.

* A Kutatók éjszakáján tartott előadás szerkesztett változata.

vezném a paradoxonokban való gondolkodást retorikai sajátosságnak.” (HORVÁTH É. N.) E nézetet vallom magam is, és előadásomban egyenesen erre koncentráltam – a természettudomány, illetve a logika felől tekintve. A reformatori mű aktualitását adja az is, hogy a reformációi évfordulót követő évbe lépve a 95 után most már e 28 + 12 tételnek ünnepelhetjük fél évezredes születésnapját.

Mostani írásom tehát a paradoxonokra és azok teológiai valóságára figyel.

Mint ismert, Luther a *Heidelbergi disputáció*ban a kereszt teológiáját fogalmazza meg. Tehát fiatalon már ezt képviselte, és élete végéig kitartott mellette. Az egész reformáció valójában azért jött létre, mert ő a kereszt teológusa volt: a *Heidelbergi disputáció* a már egyértelműen új, reformatori nézet első dokumentuma. A disputáció első 28 pontját maga nevezi paradox teológiai tételeknek. Ezért is fontos számomra a paradoxonok felől olvasni Luthert, akihez Jézustól eredően egyfajta „egyenes teológiai leszármazási vonal” húzható Pálon és Augustinuson át.

A tételek és a paradoxonok mibenléte

Luther *conclusiones*nek, azaz végkövetkeztetésnek nevezi tételeit, amelyeket így vezetett fel: „...alázatosan előterjesztjük ezeket a paradox teológiai tételt mindazoknak a megítélésére, akik megjelenni kívántak, hogy így kitűnjék, vajon indokoltan vagy indokolatlanul származtathatóak-e ezek az istenes Páltól, Krisztus legkiválasztottabb edényétől és eszköztől, továbbá Szent Ágostontól, az ő legmegbízhatóbb magyarázójától.” (LUTHER 1999, 10. o.) Mindebből jól látható, hogy a reformátor természetesen azon a véleményen volt, hogy tételei igazak Isten előtt. Tehát az igazság, az igaz hit paradoxonjairól van szó, ezért neveztem ezeket *ortodox paradoxonoknak*.

Mit is takarnak ezek az *ortodox paradoxonok*? A magyar fordítást készítő Nagybocksai Vilmos is arra jutott, hogy nem vitastílus, hanem mély jelentés húzódik meg a lutheri paradoxonok mögött: „Luther itt a paradox szót nem retorikai értelemben használja (ahogyan a szöveg német fordítói is feltételezik), hanem etimológiai jelentése alapján.” (LUTHER 1999, 5. o.) Közelítsünk hát először az *ortodox paradoxonokhoz* etimológiájuk felől!

Doxa – A filozófiában: (filozófiai) nézet; vélemény, megítélés; hiedelem, alaptalan vélemény. A teológiában: dicsőség, tekintély, hír(név); fény, ragyogás; tan, tantétel.

Orthodoxia – A filozófiában: helyes vélemény. A teológiában: igazhitűség, igaz tanítás.

Paradoxon – (különös) ellentmondó (tétel); váratlan, hihetetlen; csodás, csodálatos; furcsa; feltűnő.

Luther ortodox paradoxonjai tehát: az igazhitű, azaz a keresztény hitnek megfelelő tartalmú, ellentmondások (paradoxonok) formájában megfogalmazott tételek.

Mindemellett figyelembe kell venni, hogy az ellentmondásnak természetesen több fajtája létezik, ezért fontos meghúzni egy négylépcsős vonalat, ha a határok nem is feltétlenül szilárdak és élesek.

A közvélekedésnek való ellentmondás

A közvélekedésnek való ellentmondás kapcsán könnyen előfordulhat, hogy az igazság ellenkezik a közfelfogással. (Az igazság nem demokratikus fogalom, nem számít, hányan vallják.) Ilyenkor ugyanakkor (legalábbis logikailag) tulajdonképpen egyszerű dolgunk van: a közvélekedésnek is át kell állnia az (új) igazságra, és eltűnik az *ellentmondás*. A heidelbergi tételekben pl.: „13. A szabad akarat a bűnbeesés után csak üres titulus, és míg azt teszi, ami tőle telik, halálosan vétkezik.” Érdekessége e tételnek, hogy tulajdonképpen ez az az *egyetlen* konkrét tétel, amit Róma elítélt. Ezért Erasmus is erre hagyatkozva írta meg könyvét *A szabad akaratról*, amire aztán Luther *A szolgálai akarat*tal válaszolt (1925).

A tudomány területéről is hozva példát: Einstein relativitáselmélete szembement az addigi newtoni fizikában megkérdőjelezhetetlen abszolút idő és távolság fogalmával, állítva, hogy minden megfigyelő „saját órával és mérőrúddal” rendelkezik. Ezért lehetséges például, hogy amit az egyik megfigyelő egyidejű eseménynek lát, azt egy másik megfigyelő időben elkülönülően észlelheti. Lehetséges továbbá, hogy a fény elhajlik a nagy tömeg mellett – nem azért, mert a „vonzerő” hat rá, hanem mert a nagy gravitáció meggörbítette a teret. Hamlet szavával: „Örült beszéd, örült beszéd – de van benne rendszer!” Sőt, még igaznak is bizonyult! Ugyanis Eddington napfogyatkozás-expedíciója (1919) kísérleti igazolást adott rá. (Einstein szerencséje, hogy saját asszisztense tervezett megfigyelését [1915] a világháború meghiúsította – ugyanis ekkor még téves volt a képlet...) Száz év után persze már ez az „új téridő-mi-zéria” a közvélekedés. A relativitáselmélet születése nagy szerepet játszott abban, hogy Kuhn előállt a paradigmaváltás fogalmával: tulajdonképpen a paradigmaváltás jelenti a (tudományos) közvélekedés megváltozását... (Később aztán a koppenhágai iskola ment szembe Einsteinnel a kvantummechanika értelmezésében. Ám mindkét elmélet igaznak bizonyult immáron több mint egy évszázada.)

Egyszerű logikai, illetve retorikai ellentmondás

Egyszerű logikai, illetve retorikai ellentmondás esetén előfordulhat, hogy egy kijelentés ellentétes egy másikkal, mert kölcsönösen kizárják egymást. Ilyenkor is egyszerű a megoldás: ki kell választani, melyik igaz – a másik pedig hamis kell legyen. Az arisztotelészi logikában *tertium non datur*:

nincs harmadik lehetőség, egy állítás vagy igaz, vagy hamis (az ellentéte viszont mindig a fordítottja).

A heidelbergi tételekben például e tételpár ilyen: „19. Nem az nevezhető méltán teológusnak, aki Isten láthatatlan dolgait az ő teremtett műveiben felfogva szemléli. 20. Hanem az nevezhető méltán teológusnak, aki Istennek látható műveit, azaz a »hátát« a szenvedésekben és a keresztközben szemlélve fogja fel.” (Természetesen az ellentmondás a 19. tétel tagadás nélküli változatával áll fenn!)

A tudományban is találhatunk egymásnak ellentmondó tételeket. Arisztotelész szerint a mozgás fenntartásához folyamatosan működő erő szükséges. Am Jean Buridan (rektor a Sorbonne-on, 14. század) azt állította, hogy a mozgás fennmarad folyamatos erő nélkül is, hiszen a teremtéstörténetben nem szerepel semmi állandó hatás, ami az égitestek mozgását fenntartaná. (Szándékosan nem Newton tehetetlenségi törvényét említettem, hanem jóval korábbi: Newtonnak csak a harmadik axiómája volt „saját terméke”, a többi „pusztán” egybegyűjtötte (17. század).

Látszólagos ellentmondás (álparadoxon)

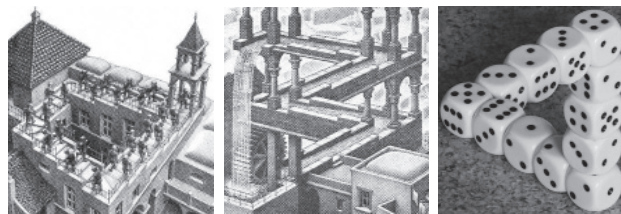
Látszólagos ellentmondás esetén előfordulhat, hogy az ellentmondást pusztán logikai következetlenség okozza (netán érzékcsalódás). Ekkor is egyszerű a megoldás: helyre kell tenni a dolgokat, és kiderül, hogy nincs is ellentmondás.

A heidelbergi tételekben ilyen látszatellentmondást olvasunk: „3. Az emberek cselekedetei, még ha mindig mutatósaknak és jóknak tűnnek is, megvizsgálva mégis halálos bűnök. 4. Az Isten cselekedetei, még ha ékteleneknek és bajt hozóaknak tűnnek is, a valóságban halhatatlan érdemek.” (A tételeken belüli helyretevés tulajdonképpen a „tűnnek” és a „megvizsgálva/valóságban” értelmezése révén lehetséges, bár még így is fennmarad némi paradoxongyanú.)

A tudományban a látszólagos ellentmondás egyik példája lehet Akhilleusz és a teknős jól ismert példája: a gyors lábú Akhilleusz sosem érheti utol a némi előnnyel induló lassú teknőst, mert mire előző helyére ér, a teknős is továbbhaladt egy kicsit. Aztán mire a teknős pillanatnyi helyét eléri, a páncélos versenytárs ismét egy kicsivel továbbhaladt – ezt a végtelenségig játszhatjuk. Természetesen az ókori görögök sem hitték, hogy a gyors lábú Akhilleusz valóban képtelen utolérni a lomha teknőst, ugyanakkor a paradoxont nem tudták feloldani, mert sem a végtelen sorokat, sem a határérték-számítást nem ismerték.

Tulajdonképpen még ide tartozik, de már tovább is visz az Epimenidész-paradoxon egyik formájában: „Minden krétai hazudik – mondta egy krétai.” (Érdekesség, hogy még Pál is utal e mondásra: Tit 1,12.) Azért nem teljesen feloldhatatlan a probléma, mert tulajdonképpen a mondat lehet egyszerűen hamis is: ha nem minden krétai vagy nem mindig hazudik; tehát a mondat hamissága nem egyezik azzal,

amit esetleg első látszatra gondolnánk, hogy akkor viszont minden krétai igazat mondana. Mégis továbbvisz a példa, mert megtaláljuk a mondatban az önmagára hivatkozás csíráját, amely aztán, mint később látni fogjuk, már kikerülhetetlen paradoxonhoz vezet. Még inkább határátmennet képeznek Escher grafikái, akár az *Emelkedés és ereszkedés*, akár a *Vízésés*. Ezen paradoxonok fotóváltozatát láthatjuk dobókockákból. Fel tudjuk oldani ezek ellenmondásait?

Escher esetében könnyebb helyzetben vagyunk, hiszen a rajzban relatíve könnyű csalni a perspektívával. A fényképet netán képszerkesztővel kell manipulálni? Még erre sincs szükség, csak megfelelő perspektívakorrekciós objektív kell, amely párhuzamos fénynyalábok leképezésével csapja be érzékelsünket.

Csupán fizikus hajlamúaknak még két inycenség részletezés nélkül: az ikerparadoxon és az EPR-paradoxon. (Előbbi esetén az ikerpárok között az tesz különbséget, hogy az úrhajós gyorsul is. Utóbbi pedig nem is paradoxon, hanem inkább jelenség – Einstein és Bohr véleményének különbsége, de nem a kvantumelmélet belső ellentmondása. A kísérletek Bohrt igazolják...)

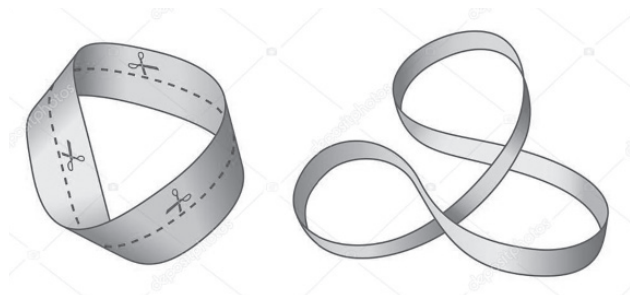
Valódi paradoxon

Mit tegyünk azonban az igazán fogós esetekben, amikor nincs az előbbieket mintájára lehetséges feloldás? Mert az igazi paradoxon ellentétei nem szüntethetők meg!

A heidelbergi tételekben ilyen például a következő: „6. Az Istentől származó cselekedetek (azokról szólnak, amelyek emberek által történnek) nem úgy érdemek, hogy egyszerűen nem bűnök.” Érdekes lehet Luther ellenvetésekkel szembeni igazolása a sajátos bibliafordítás révén: „Nincsen olyan igaz a földön, aki jót cselekszik, és közben nem vétkezik.” (Préd 7,20) Nem a megszokott fordítás – de lehetséges, hogy az eredeti szövegnek megfelelő fordítás. Felvállalta, hogy sem a héber szövegben, sem a *Septuaginta* görög fordításában nincs módosítószó, így paradoxon áll elő: a jó cselekedet közben is vétkezik az ember! Luther mellett szól sok más ige, köztük Ézs 64,5a is: „Mindnyájan olyanok lettünk, mint a tisztátalanok, minden igazságunk olyan, mint a szennyes ruha.” Vagy épp Jézustól: „...nélkülem semmit sem tudtok cselekedni” (Jn 15,c).

Hasonlóan kemény diót jelentő paradox tétel: „27. Igazság szerint azt kellene mondanunk, hogy Krisztus cseleke-

de te cselekvő (opus operans), és a mi cselekedetünk általa ment végbe (opus operatum), és így az elvégzett cselekedet a cselekvő kedvéért tetszik Istennek.” Akkor végső soron Isten vagy a keresztény ember cselekszik? Milyen módon állhatnak ezek össze a logika számára is ellentmondásmentesen? A cselekvés isteni és emberi oldala e tételekben hasonlít a Möbius-szalag „két ellentétes oldalára”; csak hogy a Möbius-szalagnak egyetlen oldala (és egyetlen éle) van csupán! Ha egy pontját megjelöljük, a vele szemben levő pontot ugyanazon az oldalán találjuk. Mintha csak azt mondaná Luther: a keresztény hívő cselekedeteit látjuk az egyik „oldalon”, Istenét a másikon – ám valójában mindkettő a szalag egyetlen oldalán található! (A tétellel ellentétben maga a szalag amúgy nem alkot paradoxont, csak egy „Möbius-csavar” van benne, nem pedig ellentmondás – így a hasonlat sántít kicsit...) Mivel a szalagnak egyetlen felülete van, ezért jellemzi az a meglepő tulajdonság, hogy ha hosszában középen kettévágjuk, akkor nem két vékonyabb szalagot kapunk, hanem egyetlen, de kétszeres hosszúságút (amely már „normális” szalag, két oldallal és két éllel – ezért ismét kettévágva már valóban két darabra esik).

A tudomány területéről talán ismert példa ehhez a kategóriához a Russell-paradoxon. Egyik formája szerint a sereg borbélyja azt a parancsot kapja, hogy mindenkit borotváljon meg, aki nem maga borotválkozik, de senkit sem borotválhat meg, aki maga borotválkozik. Mit tegyen a borbély? Megborotválja magát, vagy sem?

A Russell-paradoxon és hasonló a halmazelmélet problémáira világítottak rá. E paradoxonokat a pozitivizmus igyekezett feloldani: Tulajdonképpen értelmetlennek, tabunak nevezték az ilyen kérdésfeltevéseket. Ennek fényében igyekeztek a matematika axiómáit rendbe tenni – mégis azt kell mondanunk, ez nem sikerült. A borbélyprobléma révén érezhetjük, nincs miért illegálisnak-irracionálisnak nevezni a kérdést, a strucc és homokja nem old meg semmit...

A végső döfést Gödel nemteljességi tételei adták meg – ezek bizonyítása minden olyan axiómarendszerre érvényes, amelynek bonyolultsága eléri legalább a természetes számok rendszerének bonyolultságát. Ilyen a számelmélet, a rá épülő matematika és a matematikát is felhasználó fizika. Mit mondanak a nemteljességi tételek? Egyrészt *minden* axiómarendszerben vannak eldönthetetlen kérdések, amelyek a rendszerben sem nem igazak, sem nem hamisak.

Magunk dönthetjük el, hogy újabb axiómaként igaz vagy hamis állításként vesszük-e fel rendszerünkbe; ám ez az új rendszer is fog tartalmazni eldönthetetlen kijelentéseket. Másrészt azt fedezte fel Gödel, hogy egyik axiómarendszer sem képes saját önellentmondásmentességét bizonyítani.

Érdekesség: Gödel még az amerikai alkotmányra is alkalmazta vizsgálatait. Mi több, állampolgársági esküjekor elkezdte ecsetelni, rései révén miként ad a diktatúrára lehetőséget a „tökéletes szabadság alkotmánya”... Hiába próbálták barátai erről előzőleg lebeszélni; végül szerencséjére a bíró, akivel Einstein jóban volt, leállította, hogy erre most nem kíváncsi... Mellesleg a McCarthy-korszak hamarosan illusztrálta is Gödel igazát – tudjuk, hogy ez az időszak Einsteinnek a '30-as évek Németországát juttatta eszébe (ISAACSON 2008, 529. o.).

Voltak kísérletek arra, hogy Gödel tételeit „hatástalanítsák”, túllépjenek rajta – például bevezették a szupernaturális számokat (MÉRŐ 2014, 53. kk.) azért, hogy a természetes számokon felülemelkedve az új rendszerben érvénytelen legyen a nemteljességi tételek bizonyítása –, ám ez sem oldja meg a problémát: a *kiküszöböltek* helyett más problémák lépnek fel, és bár mintegy *feje tetejére állítja* a dolgokat a számok körül, de az új rendszerben, az újfajta számokkal dolgozva is érvényesülnek a nemteljességi tételek.

Paradoxonok teológiában és természettudományban

Melyek tehát a paradox teológiai tételek? Az ellentmondástól a paradoxonig meghúzott vonalból is kitűnik, de például a latin szövegezésű disputáció német fordítói is azt feltételezve dolgoztak, hogy Luther a „paradox teológiai tételek” kifejezést nem retorikai értelemben használja, hanem valódi paradoxonként. Tévesen szokták a paradoxonokat látszólagos ellentmondásoknak nevezni. Ám az igazi paradoxon nem „szelídíthető meg”, hanem arról van szó, hogy a logikailag egymást kizáró ellentétek mégis *együtt igazak*. Tehát abból, hogy egy kijelentés paradoxon, még nem következik, hogy hamis! A valódi paradoxonban rejlő ellentét sosem oldható fel, mert egyszerűen maga a valóság, amelyet kifejez, olyan, hogy az másképp nem fejezhető ki. A *Heidelbergi disputációra* így alkalmazza ezt a filozófus: „Ez a paradoxonokban való gondolkodás tehát magának a valóságnak a szerkezetéhez igazodik: egyszerre akarja bejátszani e világ és Isten valóságának terét, és ezt a kettősséget engedi szóhoz jutni a gondolkodásban.” (HORVÁTH é. n.)

Luther (Pál nyomán, de tulajdonképpen Jézus nyomán) gyakran fogalmaz paradoxonokban. Ennek célját a Luther-prédikációk előszavában Horváth Orsolya így összegzi: „Luther, Pál apostol nyomdokain járva, a paradoxonok kiélezésének nagymestere. Ha ugyanis a józan értelem kelletlenül megbotránkozik, elsomfordál – vagy éppen nagy hanggal elvonul –, akkor aztán előléphet a hit, amely egye-

dül képes arra, hogy értse a paradoxont.” (CSEPREGI–HORVÁTH 2015, 18. o.) Luther nemcsak Pál paradoxonjai nyomán, hanem Augustinus paradoxonjai nyomán is jár: *Credo quia absurdum*, illetve *Credo ut intelligam* – „hiszek, mert abszurd”; illetve „hiszek, hogy értem”.

További paradox ellentétek Luthernél: Isten rejtőzködő és önmagát kinyilatkoztató; a keresztény ember egyszerre bűnös és igaz; Isten ígéje törvény és evangélium. Horváth Orsolya megfogalmazásában: Luther egyszerre mozog a természetes ész logikája és a hitlogika talaján (HORVÁTH é. n.). (Hasonlít e kettősségre a fizikában Bohr komplementaritás- és korrespondenciaelve...)

A teológia paradoxona, hogy emberi fogalmakkal kell Istenről beszélnünk, holott ezek képtelenek leírni az isteni valóságot. Ezért a legjobb esetben is csak tagadásokban szólhatunk Istenről: nem véges, nem tökéletlen, stb. De még így is képtelenek vagyunk őt megismerni, mert több benne az ismeretlen, mint a megismerhető. (*Apofatikus* teológia, *via negationis* és *via affirmationis*.)

Valójában a természettudomány is ugyanilyen cipőben jár száz éve: eltűnt az „objektív módszerekkel megismerhető valóság”. (Ki látott akár elemi részecskét, akár „egész univerzumot”? A mai kísérletek már *nem hajthatók végre* a szemünkkel, hanem temérdek köztes műszerre, adatfeldolgozásra stb. van szükségünk, a közvetlen tapasztalat és érzékelés élménye nélkül.) A relativitáselmélet és a kvantumelmélet filozófiai gyökereiben változtatta meg világképünket: a relativitáselmélet következtében „elpárolgott” az abszolút tér és idő. A kvantummechanika következtében alapvetően megváltozott az ok-okozati összefüggések mibenléte. A fizikában tapasztalt paradoxonok miatt Bohr így fogalmazott: „Egy igaz állítás ellentéte egy hamis állítás. Egy mély értelmű igazság ellentéte lehet egy másik mély értelmű igazság.” (Talán nem véletlen, hogy a Gödel-tételek nem sokkal a bohri komplementaritás „meghirdetését” követően jelentek meg.)

A kereszténység létfontosságú kapcsolatba került a paradoxonokkal. Ugyanis Krisztus személye a legkiáltóbb paradoxon az emberi, illetve a vallásos gondolkodás számára. Feltörhetetlen dió a logika számára, miként lehet Krisztus egyszerre teljesen Isten, és mégis teljesen ember. Amikor a kalkhedóni egyetemes zsinat 451-ben Krisztus kettős természetét mellett tette le voksát, azt állította, hogy ez a két, egymást kizáró jelleg egyszerre van jelen Jézus Krisztusban. Az inkarnáció lényegi paradoxon, tehát fel nem oldható kettősséget rejt. Ez a kettősség sokféle hatással van a teológiára. A *Heidelbergi disputáció*ban is bőven találhatók példák az ebből következő vagy legalábbis ehhez hasonlítható lutheri paradoxonkiélezésre. Az, hogy *Jézus a Krisztus*, hogy *a Megfeszített az Isten Fia*, maga a legnagyobb paradoxon! Bizony, a *theologia crucis* (kereszt teológiája) egyben *crux interpretum* (írásmagyarázó keresztje) is – és tulajdonképpen minden keresztény keresztje is...

Levezető paradoxon

Viccnak tűnik talán, de a leginkább ilyen formában tudom szemléltetni, hogy milyen is az igazi paradoxon. A középkori paradoxonok némelyike Isten mindenhatóságát próbálta megfejteni, és például ilyen kérdéseket lehet megfogalmazni (amit ateisták, illetve Isten mindenhatóságának lehetetlenségét vallók gyakran meg is tesznek, hogy nevetségessé tegyék az egészet): Isten tud-e olyan nagy követ teremteni, amelyet nem tud felemelni? A *Heidelbergi disputáció*ban megjelenő lutheri felfogás alapján milyen választ adnánk rá? Sokáig próbálkozhat az ember, hogy e gordiuszi csomót megoldja... Számomra a legmegfelelőbb válasz tulajdonképpen ez: Tud! És fel is tudja emelni!

„A dicsőség teológusa a rosszat jónak, a jót rossznak mondja, a kereszt teológusa azt mondja, ami a valóság” – vallja a 21. tétel. Mint a kereszt teológusa szólal meg Luther, tehát az igazságot mondja. Ám paradoxonokban szól, ezért a paradoxon a valóság! Nem lehet kikerülni! A paradox kérdésre ugyanis lehetetlen paradoxonmentesen válaszolni! (Az isteni mindenhatóságot boncolgató kérdésekkel kapcsolatban Luther egyszer azt mondta: Isten külön bugyrot tart fenn a pokolban az ilyeneket kérdezők számára...) Ezért a *Heidelbergi disputáció* paradoxonjai kikerülhetetlenek.

Ajánlott irodalom

- CSEPREGI Zoltán – HORVÁTH Orsolya (szerk.) 2015. Szerkesztői előszó. In: Luther Márton: *Prédikációk*. Luther Kiadó, Budapest. (Luther válogatott művei 6.)
- FORDE, Gerhard O. 2009. *Ki a kereszt teológusa? Gondolatok Luther Heidelbergi disputációjáról*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 10.)
- HORVÁTH Orsolya é. n. *A keresztény gondolkodás fordulata: Luther Heidelbergi disputációja Heidegger filozófiájának kontextusában*. Megjelenés előtt, kéziratban.
- ISAACSON, Walter 2008. *Einstein. Egy zseni élete és világa*. Alexandra Kiadó, Budapest.
- LOEWENICH, Walter 2000. *Theologia crucis. A kereszt teológiája Luthernél*. Evangélikus Sajtóosztály – Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 8.)
- LUTHER Márton 1999. *Heidelbergi disputáció*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther Füzetek 8.)
- LUTHER Márton 2006. *A szolgálai akarát*. Magyarországi Luther Szövetség, Budapest. (Magyar Luther könyvek 11.)
- MÉRŐ László 2014. *A csodák logikája. A kiszámíthatatlan tudománya*. Tericum Kiadó, Budapest.
- PERCZE Sándor – SZAKÁCS Tamás – TUBÁN József 2002. *A kereszt teológiája és a lelkigondozó szolgálata*. Magyarországi Luther Szövetség – Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület, Budapest. (Magyar Luther Könyvek 9.)

A keresztény hit megújulásának útja

*A Christ in der Gegenwart tételei**

Az egyháznak állandó reformációra van szüksége. Augustinus is ezt követelte. Luther ötszáz évvel ezelőtt tette közzé tételeit. Nekünk is vannak javaslataink a hitéletre vonatkozóan, amelyek által a keresztény ember küldetése új, modern távlatot nyerhet.

1. tétel: Az egyháznak belső és külső „beszédfenzívára” van szüksége

„Kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt...” (Jn 1,1)

Isten és a beszéd a legszorosabb kapcsolatban van egymással. Az Ige az, ami a valóságot létrehozza. Az ige, az egyház szava egyre kevesebb embert szólít meg. Így Isten jelenléte a világban sokak számára kevésbé tetten érhető. Éppen a szolgálatot vállalóknak kell olyan nyelvet találniuk, amely a mai felvilágosult embereket egzisztenciálisan megragadja. Olyan nyelvet, amely széles bázissal rendelkezik, és egyszersmind az egyházon kívüliek számára is érthető. Az egyház a fordítás „mesterévé” kell hogy váljon. A saját tradícióját úgy kell értenie, hogy azt nemcsak tartalmi veszteség nélkül, hanem korunk számára „nyereséget jelentően” tudja újrafogalmazni. Az egyháznak bizonyos hagyományait (az ismerethiányt álcázni akaró kliséket és a formákat, amelyek a gondolati szegénység miatt érdektelenséget és szenvedélymentességet mutatnak, valamint a kiüresedett és értelmét veszített „alibiszolgálatként” működő rituálékat) el kell vetnie annyira, hogy a mondanivalóját a kor nyelvén elfogadhatóvá tudja tenni.

* A tételeket a *Christ in der Gegenwart* című folyóirat szerkesztősége állította össze. Megjelent: <https://www.herder.de/cig/cig-ausgaben/archiv/2017/44-2017/wie-sich-der-christliche-glaube-erneuern-kann/>.

A természettudományos távlatok lélegzetelállító felismerései tartósan formálják az életünket, gondolatainkat és érzéseinket. A tudás fejlődésével változik a nyelvünk és a beszédünk is. Nyelvünket fejlesztenünk kell egyházi vonatkozásban is. Érzék kell ahhoz, hogy felismerjük a különböző nyelvterületeket és regisztereket. Szükséges felismernünk, hogy beszédünk élő, nem pedig kőbe vésett mondatok halmaza, s azt is, hogy a beszéd folyamat, és nem statikus sablonokból áll. A nyelv csak valamiféle organikus erőként fejlődhet és válhat Isten lelkének hirdetőjévé. A pusztán információ egészen más, mint egy egzisztenciális megszólítás, amely az ember lényéig hatol. Az egyháznak képessé kell tennie az embereket arra, hogy a teológiai problémákat és kijelentéseket megkülönböztessék a természettudományos vagy történelmi tartalmaktól, hogy így a képek, szimbólumok és történetek újra értelmet nyerjenek.

A tudományos teológiának erre kell felkészülnie. Ahelyett, hogy akadémiai szinten önmagával vagy más tudományokkal részletekbe menő eszmecesterét folytatna, arra kell gondolnia, hogy valójában egy olyan tudomány, amely a maga módján a hitről való beszéd alapjait teremtette meg. Milyen jelentősége van a nyelvnek? Milyen nyelvi folyamatok zajlottak le? Hogyan lehet a hit kulcsfogalmainak (feltámadás, személyiség, hit, bűn, engesztelés, szentségek) az értelmét nyelvileg feltárni, hogy azok élet és halál kincsei lehessenek, és ne csak az akadémiai elefántcsonttorony szóhasználatában szerepeljenek?

Minden egyházi tevékenység középpontjában az isteni küldetés megértése kell hogy álljon; az embereknek segíteni kell fontos egzisztenciális kérdéseik megértésében, és válaszokat kell kínálni nekik kulturális, értelmi szintjüknek megfelelően. A kimondhatatlanra is így kell reflektálni és akként megnevezni.

2. tétel: Az egyháznak világossá kell tennie, hogy a Biblia Isten szava emberi szavakban

„Ekkor megszólalt az Úr [...], és ezt mondta Jóbnak: *Ki akarja elhomályosítani örök rendemet tudatlan szavakkal?*” (Jób 38,1–2)

Az egyház minden területén, az istentiszteleten, a katekézisen, a lelkipozásban, a hivatalos alkalmakon és a magánbeszélgetésekben is a Biblia olyan értelmezése legyen uralkodó, amely a tudomány felismeréseit és a felvilágosult világképet is figyelembe veszi. Emellett fontos a történetkritikai exegézis komolyanvétele és annak betű szerinti igazsága, hogy a *Biblia Isten szava emberi szavakban*. Ez azt jelenti, hogy benne (a Szentírásban) Isten Lelke van jelen, és közvetíti Isten szeretetét az emberek felé. De a bibliai szerzők is írók, akik szerkesztenek és korrigálnak, elmondanak valamit Istenről, Krisztusról és a világról a maguk világának nyelvén. A mi tapasztalataink már mások, szkepszis és kételkedés által meghatározottak. A bibliai üzenetek akkor nyerik el autoritásukat, ha az ige hirdetésében világossá válik, hogy a különböző perspektívák és ellentmondások nem hazugságok, hanem kísérletek az igazság megismertetésére.

Továbbá meggondolandó, hogy a Biblia számos írása és a hitvallások is teológiai viták eredményeképpen jöttek létre, politikai és gazdasági felfordulások, hatalmi harcok nyomát is magukon viselik. A Szentírás fundamentalista értelmezése, a szöveg szó szerinti olvasata megfelel a Korán merev értelmezésének, miszerint Isten minden szót így diktált le. A hit ma csak akkor képes megállni, ha a felvilágosodás gyümölcseit is figyelembe veszi. El kell hagynunk az olyan mágikus elemeket, mint az az elképzelés, hogy a Biblia Isten betű szerinti szava, vagy mint a relikviakultusz és a vizuális látomásokról szóló elképzelések. Egyidejűleg készen kell lennünk a hihető dolgok fáradságos, textusszerű kutatására. A Biblia több, mint betű – de betű nélkül a szó és a mondat csökevényesíti a szemléletünket és a képességünket a belátásra. A több bibliaolvasás azt jelenti: többet tanulmányozni a Bibliát! A szekrény helyett az asztalra való a Szentírás – és a képernyőre.

3. tétel: Több Istenre és kevesebb egyházra van szükségünk

„Vagyok, aki vagyok.” (2Móz 3,14)

Az ember saját eredetére, életének értelmére és céljára vonatkozó kutatása a modern és a posztmodern korban is folytatódik. Amit a vallások Istennek neveznek, az e keresésnek az archimédeszi pontja – még ha a nyelv nem is éri

el azt, amit Isten jelent. Ezért kell, hogy az istenkérdés a középpontba kerüljön. Ki vagy mi az Isten? Mit jelent ebben az összefüggésben a személyiség? Milyen jelentősége van a kapcsolat- és folyamatorientált gondolkodásnak abban, hogy közelebb jussunk Istenhez?

Senki nem látta Istent, még a legkegyesebb ember sem! Erre emlékeztet János evangéliuma és az első jánosi levél is. Az egyház életében sokszor úgy teszünk, mintha a prédikátor és a hallgató is tudná, hogy milyen is Isten, mit akar, és milyen lesz. Pál világosan tudta ezt Az apostolok cselekedetei szerint. Az athéni Areopágon járva az apostol felfedezett egy oltárt, amelyet az ismeretlen istennek állítottak fel a kegyes emberek, és az általuk elérhetetlen titoknak szenteltek. Erről az ismeretlen Istenről tesz bizonyosságot Pál: „...*hogy keressék az Istent, hátha kitapinthatják és megtalálhatják, hiszen nincs messzire egyikünkötől sem, mert őbenne élünk, mozgunk és vagyunk.*” (ApCsel 17,27–28) A kereszténységben az ismeretlen Isten magasztalásának újragondolására van szükség. Csak az ismeretlen Isten isten – és nem bálvány. Segítségül áll előttünk Krisztus a Kolosséi levélből mint a láthatatlan és ismeretlen Isten képe. Mítosz helyett misztika, titokzatosság.

Az egyházak sokat foglalkoznak önmagukkal, a média rendszeresen szól a pápáról, püspökökről vagy laikusokról. Jézus nem alapított egyházat. Ő érdeklődőket és hitéletükkel elégedetleneket hozott Istennel kapcsolatba. A kereszténység nem tulajdon, hanem fáradságos egzisztenciális út, a Jézus követésében való istenkeresés útja. Az egyház mint szervezet és közösség nélkül, az előttünk jártak hite nélkül nincs keresztény hagyomány. Mégis az emberben belülről, mint magból nő a hit, és az „isten-születésnél” az egyház bábaként asszisztálhat, de szülnie mindenkinek magának kell. Az életboldogságot Istennek hívják, nem egyháznak.

4. tétel: A liturgia újraértelmezésére van szükség

„*Mindennap állhatatosan, egy szívvel, egy lélekkel voltak a templomban, és amikor házanként megtörték a kenyeret, örömmel és tiszta szívvel részesültek az ételben...*” (ApCsel 2,46)

A közösségi ünnepek, prédikációk, énekek és a szentségek kiszolgáltatása gyakran ijesztően érzelemmentes, taszító, felületes. Ha a liturgia a hit ünnepe, akkor ez a hit hiányára enged következtetni. A hit belső tartalmát újra hozzáférhetővé kell tenni, nagyobb teret engedve a hit dolgainak. A vasárnaponkénti eukharisztia, az úrvacsora Jézus feltámadásának megjelenítése. Minden vasárnap húsvét, s ennek a liturgikus rendben is kifejezésre kell jutnia. Új kísérleti liturgiákra lenne szükség a korszerűvé tétel céljából, s ehhez nem elég a modern, amatőr formákat követni.

Sokkal inkább a tradíció aktualizálására volna szükség, annak új formába öntésére.

Sok rituálé szenved a megszokottá, rutinossá válástól. A tisztán tradicionális elemek építő jellegűek lehetnek azok számára, akik ritkán jelennek meg az istentiszteleten. Ők a kereszteléskor, a konfirmáció vagy az esküvő alkalmain a hajdanit, megszokottat keresik, ami a családi ünnepet még ünnepélyesebbé teszi, ad neki egyfajta folklórkörítést. Ez a pusztán hagyományörző ritualizmus halálos. A hit akkor él, ha mozgásban van. Ezért a liturgia kényelmetlen kell hogy legyen, mint az emberi nyugtalanság, hergelő, mint a vágy, hangos, mint a kétségbeesés, csendes, mint a várakozás, provokáló, mint Krisztus élete, szenvedése, halála és feltámadása. Olyan istentiszteletre van szükség, amelyben az ember megtanul odafigyelni, csodálkozni, imádkozni, de mindenekelőtt ünnepelni a halállal szemben a feltámadást, az örök életet, az új teremtést, a halhatatlanságot a halandóságban. Istennek az életre mondott igenjét az istentiszteleti és szentségi szinten kell beletükrözni az emberi szívbe és értelembbe, a lelkünkbe a művészet, a zene és a költészet erejével, de ugyanígy a jelenkor tudományos felismerésein keresztül is.

Nem olyan liturgiát keresnek az emberek, amely egy gyülekezeti ideológiába bekapcsol. Az ember olyan istentiszteleti lehetőség után vágyik, amely teret ad a félrevonulásnak, időzésnek, szemlélődésnek, álmodozásnak vagy az Isten előtti elcsendesedésnek, átélve az Örökkévaló misztériumát. A liturgia a maga különböző formáiban az Isten megtapasztalását kell hogy lehetővé tegye.

5. tétel: Kereszténynek lenni politizálás

„Íme, újjáteremtek mindent” – így szól az Úr. (Jel 21,5)

A kereszténység mint magatartás hatással van személyes életvezetésünkre. Ehhez tartozik a szegények támogatása, szavunk felemelése a gyengék érdekében, hogy meghallják az illetékesek, vagy akár egy szolidaritási közösségbe való belépés. Mert a kereszténység nem wellnessrendezvény a saját jólétünk támogatására. Nem a mi kényelmünk érdekében vállalta Jézus a kereszthalált. Az ő országa nem e világból való, ám ugyanúgy viszonyul a megszorult teremtettség sóhajtozása láttán az emberi szenvedéshez, mint az emberek nagy része. Vakok látnak, bénák járnak, leprások tisztulnak meg. A korai kereszténység jó pástorként tisztelte Krisztust, aki a gyenge és beteg „bárányok” gondját viseli. Ő volt – a manapság majdnem elfeledett névvel – az Údvözítő, a Megváltó.¹ Ezt a Megváltóban való, gyógyító

¹ Itt a *Heiland* kifejezés szerepel; a *heilen* ige a németben 'meggyógyítani' és 'megszentelni' jelentéssel is bír.

hitet kell újra felfedeznünk mint megszabadító hitet, amely mind lelki, mind testi vonatkozásban hat. Ez összekapcsolja a meggyötört népeket, osztályokat, társadalmakat és nemzeteket.

Mindenesetre az, hogy szinte csak keresztény társadalmakban fejlődhetett ki a modern demokrácia, biztató jel. Egy olyan világban, ahol tömegek nyomorognak, és elviselhetetlen erőszak uralkodik, a szociális kérdések megoldása nagyrészt egyházi feladatként jelentkezik. Krisztus orcájának felragyogásában a Föld nyomorultjainak orcája ragyog fel. A keresztények számára a szegénység elsődleges szolgálatát a Krisztus szolgálata alapozza meg. Amit az emberek – legyenek hívők vagy hitetlenek – a szegényekért tettek, azt Krisztusnak tették meg. Az egyház Krisztusa egy szersmind politikus Krisztus is!

Azért, hogy a keresztény keresztényként szabadon, öntudatosan, erőteljesen jelen lehessen, az erőtlenséget (amelyet egyfelől az üres templomok és részben beteg gyülekezeti élet, másfelől az értelmetlen teológia fémjelez) az új hermeneutikai felismerések alapján kellene analizálni és legyőzni. Milyen módszerrel lehet e tehetlenséget legyőzni? Ehhez az egyháznak „teret” kell szereznie, ahol ez az „erjedési folyamat” lezajlódhat. Az embereknek kreatívnak kell lenniük, hogy keresztény küldetésüket saját életükkel összhangba tudják hozni. A visszavonulás sokat segíthet. Aki a csendben töltökezik, az a beszédben és az alkotásban is sikeres.

6. tétel: Az egyháznak demokratizálnia kell

„Köszöntsétek Andronikoszt és Júníát, rokonaimat és fogolytársaimat, akiket nagyra becsülnék az apostolok körében, akik nálam is előbb jutottak hitre Krisztusban.” (Róm 16,7)

A római katolikus egyház – az ortodoxhoz hasonlóan – nem tagadhatja meg sokáig a nők részvételét a különféle egyházi tisztségekben. Az emberi jogokként deklarált, a nemek jogairól szóló előírásokat teljes körűen alkalmazni kell az egyházban is. Jézusnak férfi és női tanítványai is voltak. Az egyházat apostolok által irányította, vezette, pásztorkolta, akik között férfiak és nők is voltak. Mégis úgy gondolják némely egyházi vezetők, hogy a fontos beosztások vonatkozásában lemondhatnak az emberiség felének karizmáiról. Az az érv, hogy „Jézus férfi volt”, pusztán külsőség, és nem elegendő a nők háttérbe szorítására. Mivel Jézus nem volt szemüveges, így szemüvegesek nem lehetnek magasabb beosztásban? Nem elegendő a nőket másodlagos fontosságú diakóniai állásokkal kecsegtetni. Ezért: nőket valamennyi egyházi beosztásba!

A gondolatok megvitatása és az ősi választás – a meghatalmazottak kézfeltartásával – kezdettől fogva az összegyülekezett életéhez tartozott. Ez azonban valamikor el-

veszett egy monarchisztikus hivatalértelmezés folytán. A papi/lelkészi szolgálat mágikus „szent” karaktere kéréseket vet fel. A papok és lelkészek nem állnak szükségyszerűen közelebb Istenhez, mint a laikusok. A zsinati elem erősítésére van szükség az egyházban. A központi vezetés nem tud a legkisebb dolgokig mindent szabályozni. Szubszidiaritásra van szükség. Az alsó szinteknek több jogot kell kapniuk érdekeik érvényesítéséhez, amelyek csak őket érintik. Ez vonatkozik a püspöki konferenciákra Rómával kapcsolatban és a gyülekezetekre a püspökkel kapcsolatban. Hiba a laikusok szakértelmét és készségeiket kihasználatlanul hagyni. Használjuk fel Isten népe egészének hitét, úgy is, hogy megházasodott papokat iktatunk be a régi, ma is élő keleti tradíciónak megfelelően!

7. tétel: A kereszténység jövője: ökumené – vagy semmi. Az ökumené tetteket vár, nem csak szavakat

„Ti pedig Krisztus teste vagytok, és egyenként annak tagjai.” (1Kor 12,27)

A világgal való növekvő kapcsolat és a modern ember gondolkodásának bővülése aktuálissá teszi a kereszténység egységének világossá tételét. A Jézus Krisztusba vetett közös hit elegendő kell hogy legyen az egyházakat elválasztó összes akadály legyőzésére. Akik a történelem során keletkezett „árkokhoz” ragaszkodnak, ám tegyék, de ne akadályozzanak meg másokat abban, hogy a hitük gyakorlása során bizonyos akadályokat legyőzzenek. Egyházak és gyülekezetek – elvileg – minden keresztény előtt nyitva állnak. Keresztények egymás elől soha nem zárkozhatnak el. Ha nem Isten úton lévő népeként értelmezik magukat, akkor a merevség és megkérgesedés állapotában maradnak, amelynek már most foglyai. Ezért az egyházak babiloni fogságának véget kell vetni.

Az ökumené úttörői aprólékos munkával elméletileg kidolgozták, hogy mi az, amit tisztázni kell, és mi az, amit nem szükséges közös nevezőre hozni. Csak-hogy ebből sok minden feledésbe merült, vagy megtorpedózták. A katolikus hitértelmezésben egymás között, az evangélikus értelmezésben egymás között vagy az ortodoxok egymás közötti értelmezésében sokszor nagyobb különbségek tapasztalhatóak, mint az egyes egyházak közötti párbeszédben. Mi köti össze a népi-tradicionális csodahitet egy felvilágosult-intellektuális istenértelmezéssel? A kereszténységnek ott van jövője, ahol az emberek Krisztus bizonyágtételét hittel fogadják, és ahol a Szentlélek hitet teremt. A kereszténység egy egyház, ahol a lelki rokonság a Lélek által kapcsol össze, nem egy szociológiai véletlen folytán, beleszületés útján lesznek tagjai a hívek a csoportnak. Ma is érvényes

a törekvés – amely sokféleképpen valósul meg a gyakorlatban – arra, hogy az előítéletek bázisát lebontva rálépünk az ökumené keskeny útjára. Aki egységre vágyik a lelki rokonság sokszínűségében, meg fogja találni. Keresztények, legyen bátorságotok az ökumenikus gondolkodás szolgálatára!

8. tétel: A kereszténység minden egyházának közösen kell arra törekednie, hogy felragyogjon az a gondolkodás, amely a békét szolgálja, és harcol a fanatizmus ellen

„...mindent vizsgáljatok meg: a jót tartsátok meg...” (1Thessz 5,21)

Isten egyetemessége közel van, olyannyira, hogy az egyházon kívül is erőt ad. A kereszténység bizalommal küldjön igaz, kegyes, becsületes embereket, hogy más vallásokkal vagy azon kívüliekkel (ateistákkal és agnosztikusokkal) mindent megtegyenek a hit és értelem kibéküléséért, küzdjenek a fundamentalizmus és a vallási fanatizmus ellen az értelem és a humanizmus eszközeivel. Az egyházak feladata – nyomatékosabban, mint eddig – a közösség felmutatása: például az aranyszabályon keresztül, amely a legtöbb kultúrában megtalálható. Közös célunk az emberiség fejlődésének, felszabadításának szolgálata, egyházi szóhasználatlaltal élve: a különböző tradíciókon belüli híveket hitre juttatni, Istenhez vezetni. Az egyházak és vallási közösségek közötti triviális konkurencia-gondolkodásmódot le kell győzni. Ez a fundamentalistákat gyengítené és a jóakarató emberek attraktivitását erősítené. Az argumentumok versenye a kölcsönös gazdagodáshoz kell hogy vezessen, és a tévutak világossá tételéhez.

A vallási provincializmust („csak mi vagyunk megmentettek”), a vallási univerzalizmust („mindenki meg van mentve”) és a vallási egyenlőséget („minden üdvösségre vezető út valamiképpen igaz”) hirdetők közötti feszültség nem oldható fel teljesen. Iránymutató lehet, hogy Isten ezt a világot tényleg akarta, és megállapította, hogy a teremtés jó. Ezért a vallási sokszínűség is Isten akarat szerint való. Ha a keresztények Krisztust szeretik, és őt vallják az univerzális logosznak, az nem jelenti mások lekicsinylését, becsmélését. Egy modern köntösben megjelenő Krisztus-misztika sokkal inkább segíthet minden emberben – a más vallásúakban is – felismerni Krisztust, anélkül, hogy lebecsülnénk őket. Nem minden egyforma és nem minden igaz, de az igaz elhordoz mindent, sőt arra is képes, hogy a tőle eltérőt és a különöset is szeresse. A szabadságra és a bőségre tett minket Krisztus szabaddá és bőkezűvé. Innen vezethető le a misszió, amely mindenekelőtt a keresztényeknél

és a muszlimoknál a közösség dinamikájának lényege. Ez egyedül meggyőzés útján – ám a beszélgetőpartner lelki gondolkodásmódjára tekintettel – kell hogy történjen. Igaz a bölcsesség: ahova mi megérkezünk, ott Isten már rejtve jelen van.

9. tétel: Itt az ideje egy hitbeli kérdésekről szóló tanácskozásnak

„Összegyűltek tehát az apostolok és a vének, hogy tanácskozzanak ebben az ügyben.” (ApCsel 15,6)

A kereszténység drámai hitbeli kríziseinek alapja világszer- te, valamennyi felekezetben az, hogy az Isten népe „lent” és az egyházvezetés „fent” elmulasztották az új modern tapasztalatok, eredmények mind emberi és egyházi, mind racionális és emocionális értékelését. Az utóbbi időkben az újkori szabadság és felvilágosodás története, a régi elbeszélések tudományok által zajló mitológiátlanítása törekennyé tette a hit korábbi formáit. A hit a megértésre kérdez rá, de végső soron nem elég alaposan.

Az élet jóval gyorsabban változik, mint egykor, amikor elegendő volt száz-kétszáz évenként zsinatot összehívni vagy tanácskozást rendezni. A humán- és természettu-

dományok fantasztikus fejlődése a második vatikáni zsinat idején, fél évszázaddal ezelőtt még csak csírájában sem volt érzékelhető. Azóta a társadalmak, a kultúrák és személyes életünk is radikális változáson ment keresztül – a női emancipációtól kezdve a szexuális kapcsolatok átértékelésén át a mitikus látásmód összeomlásáig. Ezek mind a világlátást, az istenképet, mind a szentségértelmezést mélyen érintették. A kereszténységnek megint egy nagy, tényleg ökumenikus zsinatra lenne szüksége, olyanra, mint az első század jelentős zsinatai voltak, amelyek az istenértelmezéssel és Krisztus-értelmezéssel foglalkoztak. Egy mai zsinaton részt kellene hogy vegyenek az élet minden területéről jövő zsinati atyák és anyák, valamint mindenféle hivatás, tudomány és művészet képviselői, nemcsak tanácsadóként, hanem a határozathozatal résztvevőiként, egészen a záróaktusig.

A zsinatok nem mindentudóak, de az olyan korszakos válságban, mint a mostani, tudnának segíteni, méghozzá az akadályokat és a gondolkodási határokat lebontani. Nem a korszellemhez való igazodásról van szó, hanem az egyházi korszellem alakításáról és továbbfejlesztéséről, az isten- és Krisztus-eseménynek a fejlődő világtörténelem folyamatában való értelmezéséről és a sóvárgó modern emberek felé történő nyitásról.

Fordította: Herzog Csaba

A keresztény hit megújulásának útja – Dietrich Bonhoeffer teológiája nyomán

Megjegyzések a tézisekhez

■ AXEL DENECKE

A tézis idézett szövege dőlt betűvel, a Bonhoeffer-idézetek és saját megjegyzéseim álló betűvel szerepelnek.

1. tétel: Az egyháznak belső és külső „beszédozzivára” van szüksége

Itt Bonhoeffernek arra a fáradozására történik utalás, hogy a „bibliai kifejezéseket nem egyházi nyelven magyarázza, ami egy nem teista nyelvhez vezet. A hit kulcsfogalmainak (feltámadás, személyiség, hit, bűn, engesztelés, szentségek) értelmét nyelvileg kell feltárni, hogy azok élet és halál kincsei lehessenek (vö. Bonhoeffer utolsó verseivel: *Állomások a szabadságra vivő úton, Keresztények és hősök, Áldó ha-*

talmak...), és ne csak az akadémiai „elefántcsonttorony” szóhasználatában szerepeljenek.

2. tétel: Az egyháznak világossá kell tennie, hogy a Biblia Isten szava emberi szavakban

Itt megint a bonhoefferi „nem egyházi nyelvre” történik utalás, amikor a Biblia mint emberi szó komolyanvételéről olvashatunk abban az értelemben, hogy Isten Lelke a sokféle emberi szóban megmutatja magát. *Ez azt jelenti, hogy benne (a Szentírásban) Isten Lelke van jelen, és közvetíti Isten szeretetét az emberek felé... A több bibliaolvasás azt jelenti, többet tanulmányozni a Bibliát (ahogyan azt*

Bonhoeffer is tette egzisztenciális zsolttármagyarázataiban).
A szekrény helyett az asztalra való a Szentírás.

3. tétel: Több Istenre és kevesebb egyházra van szükségünk

Pontosan ez volt Bonhoeffer vágya, amikor munkája elején arról beszél, hogy „Krisztus a gyülekezetben egzisztál”, ami egyúttal azt is jelenti, hogy „Krisztus nélkül” nem létezhet gyülekezet/egyház. Amikor élete végén az általa megfogalmazott egzisztenciális egyházképtől eltávolodik, az *Egy munka vázlatában* egy radikálisan új egyházértelmezést ad: „Egyház másokért” (szolgálni, nem uralkodni – az egyház nem önérdék), ugyanis *Jézus nem alapított egyházat. Ő érdeklődőket és hitéletükkel elégedetleneket hozott Istennel kapcsolatba. A kereszténység nem tulajdon, hanem fáradtságos egzisztenciális út, a Jézus követésében való istenkeresés útja.*

4. tétel: A liturgia újraértelmezésére van szükség.

Bonhoeffer a *Szentek közössége* című könyvében egy új liturgiát javasol, amelyet a gyakorlatban is megvalósított a finkenwaldei teológiai szemináriumban. Ez néhány segédlelkész számára még megterhelő volt, mert ők a túl messi jövőbe néztek, és Isten jelenlétében a közös istentisztelet ünnepeit nagyon szigorúan vették. *Minden vasárnap húsvét! Ennek a liturgikus ünnepben is kifejezésre kell jutnia. (...) A liturgia a maga különböző formáiban az Isten megtapasztalását kell hogy lehetővé tegye.*

5. tétel: Kereszténynek lenni politizálás

Azt, hogy Bonhoeffer számára ez az egész realitásként jelent meg, nem kell különösebben hangsúlyozni. Más dolog, hogy az ő részvétele a Hitler elleni felkelésben (a Német Keresztények ellen és részben a Hitvalló Egyház ellen is, a zsidókkal szembeni visszafogottságuk miatt) érthetetlen. *A kereszténység mint magatartás hatással van személyes életvezetésünkre. Ehhez tartozik a szegények támogatása, szavunk felemelése a gyengék érdekében...* (Bonhoeffer: „Csak aki a zsidókért szót emel, az énekelhet gregoriánt is.) *Mert a kereszténység nem wellnessrendezvény a saját jólétünk támogatására.*

6. tétel: Az egyháznak demokratizálnia kell

A tétel szövegében felvetett problémákkal (nők ordinálása, laikusok ügye) nem szembesülhetett Bonhoeffer, s az, hogy az egyházat „nem felülről lefelé” irányítják, számá-

ra magától értetődő volt. A mindenkori gyülekezet önértelmezése (a karizmáikkal, Krisztus reálprezenciájával) nemcsak magától értetődő volt számára, hanem hitének belső alapfeltétele is.

(Ide még egy 6/a tétel illene az államegyházak reformjáról, lásd lent.)

7. tétel: A kereszténység jövője: ökumené – vagy semmi. Az ökumené tetteket vár, nem csak szavakat

Bonhoeffer tanulmányai kezdetén (például a római útján) nagy érdeklődéssel és csodálattal fordult a keresztény hit ökumenikus távlatai felé anélkül, hogy lutheri gondolkodásától eltávolodott volna. Élete végén (röviddel letartóztatása előtt) a hinduizmust, mindenekelőtt Mahátmá Gándhí pacifizmusát szerette volna megismerni, és egy indiai utazással (amely nem valósult meg) keresztény hitéhez impulzusokat gyűjteni. Teljesen nyugodt volt, amikor fejéhez vágta, hogy elaprózza magát, és ezzel lutheri hitét relativizálni akarták. Hitének ökumenikus távlatát élete végén életművének jelentős eleme lett. *A katolikus hitértelmezésben egymás között, az evangélikus értelmezésben egymás között vagy az ortodoxok egymás közötti értelmezésében sokszor nagyobb különbségek tapasztalhatóak, mint az egyes egyházak közötti párbeszédben. (...) A kereszténységnek ott van jövője, ahol az emberek Krisztus bizonyágtételét hittel fogadják, és ahol a Szentlélek hitet teremt.*

8. tétel: A kereszténység minden egyházának közösen arra kell törekednie, hogy felragyogjon a gondolkodás, amely a békét szolgálja, és harcol a fanatizmus ellen

Ez a mondat (lásd kommentáromat a 7. tételhez) akár Bonhoeffer vezérgondolata is lehetne az emberek békéjéért vívott harcában és a fanatizmus minden formája elleni küzdelemben (amely jelen volt annak idején a harmadik világban, ma pedig néhány politikai szervezetben vagy vallási szektában).

9. tétel: Itt az ideje egy hitbeli kérdésekről szóló tanácskozásnak

Ilyen messzire Bonhoeffer a maga idejében nem jutott el (még nem), de meggyőződése alapján feltehetően egyetértene. *A kereszténység drámai hitbeli kríziseinek alapja világszerte, valamennyi felekezetben az, hogy az Isten népe „lent” és az egyházvezetés „fent” elmulasztották az új, modern tapasztalatok, eredmények mind emberi és egyházi, mind*

racionalis és emocionális értékelését. Azért is egyetértene ezzel Bonhoeffer, mert ez nem egyoldalú kritika „azokról ott fent”, hanem szolidáris kritika azoknak, akik „ott lent” és akik „ott fent” ülnek. Ez következik Bonhoeffer gyülekezetértelmezéséből, ahol az „egyház” és „gyülekezet” a közösség minden egyes tagjában jelen van.

Pótlólagos 6/a tétel: A nagy népegyházaknak is demokratizálniuk kell az irányítási rendszerüket, és hangsúlyozni önállóságukat a legfőbb hatalmi szervvel (az állammal) szemben¹

Az egyházaknak az állami szervektől és intézményektől való túlságosan erős függését fel kell oldani. Csak így

¹ Az itt felsorolt megállapítások a német egyházi viszonyokra vonatkoznak. – *A ford.*

nyerheti vissza az egyház belső szabadságát. Ez vonatkozik konkrétan az egyházi adó beszedésének módjára az állami pénzügyi szerveken keresztül, valamint az állam által szabályozott egyházból való kilépésre az állami szerveken keresztül, továbbá más rejtett függőségekre. Konkrétan: botrány, hogy míg az egyháztagság az egyházon belül a keresztelessel létrejön, az egyháztagságról való lemondást (kilépést) az egyház az állam hatáskörébe utalta, és csak ügykezelési szinten értesül róla. Botrány továbbá, hogy az egyházi adót egy összegben, nevesítés nélkül kapja meg az egyház, és az egyes híveknek nincs befolyásuk arra, hogy az egyházi adójukat a mindenkori gyülekezetük kapja. Gondoskodni kell arról, hogy a két nagy – most már csak feleakkora – népegyházat szervezetileg és anyagilag is az egyes gyülekezetek és a hozzájuk kötődő személyek jelentsék. Csak a személyes részvétel képes a nagy egyházak névtelenségét és a tőle való távolságot legyőzni.

Fordította: Herzog Csaba

Néhány gondolat a szupervízióról

■ VIZSOLYI ÁKOS

Jelen tanulmány célja megvilágítani a szupervízió mi-
benlétét, elősegíteni annak minél pontosabb megértését,
lebontani titokzatosságát, és hétköznapiságában megmu-
tatni. Természetesnek tartom, hogy olvasás közben kelet-
keznek újabb megválaszolandó kérdések. Ezeknek a kér-
déseknek a magam részéről előre is örülök, mert ezek az
érdeklődést jelzik számomra, és egy dialógus lehetősé-
gét kínálják. Továbbá bízom benne, hogy lesz az olvasók
között, aki ennek alapján elkezd fontolgatni, hogy részt
vegyen egy szupervíziós folyamatban, végére járva a fel-
gyült kérdéseknek.

Szupervízió... Ha a szóból próbálunk kiindulni, vagy
valamilyen következtetésre jutni, mit is jelent, akkor nem
sokra megyünk. Szuper + vízió... Sok minden eszünkbe
juthat, de biztos vagyok benne, hogy nem adná vissza azo-
kat a gondolatokat, definíciókat, amelyeket a szupervíziós
szakma gyakorlóit értenek alatta. Hozzá kell tennünk, hogy
a szupervízorszakmán belül is többféle definíció és megkö-
zelítés létezik. Néhány dolgot mégis ki tudunk emelni, ami-
ben mindenki egyet szokott érteni a szupervízió kapcsán:
ennek a szakmának része a tapasztalati tanulás, reflexió,
önreflexió, nézőpontváltás, folyamat, megértés, továbblé-
pés, a személyiség mint munkaeszköz, komfortzóna, vál-
tozás, tiszta konfrontáció, érzelmek tudatosítása, kompe-
tencia elmélyítése-fejlesztése, belső erőforrások feltárása,

újraértelmezés, rálátás. Akik még nem voltak szupervízi-
ós folyamatban, azoknak ez persze még mindig homályos
lehet. „Tehát akkor mi is ez?” „Miért is lenne ez számom-
ra jó?” „Mit is fogok ott én csinálni?”

A megközelítés kedvéért mégis idéznék néhány defini-
ciót. Ezek közelebb visznek a lényeghez, de maradéktala-
nul mégsem tudják visszaadni azt, ami történik egy-egy
szupervíziós folyamatban.

A szupervízió

- a szakmai gyakorlat, tevékenység elemzése;
- hivatásgondozás;
- strukturált tanulási folyamat;
- szakmai személyiséget fejlesztő módszer.

Ha egy barátomnak mesélek egy filmről, amelyet én lát-
tam, és nekem tetszett, akkor a tartalmát valószínűleg jól
vissza tudom adni, a saját lelkesedésemet is át tudom ad-
ni, de azt, hogy ő mit élhetett volna át, milyen érzelmeket
mozgatott volna meg, milyen asszociációkat indított vol-
na el benne, ha ő is látta volna a filmet, azt biztosan nem.
Valahogy így vagyunk a szupervízióval is: sokat lehet ró-
la beszélni, de az „igazi”, az maga az élmény, ha valóban
mi magunk átéljük, saját magunk szerzünk tapasztalatot.
Kontraindikáció nincsen! Azért merem ezt állítani, mert
mindenki a saját tempójában, a saját motivációs hőfoká-
val tud jelen lenni. A részvétel mindenki számára elérhető,

nincsen „tudásszint”-felmérés sem. Mindenki a saját élet-történetével, aktuális életállapotával van jelen; „egyedüli feltételként” a nyitottságot mondanám, nyitottságot „ön-magam megismerésére”. Azoknak az embereknek, akik a munkájuk során a saját személyiségükkel is dolgoznak, javasolt a szupervízió. A szupervízióban a munkával kapcsolatos élményeket, történéseket elemezzük, azt, hogy ezek hogyan hatottak rám, és én hogyan hatottam a különféle helyzetekben, milyen hatásokat észlelek, és ezek milyen módon hatnak vissza a tevékenységemre. A munkával kapcsolatosan szükségképpen megjelennek konfliktusos helyzetek, és ennek hatására kerülnek elő kérdések, amelyeknek vannak lelki, érzelmi, szakmai identitást érintő dimenziói is. Ezek felismerését és megértését segíti a szupervízió. A szupervízió a szakmai személyiség karbantartását, támogatását, fejlesztését elősegítő folyamat. Szakmai kérdéseket vizsgál strukturált reflexiók-önreflexiók segítségével. Kis csoportban (6-8 fő) alkalmanként kétszer másfél órában, egyénileg és közösen elemzik a történéseket, helyzeteket a szupervízor koordinálásával. A szupervízió résztvevői számára lehetőség nyílik arra, hogy a cselekvéseket kísérő belső folyamatok felismerhetők és kezelhetők legyenek, valamint a felmerülő kérdések, dilemmák kezelésében flexibilisebbé váljanak. Mindez védett környezetben történik, a csoport megtartó közegében. A szupervízióban magánéleti kérdésekkel nem foglalkozunk, kizárólag a szakmai személyiség van fókuszban.

A reflexiók főbb területei: Döntési dilemmák, személyes érintettség, személyes határok, személyes ars poetica, tűrőképesség, etikai dilemmák, együttműködés, elakadás, felelősség, lojalitás, feladatok delegálása, személyes időfelhasználás. Új kihívásokra új válaszok keresése.

Várható eredmény: Nő a személyes hatékonyság. A résztvevők kiegyensúlyozottabban tudják a munkájukat végezni fokozottabb terhelés esetén is. A megjelenő dilemmák feloldásához nagyobb biztonsággal tudnak nyúlni, rugalmasabbá válnak. Nő az önmegértésük. A történéseket reálisabban látják. Megerősödnek hivatásukban, kompetenciáik kiteljesednek.

Ha a szupervíziót el akarjuk helyezni a szakmák világában, akkor a mentálhigiéniéhez sorolnám, és prevenciósszerű jellegét hangsúlyoznám ki.

Alapvetően a „terep-személy-szervezet” meghatározott hármában dolgozunk a szupervízióban, különböző felfogásokban, különböző hangsúllyal. Egyházi szervezetekben természetes módon megjelenik a spirituális dimenzió is. A résztvevőknek van egy közös tudásuk arról, hogy ők Isten képmásai, ez a tudás a szupervízió folyamatában vagy szóba kerül, vagy nem, de a tudás jelen van, és ennek különleges ereje tud lenni. Akár ez is lehet a reflexiónk tárgya a szupervízió során.

A szupervízió sajátossága, hogy nem A pontból akar eljutni B pontba, nem is egy előre kidolgozott kötött úton

akar célt érni. A pontból X pontba jutunk el: egy ismeretlen pontra, amely persze nem teljesen ismeretlen.

A folyamat során sokszor találkozunk az úgynevezett vakfoltunkkal. Ehhez kell a tényleges nyitottság, szembenézés a valósággal, realitással.

A szupervízióknak nincsen előre megírt, kötött témája. A csoport résztvevői adják a témát és az azzal kapcsolatos kérdéseiket, amelyek mentén el tudunk indulni. A szupervízióban fontos szerepe van kérdéseknek. „Egy jó kérdés aranyat ér” – szoktuk mondani. „Na, ez jó kérdés!” – mondjuk, amikor nem tudunk azonnal válaszolni. Ilyenkor hosszasan elgondolkodunk, mielőtt válaszolnánk. A kérdés hatására újra kell rendeznünk a gondolatainkat. Munkánk során sokszor kerülünk olyan nehéz helyzetbe, amikor ezerszer végiggondoljuk a történeteket, és mindig ugyanoda lyukadunk ki, mindig ugyanaz a végeredmény, de ez mégsem elégít ki minket, nem tudunk valódi megoldásként gondolni rá. Ilyenkor van szükségünk egy jó kérdésre, amely csak a „külvilágból” érkezik, mert mi magunk csak körbe-körbe járunk. A jó kérdés a csoport résztvevőitől érkezik (egyéni szupervízióban a szupervízortól), mert ők kívülről látják a helyzetet, más nézőpontból tekintenek az elakadásra, olyat is látnak, amit a témához bizonyosan nem láthat. Ez a „mást látnak” sok mindenből fakadhat: életkor, különböző élettapasztalat, nőként-férfiként is mást-mást látunk, ugyanaz a mozzanat mást és mást szólít meg bennünk. Ezzel a másként látással tudjuk megajándékozni egymást, és ez nagyon előrevivő tud lenni egy-egy nehéz helyzetben.

Ahogy a Szentírásban olvashatjuk: „*Nincs emberem*” (Jn 5,1-15). Egyedül megoldásokat találni lényegesen nehezebb. József Attilát idézve: „Hiába fűrösztöd önmagadban, / Csak másban moshatod meg arcodat.” (*Nem én kiáltok*) A társas kapcsolatok segítenek önmagunk jobb megértésében. A szupervízióban strukturált keretek között nyílik erre lehetőségünk.

A szupervízió értékét ismerő vezetők az alábbiakkal szoktak érvelni:

„Ne maradjon senki egyedül a munkájával kapcsolatos dilemmáival, kérdéseivel.”

„Ahhoz, hogy jó gondozottaitok legyenek, a gondozóitokat kell jól gondoznotok.”

Tanulni sok mindent lehet, és sokféleképpen is tanulunk. A tanulás nehéz tevékenység, ma már több tudomány is foglalkozik vele, és fontos fogalomvá vált a pedagógiában, pszichológiában, genetikában, fiziológiában egyaránt. Az 1996-os évet az élethossziglani tanulás évévé nyilvánította az Európai Parlament és a Miniszterek Tanácsa.

Tanulni kell. A téli fákat.

Ahogy talpig zúzmarásak.

Tanulni kell. A nyári felhőt.

A lobbanásnyi égi-erdőt.

Tanulni kell a mézet, diót,
jegenyefát és úrhajót,

a hétfőt, keddet, pénteket,
a szavakat, mert édesek,

tanulni kell magyarul és világot,
tanulni kell mindazt, ami kitáruul,

ami világít, ami jel:
tanulni kell, szeretni kell.

(Nemes Nagy Ágnes: *Tanulni kell*)

A tanuláshoz mégis rossz asszociációink és rossz élményeink kapcsolódnak, és ezeket többnyire az iskolapadhoz kötjük, pedig tanulni nemcsak matematikát vagy fizikát lehet, hanem tanulni lehet a jót, a lemondást, illetve, figyelmet, engedelmisséget, tanulni lehet különböző élethelyzetekből is. Éppígy tanulhatjuk önmagunkat mint munkaeszközt, amikor a saját személyiségünket is belevisszük a munkánkba, növelve ezzel a hatékonyságunkat, kiegyensúlyozottságunkat, és szolgálva ezzel egyfajta módon a regenerálódásunkat is.

A lelkesítő tevékenység igencsak összetett. Most csak két fontos elemet emelek ki, amelyre támaszkodhat a lelkesítő teológiai tudására és a saját személyiségére. Merthogy saját személyiségével is „dolgozik” – helyesebben az által is hat. A gyakorlatból tudjuk, hogy mind a kettő tanulható.

Több olyan élethelyzet is van, amikor jó lenne előre felkészülni a változásra, amely bizonyosan feszültségekkel fog járni. Kicsit elébe menve, tompítani a várható események ne-

hézségeit. Ilyen lehet például a lelkesítő tevékenység kezdete, életállapotbeli változások, gyülekezetváltás, sokféle emberrel való bánásmód a gyülekezetben. Ezekben a helyzetekben a szupervízió eszközei segíthetnek a történések reálisabb megítélésében és a megfelelő cselekvés kialakításában.

A szupervízióban lehet egyéni és csoportos formák között választani. Kinek-kinek azt a formát kell választania, amely inkább előreviszi. A csoport nagyobb „nyilvánosságot” jelent, ugyanakkor sokkal több különféle impulzus érkezik. Egyéni szupervízióban értelemszerűen lényegesen több idő jut a résztvevőre. Az is fontos szempont, hogy ki által tudom a legjobban önmagamot tanulni. Ezért fontos, hogy lehessen szabadon választani szupervízort. Az sem mindegy, ki fizeti a folyamatot, a szupervideált vagy a szervezet. Ezek eldöntendő kérdések, amelyeket közösen kell megválaszolni.

Végül idéznék olyanok zárógondolataiból, akik hosszabb-rövidebb szupervíziós folyamatban vettek részt:

„Úgy éreztem, nem vagyok egyedül.”

„Ma már látom, hogy szabad hibáznom.”

„Ez nem is szupervíziós képzés volt, mint inkább emberképző.”

„Több oldalról is meg lehet közelíteni valamit.”

„Sokat tanultam önmagamról.”

„Szokatlan volt magamról így gondolkodni.”

„Az is jó volt, hogy nem kioktatást kaptam: »csináld így meg úgy«, hanem saját magam indulhattam el a saját új utamon.”

Remélhetőleg a fent idézett gondolatok kellő bátorítást adnak az elindulásra és a saját szupervíziós tapasztalat megszerzésére.

KRISZTUSBAN MINDNYÁJAN ÉLETRE KELNEK ◀

Emlékezés Schulek Mátyás evangélikus lelkész szolgálatára

1935–2018

■ KÉZDY EDIT

Amikor Schulek Mátyás igazgató úr, Matyi bácsi halálhírét vettük a Deák Téri Evangélikus Gimnáziumban, gyertyát gyújtottunk, kitettük a fényképét a tanáriban, fekete zászlót tűztünk az épület bejárata fölé, és elkezdtük felidézni az alakját és a történeteit. Délutánonként kísértalt az irodájából a tanárok közé, és mesélt.

1935-ben nyolcgyermekes lelkészcsalád második gyermekeként született Budapesten. Középiszkolai tanulmányait Sárospatakon kezdte, majd az államosítás miatt Komáromban fejezte be. A Sárospataki Református Kol-

legium meghatározó volt személyiségfejlődésére, tanári pályája alakulására, a modern protestáns gimnáziumról kialakított képére nézve. Származása miatt nehezen vették fel egyetemre. Végül a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemre került magyar–történelem szakra. 1956-ban az egyetem forradalmi bizottsági elnökévé választották. 1957-ben ezért öt év börtönbüntetésre ítélték. 1959-ben amnesztiával szabadult. Börtönéveire soha nem emlékezett gyűlölettel vagy keserűséggel. Derűsen emlegette a fordítói munkát, amelyet odabenn végzett, tiszte-

lettel emlékezett meg bajtársairól, köztük Darvas Ivánról és Mensáros Lászlóról.

Szabadulása után az Április 4. Gépgyárban kitanulta a hegesztést, géplakatos szakmunkás bizonyítványt szerzett. Megbecsült szakemberként távozott a nehéziparból az ELTE bölcsészkarára 1965-ben. Hiányzó vizsgáit letette, megszerezte magyar–történelem szakos tanári diplomáját, majd estin elvégezte az angol szakot is.

Egy hűvösvölgyi nevelőotthonban, majd huszonegy éven át a kőbányai I. László Gimnáziumban tanított.

1989 elején az újrainduló Fasori gimnázium egyik alapító tanára lett. Ugyanekkor kezdte meg tanulmányait az Evangélikus Teológiai Akadémián, amelyet 1992-ben fejezett be. 1993-tól kezdve hittant is tanított, valamint rendszeres szolgálatot vállalt a Kelenföldi Evangélikus Egyházközségben. 1997-ben szentelték lelkésszé. Örömmel vállalt lelkészi szolgálatot a kelenföldi gyülekezetben. Az 1992-es iskolaalapítások idején evangélikus oktatásunk meghatározó személyisége volt, részt vett a zsinat munkájában, egyházunk oktatásügyét képviselte a Közoktatáspolitikai Tanácsban, szerepet vállalt az evangélikus iskolatügy koordinációs munkájában.

1991 őszén bízták meg a Deák Téri Evangélikus Gimnázium újraindításának feladatával. 1992 szeptemberében indította az első évfolyamot az Aranytíz Művelődési Házban. Apránként építette fel az iskola tanári testületét, alakította annak szellemiségét, fejlesztette tantervét, alapozta meg hírnevét. Harmati Béla püspökkel „tárgyalták vissza” a gimnáziumépületet az államtól 1993-ban.

A tanárok szabadságát tekintette minőségi munkájuk zálogának. A gimnázium indításakor és később is hangsúlyozta, hogy elsődleges célja a keresztény szellemiségű iskola megvalósítása. Olyan iskoláé, ahol nyitva az igazgatói és a tanári ajtaja, ahol partnernek tekintik a szülőt, befogadják és támogatják a gyerekeket. Jó légkörű, családi-

as iskolát, keresztény közösséget akart létrehozni. A többi majd jön magától, remélte. Igaza lett.

Úgy élt a gyerekek és a tanárok között, hogy nem volt, aki ne tisztelte volna a „nagy fehér főnököt”. Pedig egyáltalán nem volt igazgatószerű igazgató. Gyerekközpontú, türelmes pedagógiát vallott, valósított meg és tanított a fiatalabbaknak. Tantestülete tagjait egyenként szerette és kincsnek titulálta.

Amikor különféle kórházakba került, ott is könyveket találtunk az éjjeliszekrényén; olvasott, és történelmi, teológiai olvasmányélményeit beszélte meg betegtársakkal, látogatókkal. És ott, öregén, betegen, annyi meghurcoltatással, szegénységgel, rengeteg munkával, családi nehézségekkel és gyásszal terhes élete vége felé is arról beszélt nekünk, hogy őt az Úristen mindvégig a tenyerén hordozta.

Többször úgy nyilatkozott, hogy négy gyermeke van: két lánya, Ildikó és Erika, egy fia, Tibor, és a Deák Téri Evangélikus Gimnázium. Igazgatói éveit ő maga így értékelte: „Mindenesetre egész igazgatóságomat úgy fogtam föl, mint egy nem rövid, de időnként igen nehéz élet végén egy csodálatos szép és értékes ajándékot az Úristentől, az ő szolgálatának egy nagyon szép lehetőségét.”

Életművéért különféle díjakat kapott: Budapest-díjat (2011), az V. kerület díszpolgára kitüntetését, Péterfy Sándor-díjat (2002) tanári, Ordass Lajos-díjat lelkészi munkájáért (2014), és állami kitüntetések: a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét (1998) és Lovagkeresztjét (2010). Jólesett neki az elismerés, de az igazi mércét nem ezek a díjak jelentették számára. Az Ordass-díj átvételekor így összegzett: „Az a kötelességünk, hogy Isten teljesen érdemtelenül ránk sugárzó, mérhetetlen szeretetéből valamenynyit tovább tudjunk sugározni embertársainkra. Ha ebből valami sikerült, akkor nem éltem hiába.”

Hála legyen Matyi bácsi, Igazgató úr életéért.

Igehirdetés Schulek Mátyás temetésén *

Jn 3,16

■ JOÓB MÁTÉ

„Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszerűen Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.” (Jn 3,16)

Mindannyian személyes emlékekkel érkeztünk ide a kelenföldi templomba, hogy búcsút vegyünk Schulek Mátyás

igazgató úrtól, a gyülekezet diakónus lelkészétől, családtagtól, Matyi bácsitól. Rövidebb-hosszabb ideig ismertük őt, ő is ismert bennünket, így az életünk összekapcsolódott. Kaptunk valamit tőle, általa, amiért szeretnénk most köszönetet mondani és hálát adni, ami által gazdagabbak lettünk, ami tanúságul szolgált, amit szeretnénk ezentúl mi továbbvinni és továbbadni.

Matyi bácsi igazi tanáremberként nem hagyott ben-

* Elhangzott a kelenföldi evangélikus templomban 2018. november 9-én.

nünket bizonytalanságban afelől, hogy mit is lenne nekünk érdemes továbbadnunk és továbbvinnünk. Az ő legkedvesebb bibliai igéjét: „*Mert úgy szerette Isten a világot, hogy megszületett Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.*” (Jn 3,16)

Sokat gondolkodtam azon, hogy vajon hogyan lett éppen ez az ige Matyi bácsi legkedvesebb igéje. Igaz, hogy ezt az igeverset az evangéliumok evangéliumának is szokták nevezni, talán mindannyian ismerjük, hallottuk már, sőt lehet, hogy sokan kívülről is tudjuk: Jn 3,16. De nem illett volna Matyi bácsihoz jobban valami bonyolultabb, nehezebben értelmezhető ige? Az ilyeneket nagyon szerette Matyi bácsi.

Ezeket gondolkodva eszembe jutott Richard Rohr egyik mondata: „A legnagyobb öröm annak a felfedezése, ami már a miénk.” Igen, ez az ige erről szól, és ha visszagondolok Matyi bácsi lendületére és lelkesedésére, akkor igen, ezt éreztem benne. Így él bennem mint kelenföldi lelkész-társ, akivel együtt is szolgálhattam. Matyi bácsi örömmel fedezte fel azt, amit kapott az Istentől, és tudott mások felfedezéseinek is szívből örülni.

Ebben az evangéliumi igeversben nemcsak minden benne van, hanem ebben az egy mondatban benne van *a minden*. Az, hogy kicsoda az Isten, hogy miért jött Jézus, és miként fedezhetjük fel azt, ami már a miénk.

Isten a *kezdeményező*, aki az ember–Isten kapcsolatban megtette az első lépést. Vele kezdődött a történetünk, és nem velünk az ő története. Vele kezdődött a kapcsolatunk. Ő az, akinek az irántunk való szeretete már akkor felénk irányult, amikor mi még háttal álltunk neki. „*Mert úgy szerette...*” ἡγάπησεν – az ἀγαπάω görög ige aorisztosz alakja, elkezdett múlt, amely mindörökké tart, és arra vár, hogy megforduljunk, és ránk ragyogjon. Az Isten szeretete.

Most értettem meg igazán, amit Matyi bácsi az ároni áldásról olyan lelkesen mondott. Ő ugyanis „az Úr világossítsa meg az ő arcát terajtda” mondat helyett kifejezőbbnek találta azt a megfogalmazást, hogy „az Úr ragyogtassa rád az ő arcát”. Ebben több élet van, több dinamizmus – mondta Matyi bácsi.

Jézus János tolmácsolásában nem csak úgy beszél Istenről, mint aki a kezdeményező. Jézus azt akarja, hogy Is-

tenről mindenekelőtt a szeretet jusson az eszünkbe. „*Mert úgy szerette Isten a világot...*”

És ebbe a világba, amelyet Isten úgy szeretett és szeret, bizony minden beletartozik. Az az énünk, amelyet nem szeretünk magunkban, azok az embertársaink, akiket nekünk magunknak annyira nehéz szeretnünk, de beletartozik az a teremtett világ is, amelyet mi folyamatosan pusztítunk, mert olyan nehéz megragadnunk az Isten egész világ iránti szeretetét.

Isten egész világ iránti szeretete keresztény hitünk szerint Jézus Krisztusban inkarnálódott. Az ő gondolataiban, szavában és tetteiben. Isten szeretete egészen közel jött hozzánk, és ott akar lenni az örömeinknél – ahogy a kánai menyegző története is tanúsítja; ott akar lenni a legkétségbeesettebb helyzeteinknél – ahogy a bűnös asszony történetében megismerhettük; ott akar lenni a legfelfoghatatlanabb gondolatainknál – ahogy a Nikodémussal folytatott beszélgetésben láthattuk; ott akar lenni, ahol mi a legkevésbé gondolnánk – a bűnösök asztaltársaságánál; és ott akar lenni, ahol mi emberileg csak azt tudjuk kimondani, hogy valami volt, ami már nincs – a halállal való szembesülésnél.

Isten szeretete egészen közel jött hozzánk Jézus Krisztusban, hogy Isten velünk legyen, hogy mi vele legyünk, és hogy ennek a jelen lévő Istennek a bennünk inkarnálódott szeretetét továbbadjuk nemcsak embertársainknak, hanem az egész világnak.

Ott van élet, ott van az elveszettség érzéséből való szabadulás, ahol Isten ajándékából és ajándékában élnek az emberek, ahol örömmel fedezik fel azt, ami már az övék, ahol ez az öröm az egész világot átragyogja. Mert a legnagyobb öröm annak a felfedezése, ami már a miénk.

Jó olyan emberek közelében lenni, akik örömmel fedezik fel megajándékozottságukat. Én Matyi bácsiban ilyen igazgatót, lelkészt és családtagot ismerhettem meg, amiért hálás vagyok az Istennek. És hálás vagyok Istennek azért is, mert ajándékából senkit sem zárt ki, és most is hív, újra és újra, hogy felfedezzük megajándékozottságunkat, hogy megszabaduljunk az elveszettség érzésétől, hogy a legnagyobb öröm részesei legyünk. Ámen.

Az áldó Krisztus

A Lelkipásztor 2019. évfolyamának borítóképe

1998-ban került elő a rajkai evangélikus templomból az a fára festett, kezét áldásra emelő Krisztust ábrázoló festmény, amely ma a Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület püspöki dolgozószobáját díszíti. A 2000-ben restaurált, díszes keretben lévő háromnegyed alakú, piros köpenyt és kék ruhát viselő, kezét áldásra emelő Krisztust ábrázoló kép tulajdonképpen egy ikon. Eredetét, készítőjét egyelőre nem ismerjük, készítésének idejét a 19. századra becsüljük. Evangélikus használatára a kép aljára festett, német nyelvű bibliai idézet utal: „*Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja barátaiért. Ti barátaim vagytok, ha azt teszitek, amit én parancsolok nektek.*” (Jn 15,13–14)

Harmati Béla László

Újév ünnepe

►► Jn 14,(12)13–15

Igehirdetési előkészítő

Újraindul az idő

Az ünnep üzenete

Az „újév” megjelölés félrevezető lehet a gyülekezet számára, hiszen most nem a karácsonyi napokba beékelődő „óév este” polgári ünnepének, számvetésre alkalmat adó megállásának a folytatása következik. Ez a nap az újszülött Jézus életének első lépéseiben is jelen levő evangéliumi tartalomra összpontosít: „Urunk körülmételésének és szent nevének ünnepe” (Jánossy Lajos). Az előbbire utal a levélbeli olvasmány (Gal 3,23–29) a mózesi törvény megtartása és a jézusi szabadítás közötti viszonyról, míg az igehirdetési alapigénk a Jézus nevében kibontakozó erőről, az általa megnyilvánuló hatalomról szól. A hagyományos *Agendában* megjelölt üzenet – „Mindent Jézus nevében cselekedjete!” – a Jézus küldetését is megfogalmazó névadás felénk, ránk is kiáradó következményeire irányítja a figyelmünket: nemcsak egy meghitt templomi és családi pillanat tanúi vagyunk, hanem a Szabadító érkezését ünnepeljük ezen a zajos éjszakára pihenő keddi napon.

Az alapige és környezete

Alapigénk magja tulajdonképpen a 13–14. vers, amely János evangéliumában Jézus búcsúbeszédeinek kezdő szaka-

szában áll. Az Úr ezen a ponton arról tanít, hogy távozása után milyen örökséget hagy tanítványaira – s ezek közül itt a nevében fennmaradó, sőt megdicsőülését követően kiteljesedő közösséget emeli ki önmagával és az Atyával. Az igemagyarázók hagyományosan – a korábbi évtizedek előkészítői is – erősen az imádság összefüggésére összpontosítottak, mégis fontos szélesebb perspektívából kiindulnunk: a Jézus nevével és személyével való közösség nemcsak az imádságnak, hanem például a keresztelelésnek és tanításnak (Mt 28,19–20), a cselekedeteinknek (Jn 15,5), a szolgálatunknak (ApCsel 3,6), Krisztus-követő életünknek (Fil 2,9–11) is alapvető tartalma. Jézus nevében járni életforma, s ennek az életformának az egyik elemét, az imádságot említi meg a tanítványainak.

A búcsúzás döntő hangsúlya a küszöbön álló megdicsőülés átütő ereje – ami Jánosnál a keresztre emeltetéssel valósul meg. Jézus megdicsőítette az Atya nevét (Jn 17), s ennek végsőkig vitelére készül az utolsó órákban – jeladás lesz ez arra, hogy magához vonz mindeneket, s aki hittel tekint rá, az üdvözül (Jn 3,16). Az Atya világra irányuló szeretete fog tehát beteljesedni, amely hívogató jeladás lesz a világban élő embereknek, s ez a jeladás kap majd újabb és újabb megerősítéseket Jézus nevében például az imádság nyomán. A jeladások üzenete, hogy az Atya megdicsőíti magát Jézus nevében a mi javunkra.

A textus magját körülvevő igeversék két irányból támasztják meg a mondanivalónkat. A 12. vers a hit erejének kifejtését foglalja össze a megelőző szakasz végén, míg a 15. vers a Jézus iránti szeretetből fakadó cselekedetek felé vezet tovább. Jézus neve a hit és a cselekedetek ölelésében – a részesedés hangsúlyával! Ez nem a végről, a közelgő összeomlásról szól, hanem éppen a közelgő győzelem és beteljesedés reménytelni távlatáról. Jézus nevében, Jézus közösségében van továbbvezető út!

Közelebb az alapigéhez

Jézus, a Szabadító egész életét a nevében kijelentett küldetésben járta végig. Ahogyan növekedett Isten és emberek előtti kedvességben, majd elvégezte feladatát, úgy most ennek további növekedését ígéri az Atya megdicsőítésével, a Pártfogó elküldésével. A mennyből nemhogy erőtlenebbé válna, hanem megnövekedett hatalommal áll az evangéliumi jeladás, hitre hívás mögé.

Nem az tehát a lényegi kérdés, hogy például Jézus ígérete a nevében elmondott imádságok teljesítéséről mire terjed ki, s mire nem, hiszen az imádság csupán egy példa arra, hogy miként tapasztalhatják majd meg a tanítványai ezt a beteljesedett hatalmat, amely továbbra is értük munkálkodik majd a világ végezetéig. Az imádságos életforma ugyanis szoros kapcsolatban él a hittel, amely követésre hív, és az engedelmséggel, amelyből a cselekedetek következnek. Hit – ima – engedelmes szeretet: az ilyen tanítványnak tárul fel a jézusi ígélet hatalma!

Evangéliumi kereszténységünk tehát a kiteljesedésre törő szabadítás jegyében áll: ezt hirdeti meg a nyolcadnapos névadás, ezt látjuk beteljesedni a Szabadító életében és halálában, és ennek szolgálatában állunk a Pártfogó erejével, amíg mi is eljutunk az Atyához, hiszen ez a végső cél!

Igehirdetési vázlat

A karácsony napjaiban azt ünnepeljük – hagyományosan tizenkét napon át... –, hogy „velünk az Isten”, az Üdvözítő. Az örömhír lényege újabb megerősítést kap a nyolcadik napon, amikor a templomban bemutatják a kisdedet, s az angyali intésnek engedelmeskedve a Jézus, azaz Szabadító nevet adják neki. Élete, szolgálata, küldetése minden mozzanatában összhangban lesz majd ezzel a névvel, s éppen erre akarja ráébreszteni a tanítványait a búcsúzás utolsó óráiban is, ahogyan ezt János evangélista felidézi, és írásban is rögzíti. Jézus neve tehát iránytű abban a tekintetben, hogy miképpen is kell értenünk őt magát, az evangéliumot és a tanítványi követés tartalmát.

A szabadítás szolgálata Isten oltalma, áldása és hatalma alatt áll. Jézus egész földi életét körülvette az elutasítás, a cselszövés és a sötét indulatok. Születésekor az istállóban kellett a világra jönnie, mert kitaszították a családjával együtt. Alig telt el egy kis idő, és menekülniük kellett Heródes féltékeny indulatai miatt Betlehemből Egyiptomba, hogy áldozatul ne essen a gyermekgyilkos parancsnak. Nyilvános szolgálata előtt a Sátán próbálja rabul ejteni a szívét, élete végén pedig egyesült erővel tör ellene minden pusztító szándék. Mindezt amiatt kellett elszenvednie, ami szabadítás után kiáltott és kiált ma is az emberek világában, akik „nem fogadták be őt”. Isten viszont éppen ezért gondoskodott arról, hogy Jézus az ő dicsőségére és erejé-

vel végbevigye a megváltást – oltalmát, áldását és hatalmát egyaránt kiárasztva, ahogyan azt a Jézus név ígérete hordozta. Jézus nevében ezért mindenkor ott rejlik ez az oltalom, áldás és győztes hatalom.

A szabadítás szolgálata átjárja a tanítványok életét. János apostol bizonyágtétele azért is különösen fontos, mert ő volt az egyetlen a tanítványok közül, aki mindvégig tanúja volt Jézus szabadítást szerző engedelmségének. A keresztt, amely a többi evangéliumban a kínzás és büntetés fája, számára a megdicsőülés helye. Mert ő látta és hallotta a döntő órán Jézust – és hitt, hogy el ne veszzen, hanem örök élete legyen. A keresztény hívek életében minden ebből a szabadításból ered, személyesen is átjárja életüket, és másokhoz is elvezeti őket, hogy megoszassák velük ezt az örömhírt. Ez az életfordulat erősebb és fontosabb minden újévi fogadalomnál – kérdezi tőlünk is, hogy mit helyezünk az ereje alá. Életünknek mely elvesztett csatáit, területeit és szolgálatait kell visszanyernünk tőle a jövőre nézve, ahogyan ő készítette a fordulatot a jövőbe a reménytelennek tűnő búcsúzás órájában is? Luther szavával: hogy készek és képesek legyenek egymás Jézusává válni!

A szabadítás szolgálata folyamatos kibontakozásban van. Hiszen Jézus nem hagyja magukra a tanítványait, hanem Pártfogót, evangéliumi győzelmeket, meghallgatást ígér nekik. Ezért bármit is teszünk Jézus nevében, azt a szabadítás szolgálatában tesszük! Ennek áldott eszköze a sokszor formálissá váló vagy kétségekkel lenézett és elengedett imádság is, amellyel Jézus mérlegére és irgalmára bízhatjuk nemcsak azt, amit tettünk vagy tenni készülünk, hanem még azt is, amiért egyébként semmit sem tudnánk tenni. Megtehetjük ezt az újév napján is, amelynek folytatásáról, az előttünk álló hónapokról még sejtelmünk sem lehet, de bizalommal várhatjuk, hogy nemcsak leperreg majd valahogyan, hanem az ő nevében letisztulással, értelemmel és áldással telhetnek meg a napok és hetek. Elfutó időből alkalmas idővé válhatnak. Van miért így imádkoznunk!

További javaslatok az istentisztelethez

Az újévi istentisztelet énekeskönyvi énekei mellett kínálkozik ehhez az alapigéhez szép finn énekünk: *Jézus, te égi szép, tündöklő fényű név* (389), amely tovább gazdagíthatja igehirdetési készülésünket is a saját gyülekezetünk ige-hallgatóira figyelemmel.

Mivel az újévi gyülekezet meglehetősen esetleges – családi vagy baráti körben töltött távoli szilveszterezés után vagy éppen kései koccintás miatt –, így nehezebb az általános könyörgő imádság közösségi megvalósítása. Pedig ehhez a textushoz nagyon illeszkedhet a Jézus nevében megfogalmazott, sokszínű egyéni imádság!

Illusztráció

VERS

Gyurkovics Tibor: *Jézus*

Jézus szalmaszál
amibe kapaszkodunk
Jézus szakadék
amibe lezuhanunk

Jézus kötél
amit elengedünk
Jézus remény
amivel emelkedünk

Jézus hangszer
amivel megszólalunk
Jézus zene
amit elhallgatunk

amivel adakozunk
Jézus kenyér
amit elfogadunk

Jézus penge
ami megsebesít
Jézus gyenge
aki megerősít

Jézus hatalom
a végeken
Jézusnak odaadom
az életem.

Paulus Person Utsi: *Újra indul az idő*

Újra indul az idő
fémes fények izzanak
a volt idő elszalad
Újra indul az idő

Naptalan téli estén
míg kialszik a fény
nagy éjszaka közepén
ébred a biztos remény
Újra indul az idő

Új fiatal reggel kél
fénylő párák szállnak ott
megnyílnak a távlatok
Újra indul az idő

Szívet könnyít megújít
ha mögötted áll a hit
mely reggeltől estig nő
Újra indul az idő
(Ford. Bede Anna)

Felhasznált irodalom

KARNER Károly 1950. *A testté lett Ige. János evangéliuma*. Magyar Luther Társaság, Budapest.

MADOCSAI Miklós 2003. *Szilveszteri-újévi mozaik*. FÉBÉ, Píliscsaba.

STRATHMANN, Hermann 1955. *Evangelium nach Johannes*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (NTD 4.)

■ KORÁNYI ANDRÁS

Vízkereszt ünnepe

▶▶ Zsolt 72,1–19

Igehirdetési előkészítő

Egy királyzsoltár, mely bennünket is elvezethet
a királyok Királyához

Az ünnep jellege

Advent és karácsony után az egyházi esztendő első ünnepkörének harmadik nagy egysége kezdődik ezzel az ünnepel. Vízkereszt ünnepe – amelyet kezdettől fogva január 6-án tartottak, és idén éppen vasárnapra esik – régebbi a karácsonynál, és keletről terjedt el nyugaton is. Húsvét után a második legrégebbi keresztény ünnepünk. A keleti egyház Jézus születését és az év kezdetét is ezen a napon ünnepelte, a 4. században nyugaton azonban már Jézus megkeresztelésére került a hangsúly. JÁNOSY Lajos könyvében (1944) idéz egy középkor végéről való szertartáskönyvet, amely már „az ünnep hármaskönyvetéről szól”. A hármaskönyv szerint egyrészt *epifániának* nevezzük ezt az ünnepet, mert Krisztust nyilatkoztatta ki a pogányoknak. Másrészt *teofániának* is nevezzük, mert Jézus megkeresztelésénél, a Jordánnál ezen a napon a teljes Szentháromság nyilatkoztatta magát – az Atya az igében, a Fiú közvetlen személyes tettében és a galambként leszálló Szentlélek által. Harmadszor pedig *betfániának* is nevezzük, mert Jézus a kánai menyegzői házban (*beth*) mutatta meg isteni dicsőségét első csodatettével. (A katolikus egyházban ilyenkor víz- és házszentelést tartanak, s a C. M. B. betűk kerülnek az ajtóra, amely egyrészt a háromkirályok nevére – Caspar, Melchior, Balthasar –, másrészt a

latin mondatra utal: *Christus mansionem benedicat, azaz Krisztus áldja meg ezt a házat.*)

Az ünnep ősi evangéliumában (Mt 2,1–12) gyönyörűen rajzolódik ki vízkereszt legfontosabb üzenete, hogy Isten Krisztusban megjelent dicsősége immár az egész világra kiáradt. Az *epiphania Domini* tehát mindenkinek szól. Ez egyben azt is jelenti, hogy az ünnep homiletikumában a missziói üzenet is erősen jelen van. A napkeleti bölcsek Jézus-imádata arról beszél nekünk, hogy Jézus az egész világ Ura, mindenek Királya, aki előtt királyok hódolnak.

Amit a textusról tudni kell

Vízkereszt ientiszteleteink bevezető zsoltáraként a 72. zsoltárból való igeversek hangoznak el, s valószínűleg ezért kaptuk erre az ünnepre ige hirdetési alapigeként is ezt a zsoltárt. Itt kell megjegyeznem, hogy a *Lelkipásztor* internetes textuáriuma szerint (amely 1924-től, a szakfolyóirat elindulásától kezdve dolgozza fel az ige hirdetési alapigeként) még eddig soha nem szerepelt a 72. zsoltár ige hirdetési alapigeként. Így a folyóirat előző számaiban nem találunk a textus feldolgozásához való segítséget.

Zsoltárunk az úgynevezett királyzsoltárok közül való. Már az első szó (Salamoné) is problematikus, hiszen a zsoltár felirata több héber kéziratból is hiányzik.

Az 1. vers megszólítása és a 18–19. versekben lévő doxológia alapján azt mondhatjuk, hogy a zsoltár nem más, mint a királyért elmondott közbenjáró imádság, amely számos kérést visz Isten elé.

A királyért elmondott imádság széles körben elterjedt volt az ókorban, amit egyiptomi és mezopotámiai források is tanúsítanak. Az Ószövetségben nem ez a zsoltár az egyetlen ilyen imádság, hanem ilyen például a 20. és a 21. zsoltár is. A költeményt vélhetően a királyi udvar prófétái és papi körei fogalmazták meg kultikus használatra, a jeruzsálemi templom számára.

A legizgalmasabb kérdés azonban kétségtelenül az, ami a királyzsoltárok teológiájának leggyakrabban tárgyalt kérdése is egyben: mennyire lehetséges ezeknek a zsoltároknak az eszkatológiai messiási, illetve krisztológiai interpretációja? A történeti kritika megjelenéséig magától értődő és általános volt ez a gyakorlat a szövegértelmezésben. A 19–20. század kommentárirodalmában azonban már komoly megosztottság jelentkezett ezen a téren. S ma már a legtöbb kutató azt mondja, hogy a királyzsoltárok eredetileg nem egy jövőbeli uralkodóra vonatkoztak, hanem egy valós, földi uralkodónak íródtak. „Mivel az ószövetségi korban még aligha beszélhetünk messianizmusról egy eszkatológiai királyalak várásának az értelmében, a királyzsoltárokat sem tekinthetjük messiásinak. A Zsoltárok könyvében nincs kimondva sem a dávidi dinasztia visszaállításának a vágya, sem az új Dávid visszatérésébe vetett reménység.” (NÉMETH 2018, 30. o.)

Ugyanakkor azt sem szabad szem elől tévesztenünk, hogy ezek a zsoltárok a királyság bukása után is megmaradtak. Sőt a Zsoltárok könyvében egészen kiemelt helyekre kerültek, és ezzel életben tartották az Isten ígéretébe vetett reménységet, miszerint Dávid háza örökké tart, illetve valamilyen formában a fogság utáni időben is tovább fog élni. „A királyzsoltárok idealizált uralkodói portréi a mindenkori Felkentnek támasztott és a monarchia alatt be nem teljesült elvárásokat fogalmazzák meg, nyitottsággal a »hallgatólagos újraértelmezés«, ezáltal pedig egy majdani beteljesülés felé.” (Uo.) A fogság utáni zsidóság reménysége tehát mindenképpen jó táptalaját jelenti a későbbi messianizmusnak.

A perikópa megértése

Úgy gondolom, mi sem tekinthetünk másként erre a zsoltárra, mint hogy behalljuk a későbbi Krisztusban megmutakozó isteni dicsőség megjelenésére vonatkozó üzenetet, amelyet a korai kereszténység már egyértelműen hallott benne. S ehhez hozzávehetjük Jézus szavát, aki Lk 24,44 szerint maga mondja, hogy „*be kell teljesednie mindannak, ami meg van írva rólam a Mózes törvényében, a próféták könyvében és a zsoltároknak*”. Merthogy az előző pontban leírtak ellenére is megérintőek és egészen különlegesen azok az egybecsengő gondolatok, amelyek az ünnep evangéliumi történetének és az ősi királyzsoltár egyes mondatainak összefüggéseit vizsgálva tárulnak elénk. S itt nem csupán a 72. zsoltár és Máté evangéliumának leírásában való egyértelmű egybeesésekre gondolok, mint például a 10. versben található „*a szigeteknek királyai hozzanak ajándékot*”. Vagy amit a 15. versben olvasunk, és nem tudunk az evangéliumi történet királyi ajándékától elvonatkoztatva olvasni itt: „*...adjanak neki sábai aranyat*”. Vagy a 17. versben található mondat, amely egyike azoknak a verseknek, amelyek a vasárnap zsoltárverseként minden vízkereszt ientiszteletünkön elhangzanak: „*Névével mondjanak egymásra áldást; mondja őt boldognak minden nép!*” Mindezeket túl a hitünk szerint Jézusban elérkezett Messiás irgalmas szolgálatára mutató versek is nagyon erős és egyértelmű összefüggést láttatnak meg velünk. Gondolok itt a 12., 13., és 14. versekre: „*Mert megmenti a segítséget kérő szegényt és a nyomorultat, akinek nincs segítője. Megmenti a nincstelent és a szegényt, a szegény embereket megsegíti. Elnyomástól és erőszaktól megváltja őket, mert drága számára a vérük.*” Az ünnep előremutató üzenetét megfogalmazva pedig mi is hozzátehetjük, hogy olyan drága számára a vérük, hogy saját vérét is adta értük – illetve mindnyájunkért a golgotai kereszten.

Érdemes még felfigyelni a 18. versben olvashatókra, amikor Istent magasztalva mondja a zsoltáros: „*Egyedül ő tud csodákat tenni!*” Ezt a mondatot pedig már csak fo-

kozza az egész zsoltár zárószava a 19. versben: „...*töltse be dicsősége az egész földet!*” Ebben a kérdésben csúcsondik ki a közbenjáró imádság. Ez pedig a vízkeresztet ünneplő kereszténység hite szerint be is teljesedett Krisztus eljövételével. Éppen ez epifánia ünnepének lényege.

Igehirdetési vázlat

A betlehemi kisgyermek a királyok Királya

Nem csak a hatalmát féltő Heródes tehette fel magában a kérdést, hogy vajon ki lehet az a gyermek, akit messzi földről jött királyok keresnek, hogy hódoljanak neki. Mert a Jézus személyét érintő kérdést senki sem kerülheti meg. Hiszen a jelek ellentmondásosak, és mégis egyértelműek. Később a helytartó előtt álló Jézust is így kérdezi az őt vallató: „*Csakugyan király vagy te?*” És gúnyolják őt, hogy milyen király az, akinek nincs palástja és királyi pálcája. És adnak rá köpönyeget, s adnak neki nádpálcát is, csúfolva a Királyt. A kereszt fölé pedig felírják: „*A Názáreti Jézus, a zsidók királya.*” A tömegből többen szeretnék megváltoztatni az írást, mert azt mondják, nekik császáruk van, s nem királyuk. Nem veszik észre, hogy kire lenne szükségük. Ezt csak az egyszerű pásztornépek látják, és a csillagok járását figyelő távoli bölcsek, akik hódolnak az isteni gyermek előtt.

A Jelenések könyve is így ír róla: „*Ő a föld királyainak fejedelme*” (Jel 1,5b).

A királyok Királya igaz és kegyelmes

A 72. zsoltár imádságkérései egy olyan királyra mutatnak, aki igaz és irgalmas úr (3–4.6–7.12–14. vers). Erről a királyról eszünkbe juthat Melkiséddek (1Móz 14), aki Sálém országának fejedelme, és egyben – ahogyan a neve is mutatja – „igaz király”. A 72. zsoltár egésze ezt az igaz királyt és békét hozó Fejedelmet állítja elénk. A párhuzam Melkiséddekkel azért is lehet izgalmas ebben az összefüggésben, mert a Biblia elején található történet szerint nem Ábrahám visz ajándékot Melkiséddek elé, hanem ez a különös király ajándékozta meg a hívők atyját – mégpedig kenyérrel és borral. Merthogy Isten irgalmas szeretete éppen ebben mutatkozott meg, hogy olyan királyt küldött a földre, akiben kiáradt Isten kegyelme miránk – mégpedig nem másként, mint az ő királyi trónjáról, a Golgota keresztjéről.

A királyok királya örökkévaló Úr

A filmtörténet első egész estét betöltő nagyjátékfilmjét Cecil B. DeMille rendezte Jézus földi életének utolsó három évéről. A filmművészet hőskorában, 1926-ban készült két és fél órás némafilm (!) címe ez: *Királyok királya*. A film utolsó jelenetében a feltámadott Jézus fehér ruhás alakja mögött kicserélődik a háttér. Jézus tanítványi köre helyett

az akkori New York sziluettje lesz látható, és megjelenik az „I am with you always” felirat. A mai szemünkkel nézve meglehetősen giccsesnek tűnő egykori rendezői fogással azt az időközön átívelő örök üzenetet kívánta megfogalmazni a rendező, hogy Jézus valóban minden időben Úr. Úgy, ahogy a Zsidó levél is írja: „*Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz.*” A zsoltár szavait olvasva pedig a Filippi levél Krisztus-himnuszának magasztaló sorai is megélevenedhetnek előttünk, merthogy az ő neve minden név felett való (17. vers), és őelőtte valóban minden térd meghajol majd (11. vers).

Erről az örökkévaló Királyról szólhatunk mi is vízkereszt ünnepén immár olyan módon, hogy mások is megláthassák benne az Úr dicsőségének kiáradó ragyogását.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mindenképpen a Mt 2,1–12 evangéliumi szakasz hangozzék el az istentiszteleten, hiszen csak ebben a kontextusban érthető a vízkereszt üzenet.

Énekek

EÉ 469, 185, 186

Ahol családi istentiszteletet is tartanak ezen a vasárnapon, ott a *Mondd, ki a dzsungel királya?* című gyerekéneket is lehet énekelni.

Illusztráció

VERS

Aurelius Prudentius Clemens: *Vízkereszt himnusz*

Ó, te páratlan Betlehem.
Nagy városok közt legnagyobb:
Megszülni néked adatott
Testben az üdvösség Urát,

Kiról a csillag hirdeti
(Tündöklőbb, mint a napkorong):
A földön megjelent az Úr
s földi testbe öltözött.

Látták fényét a Mágusok
S hozzák keletnek kincseit,
Leborulván ajánlanak
Tömjént, mirhát és aranyat.

Királyt jelent a kincsarany,
Istennek szól a szabai

Tömjénnek fűszerillata,
A mirhapor sírról beszél.

Dicsőség teneked, Urunk,
Ki megjelentél e napon;
Atyának s Szentléleknek is,
Most és örök időkön át.

(Ford. Sík Sándor)

Felhasznált és ajánlott irodalom

- JÁNOSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.
- NÉMETH Áron 2018. „*Királyok zsoltára, zsoltárok királya*”. A 72. zsoltár előállása és teológiája a Zsoltárok könyve redakciójának tükrében. Exit Kiadó, Kolozsvár. Web: <https://derek-okt.drhe.hu/113/>.
- PELTOLA, Olavi 2014. Psalmit. Onnen lähde. *Lähetysyhdistys Kylväjä*, június 24. <https://www.kylvaja.fi/psalmit/2014/06/psalmit-72-73/>.
- SANTALA, Risto 1995. *Vanhan testamentin Messias-odotus*. Perussanoma Oy, Kauniainen.

■ BARANYAY CSABA

Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap

► Ézs 48,6b–11

Igehirdetési előkészítő

Aki kívül és felül van, aki megragadhatatlan,
nemcsak jelen van, hanem cselekszik is!

Bevezető gondolatok

Amikor feladatul kaptam az igehirdetési előkészítő megírását a vízkereszt utáni első vasárnapra, még javában az egyházi esztendő végén jártunk, még előttünk volt az adventi készülődés és a karácsony ünnepére való készülés nagy feladata. Ilyenkor felpörgünk, magasabb fordulatszámra dolgozunk, egyénileg és családirag egyaránt az ünnepekre hangolódunk. Vízkereszt után pedig általában az ünnep utáni lenyugvás állapota, a lecsengés, kicsit talán az ünnep utáni ürességérzet vesz erőt rajtunk. Nem könnyű most a gondolkodásban ennyire előreszaladnom, mégis megkísérlem az ünnep utáni állapot felől megközelíteni textusunkat.

Ünnep után: mi az, ami megmaradt abból, ami mögöttünk van? A karácsonyi forgatag nyomán mi az, amit tartós ajándékként továbbvittünk mindabból, amit kaptunk? Jézus születése és földre jövétele, megváltói műve a mi életünk meghatározója lett, és mozgatórugója cselekedeteinknek? Minden ugyanúgy megy tovább, áldott, unott körfor-

gásként, és nem történt semmilyen áttörés az életünkben ünnep után. Talán éppen ugyanúgy vagyunk, mint Izrael népe Ézsaiás idejében, akit így jellemez 48,4-ben: „...*makacs vagy, vasból vannak nyakadban az inak, a homlokod pedig érc...*”, mert továbbra is a bálványok uralkodnak a mi életünkön, és maradunk továbbra is Jézus nélküli állapotban.

Magyarázat és teológiai megközelítés

Deutero-Ézsaiás (Ézs 40–55) részeként szólal meg kiírt textusunk. A mű elején, rögtön a próló után JHVH pere áll Izraellel szemben, majd a pogány népekkel szemben. Ezután egy himnusz található, majd pedig Isten segítségét ígéri, a nép pedig mint vak és süket szolga jelenik meg. Szó van Babilon bukásáról, Sion helyreállításáról. A mű az üdvösség ígéréssel, a nép visszafogadásával és Sion megújulásával zárul.

Fontos Isten örökkévalóságának és a pogány népek feletti korlátlan hatalmának gondolata. Igehirdetésének középpontjában a szenvedő szolga áll. Isten egyedüliségének és mindenhatóságának kellett a középpontba kerülnie, ahogyan Ézs 40–48-ban is láthatjuk.

48,1–11 az izraelita nép lázadó viselkedését bélyegzi meg, amely egész történelme során jellemzője volt. Még arra is képes lenne, hogy életben maradását a bálványoknak tulajdonítsa. Ezért hangsúlyos, hogy egyedül JHVH jelenti ki előre és teljesíti be a történelmi eseményeket.

3. vers: az eddig megtörtént és előre kijelentett események között van Jeruzsálem pusztulása.

6. vers: a kijelentett dolgok Círusz győzelme, szabadságot hoz a száműzötteknek.

10. vers: a fogság célja nem az elpusztulás, hanem a megtisztítás volt.

11. vers: Izrael megszabadítása teljesen az Úr műve. Így állítja helyre a pogány népek előtt a nevén esett sérelmet. E nélkül a vigasztalás nélkül nem lenne reménye a nemzetnek a lelki túlélésre.

Az egyistenhit teológiájának a héber Szentírásból legmélyebb megfogalmazását Deutero-Ézsaiásnál olvassuk, ez a kérdés éppen az izraeliták veresége miatt vált időszerűvé. A következetes egyistenhíthez két előítéletet kellett legyőzni. Az egyik a sokistenhitű pogány népeknek az a felfogása, hogy a nemzetek istenei az általuk meghódított és lakott földön, annak földrajzi határain belül és csak ott uralkodnak. Ezzel az előítélettel számol Ezékiel is, aki a fogságban, idegen földön tapasztalja meg JHVH jelenlétét. Ő tehát nincs népe földrajzi határai közé szorítva. Ezzel párhuzamosan lesz a vallási tudatban a földhöz, helyhez, országhoz, templomhoz kötött Istenből a világmindenség tér feletti Istene. JHVH-nak az ország földjébe eresztett gyökerei „szárnyakká alakulnak”. E történelmi párhuzamosan válik az ókori ország népe a többi nép

közé szétszórt, nemzeteken túli Isten népévé. Egyszóval a fogságban a helyhez kötött Isten képzetével végleg szakítani kellett.

A másik nagyon elterjedt ókori képzet logikusan következik az előzőből. Amíg egy isten földrajzi területéhez van kötve, addig szükségképpen annál nagyobb ez a hatalom, minél nagyobb az illető isten által uralt terület – vagyis az az isten erősebb, amelynek népe területet szerez, győzelmet arat a háborúban. Nemcsak a népek, hanem az istenek is „legyőzik egymást”. A fogságban lévők úgy vélik, hogy Júda pusztulásával JHVH is vereséget szenvedett. Deutero-Ézsaiás mutatott rá arra, hogy ez az összefüggés hamis, tarthatatlan. Nem a nép aktuális történelmi helyzete alakítja istene sorsát – ez képtelenség lenne –, hanem fordítva, Isten formálja népe sorsát. Az ő igazságát és hatalmát nem a nép győzelme bizonyítja, hanem az, hogy szava beteljesedik, beszéde megfelel tetteinek. JHVH a próféták által már jó előre sokszorosan jelezte a fogság katasztrófáját – és az be is következett. Ezért szavában most is meg lehet bízni, amikor a szabadulást adja hírül. Isten cselekvésének elsődrendű eszközei nem az úgynevezett csodák, hanem emberek, konkrét történelmi erők: Babilon volt JHVH büntető eszköze, most pedig a perzsa Kürosz az ő szabadító tettének eszköze. De nem csupán arról van szó, hogy JHVH az igaz, a többi pedig hamis isten; ez még mindig a sokistenhit talaján álló elképzelés volna. A perbeszéd keretében azt tanítja, hogy a hamis isten fogalma ellentmondás, ezért nem istenek, nem léteznek, semmik. A bálványokkal szemben JHVH, aki van – akinek a neve is az, hogy ő van –, az egy igaz élő Isten. Az az Isten, aki szava-inak igazsága révén a történelem Urának bizonyult, egyben a teremtésnek, a kozmosznak is Ura, teremtő és történelemformáló tevékenységének ugyanaz a lényege. A történelem a teremtés folytatása, az egész pedig egyetlen cél felé halad – ez a cél az üdvösség. Isten a teremtés, a történelem és az üdvösség Istene.

Mindazt, amit Deutero-Ézsaiás mond, egyszerre értjük aktuális, konkrét történelmi értelemben és a távolabbi jövőre, a végidőre mutató, eszkatologikus értelemben. Ahogyan tehát a közeljövőben valamennyien megszabadulnak Babilon igájától, úgy a végső megszabadulásra, az üdvösség boldogságára is valamennyien eljutnak egyszer. A most még sötétségben ülő népeket Isten vezet ki szolgaságukból, a népek megismerik őt: „*És meglátja a föld minden határa, hogy szabadulást szerez Istenük.*” (50,10) Mindez Isten felkentjének tevékenysége által megy végbe. Ez a felkent nem egyszerűen Kürosz, a perzsa uralkodó. Isten Szolgája ő (ebed-JHVH), az, akiről már az első Ézsaiás is így írt: „*akire várnak a partok és szigetek.*” A Szolga feladata megismertetni JHVH nevét a pogányokkal; az ő akaratát kell képviselnie, megköti a szövetséget a népekkel, felállítva életük új, isteni rendjét. Ő az, aki előbb, a szövetségnek mintegy feltéte-

leként, kiváltja a népeket rabtartójuktól, megszerzi őket Istennek a saját szenvedése által.

Aktualizálás

Westermann szerint ez a felhívás vagy összeírás olyan, mint egy bírósági tárgyalásra idéző szó. A Bíró vádja: Ti nem hallgattatok rám! Pedig aki a hallgatást igényli, az mindenképp Ura. Isten munkálkodásával összetöri a „régien” képét, mert őt nem lehet beszorítani, skatulyákba fogni, képekbe, keretekbe, elgondolásokba zárni.

Isten népének minden alkalommal és mindig egy feladata van: hallgatni a Teremtő, a történelemformáló, a szabadító és jó úton vezető szóra.

Mire indít az ige? Hallgatásra: Istenre figyelésre, az alkalom megragadására, mert valahol itt rejlik a mi életünk ereje, és ez áll erőtlenségeink mögött is.

Vázlatként használható gondolatsor:

Hallgassunk rá!

– Ez szólhat vádként is.

– Ez szólhat óhajként is.

– Ez lehet az ígéret szava is, ha Isten új utakon akarja vezetni népét. Így lehet ez a mi életünkben is valóságos. „*Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket!*”

Illusztráció

GONDOLATOK

„Isten személyes – csak így tudjuk megszólítani. De személyes, ha ez a személyesség egyoldalúvá válik képzetünkben. Ez különösen a zsidók és a keresztények közös kísértése. Ilyenkor megfeledkezünk arról, hogy ez a személy – Isten: létünk Forrása és Alapja. Ha szavát figyelmen kívül hagyjuk, nem egyszerűen valakit tagadunk, az Alapról csúszunk le.”

„Istent soha nem tudtam elképzelni, valószínűleg, mert nem emberi és földi, hanem isteni.”

Márai Sándor: *Füves könyv*

Felhasznált irodalom

DÉR Katalin – HORVÁTH Pál 1999. *Bibliáismeret*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

Izajás könyve. Jegyzetek a Katolikus Bibliához. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/BibliaJegyzetek-jegyzetek-a-katolikus-bibliahoz-3/bevezetes-a-profetak-konyveihhez-178F/izajas-konyve-iz-1847/>.

KEVEHÁZI László 2005. Szentháromság ünnepe után 4. vasárnap. *Lelkipásztor*, 80. évf. 6. sz. 226–229. o.

Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap

▶▶ Jer 17,12–14

Igehirdetési előkészítő

Dicsőítés a vívódások között

A vasárnap jellege

A vízkereszt ünnepe utáni vasárnapok lezárják a mögöttünk álló kettős nagy ünnepet, a karácsonyt és a vízkereszt ünnepét. Még jobban érthető ez az időszak, ha tudjuk, hogy valamikor ezekre a vasárnapokra esett az egyházi esztendő vége, amikor még a feltámadás ünnepével és az azt megelőző felkészülési, böjti időszakokkal kezdődött az egyházi év. Idén öt vasárnapon keresztül hirdethetjük az epifánia utáni vasárnapok tematikájának megfelelően Krisztus dicsőségét és hatalmát, amely megjelent a világban.

A második vasárnap egészen közel hozza hozzánk és láthatóvá teszi ezt a dicsőséget, amikor János evangéliumából a kánai menyegző története (Jn 2,1–11) áll az óegyházi lektióban. Megmutatja, hogy Jézus nemcsak a mennyei magasságokban dicsőséges Úr, hanem az ő dicsőséges jelenléte beragyoghatja a mindennapjainkat is. Sok helyen – a farsangi mulatságok okán is – a kánai menyegzőt idéző énekes, verses, táncos népszokások is kapcsolódtak ehhez a vasárnaphoz.

Amit a textusról tudni kell

Jeremiás könyvének 17. fejezetében a bölcsességirodalomra jellemző mondásokat olvashatunk a prófétától az Istennek tetsző, valamint a parancsolataival szembemenő életről, a megbízhatatlan emberi szívről, a tisztességtelenül szerzett anyagi jólétről és a hamis istentiszteletről, amelyek minden bizonnyal Jójákimra és udvartartására vonatkoztak.

A bölcsességeket dicsőségszöveggel zárja a 12–13. vers. Ezzel a doxológiával kezdődik az alapigénk, amely észrevehetően kerüli Isten nevének kimondását. Dicső trónust és szentélyt említ. Mindez későbbi, fogság utáni betoldásra utal.

A trónus és a szentély is Isten jelenlétét fejezi ki. Jeremiás idejében az istentisztelet és a templom volt az az időbeli és térbeli pont, ahol a próféta úgy érezte, találkozhat Isten dicsőségével. Ézsaiásnál is egy ilyen teofániáról olvasunk az elhívás történetében (Ézs 6). Jeremiás szintén a kultusz csúcspontján dicsőfényben (kaböd) megjelenő isteni jelenlétről tesz bizonyosságot. Az ünnep, amelyben Jeremiásnak is része volt, valószínűleg az engesztelés napja. Így kezdi textusunkban maga a próféta is az imádságát a dicsőség szavával, és zárja keretbe ugyanezzel a szóval a kijelölt szakaszunkat.

Bár csak néhány versről van szó, mégis nagy utat jár be a prófétai szó. A közösségi dicsőítéstől eljut a személyes

dicsőítésig. A 12. vers liturgiai használatú doxológiája még illeszkedik abba az általános tiszteletbe, amely a Siont magát mint szent helyet, illetve az ünnepi istentiszteletet mint szent eseményt övezte. A közösség hangsúlya emelkedik ki akkor is, amikor a 13. vers hitvallásában az elpártolók nevének porba írásával szimbolikusan az Isten útját követők egységének a megtörőit közösíti ki.

Vizsgált szakaszunk a doxológia és a liturgikus használat ellenére műfajilag lehet mégis panaszdal, amely Jeremiásból mint a korszellemmel szembeállított prófétából időről időre előtör. A 14. vers től személyes imádságra vált, amelyben gyógyulásért és szabadulásért könyörög. Legfőképpen Isten támogatására és igazolására vágyik a látszólag eredménytelen prófétai hivatás gyakorlása közben. Mivel bízik Isten segítségével, nem feledkezik meg a dicséretéről sem.

A perikópa megértése

Jeremiásról nemcsak azért tudunk sokat, mert viszonylag sok életrajzi adatot is megoszt velünk a könyvében, hanem ezeken túl bepillantást enged a saját lelki világába is, a gyötördéseibe és személyes vívódásaiba. Az elhívásakor kapott küldetés folyamatos bizonytalansággal, a politikai hatalom részéről zaklatással, még életveszéllyel is járt, de már az elején biztatást is kapott az előkelő papi családból származó fiatal próféta a feladat mellé: „*Menj, ahova csak küldelek, és hirdesd, amit csak parancsolok! Ne félj tőlük, mert én veled leszek, és megmentelek! – így szólt az Úr.*” (Jer 1,7)

Ebbe az ígértetbe kapaszkodik a világ bel- és külpolitikai erőviszonyait is átrendező történelmi viharokban akkor is, amikor évtizedeket kell várnia, hogy az általa hirdetett isteni ígértet teljesüljön. A hosszú várakozás közben többször is el kellett viselnie ellenfeleinek gúnyolódását (Jer 17,15). A megerősítést és a dicsőséget abban látja, ha Isten teljesíti ígértetét, ezzel igazolja magát és a prófétát is.

Am ha csak a világ tapasztalatai alapján keressük a választ a kérdéseinkre, a dicsőség teológusai vagyunk, de ha felfedezzük Isten valódi munkáját a történelem mögött, és bízunk benne, akkor a kereszt teológusai. Keresztény életünk vágya is a várakozás utáni beteljesedés, amely már nemcsak egy-egy történelmi korszakra vonatkozik, hanem az örökkévalóságra, amikor Jézus Krisztus végleg felragyogtatja Isten dicsőségét.

Igehirdetési vázlat

A dicsőítés biztos alap

Van, hogy nehézségeinket magunkban kell megélnünk, van, hogy szűkebb családi környezetünkben, és van, hogy egészen nyilvánosan. Egyik sem egyszerű, de minél nagyobb a nyilvánosság, annál nehezebb kikerülni a kételkedőket és az elpártolókat. Sokszor éppen elég a saját kér-

déseinkkel megbirkózni a hitünkkel kapcsolatban, életünk nagy „miértjeit” csak felhangosítják mások. A kételkedés hangjai gyengítenek minket is, ha nem állunk szilárdan. Márpedig a megpróbáltatások között kevesen tudnak szilárdan állni. Kell egy biztos pont, amelybe kapaszkodhatok. Kell egy megingathatatlan támasz, amely kiindulási pont lehet a továbblépéshez.

Jeremiásnak sokszor meg kellett küzdenie a saját magát belülről is marcangoló kérdésekkel Isten ígéreteit illetően. Meddig kell még kitartanom? Mikor teljeseznek be az ígéretek, amelyeket hirdetni kell? Miért történik mindennek pont az ellenkezője a prófétai kijelentéshez képest? A gúnyolódók, az elpártolók igazolva érezhetik magukat.

Ahhoz, hogy szilárdan álljon, folyamatos imádságos kapcsolata volt Jeremiásnak Istennel. Imádságának alapállása, biztos támasza a dicsőítés. A szent hely, Isten jelenlétének megtapasztalása megerősítést adott a gúnyolódókkal szemben, az istentisztelet közössége biztonságot adott a negatív hangú elpártolókkal szemben. Ezért imádságának kezdete a trónus és a szentély dicsőrete, ahol közel érezte magát Istenhez.

Érdemes Jeremiás példáján keresztül végiggondolni, hogy minket mi emlékeztet Isten jelenlétére. Hol tapasztaltuk meg a közelségét? Kik azok, akiknek köszönhetően biztonságban éreztem magamat a hitemet és életemet feszegető kérdéseim közepette? Az elpártolók már nem lényegesek, porba írt nevüket már régen olvashatatlanná tette egy frissítő szellő.

Eszembe jut egy ének, amely felidézi bennem azt az időszakot, amikor a hitem a leginkább fejlődött. Ez a kánon eszembe juttatja azt a közösséget is, akikhez ekkor tartoztam, ahol biztonságban éreztem magam: „Tied a dicsőség és imádás, felemeljük kezeinket, így dicsérjük szent neved! Ó, Hatalmas, kezed nagy csodákat tesz, veled senki nem ér fel, veled senki nem ér fel!”

A dicsőítés reménység

Az Isten útján járó élet nem a napos oldalon való kellemes séta. A külső szemlélő számára legalábbis semmiképpen nem az. Hiszen mindenkivel történnek rossz dolgok, mindenkit érhet baleset, bárki megbetegedhet, vallásos és ateista vagy a vallás iránt közömbös egyaránt. Ebben nem különbözünk. Ilyenkor érkeznek sokszor a számonkérések. Szinte a 42. zsoltár szavai csengenek a fülünkben, akár az énekeskönyvünk 76. számú énekünk dallamával:

„Éjjel-nappal hulló könnyem
Énnekem a kenyerem,
Amidőn azt kérdik tőlem:
Hol van az én Istenem?
Ezen mélyen bánkódom,
És házadat óhajtom,
Hol a hívek seregében
Örvendek szép éneklésben.”

Amikor Jeremiás személyes hangra vált, már a saját lelki vívódásaiba is bepillantást nyerhetünk. Gyógyulásra és szabadulásra vágyik. A gyógyulás és a szabadulás egyaránt olyan állapotváltozások, amelyek pozitív irányba mutatnak. A reményteljes jövő vágya jelenik meg, amikor Isten elé tárja kérését.

A gyógyítást és a szabadítást be is végezte az Úr. De nemcsak Jeremiás esetében, hanem az egész emberiség javára, amikor Jézus Krisztus eljött, hogy elvégezze azt az engesztelő áldozatot, amelyet semmilyen pap és próféta nem tudott megtenni. Az egész világ gyógyítása és megszabadítása olyan hatalmas cselekedet, amely méltán mutatja meg az Isten dicsőségét Jézus Krisztusban.

A reményteljes jövő akkor válik biztos ponttá, amikor átéljük közösségként és személyesen is Krisztus szabadítását. A megváltott ember nem is tud mást tenni, mint Jeremiással együtt mondani: „csak téged dicsérlek”.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

A kánai menyegző (Jn 2,1–11); Az Úr megmutatja dicsőségét (2Móz 33,17–23); A kegyelmi ajándékok sokfélesége és a képmutatás nélküli szeretet (Róm 12,6–16)

Énekek

EÉ 331, 76

Imádság

Mindennap a te kegyelmedből élünk, Urunk Istenünk. Mindennap rá vagyunk szorulva jószágodra és szeretetedre. Te vagy az, aki nyugalmat adsz számunkra. A te erődből élünk mindennap. Saját magunktól nincs mit várnunk. Tőled kapunk minden ajándékot. Az életünk a te kezében van biztonságban. Urunk, ne szűnj meg szeretetteddel és jószággal támogatni bennünket! Engedj kegyelmedben maradnunk, és fordítsd felénk dicsőséges arcodat. Bizonyítsd az egész világnak irgalmadat. Kegyelmes szereteted legyen látható közelben és távolban mindannyiunk számára. Jézus Krisztus nevében kérünk, hallgass meg minket! Ámen.

Illusztráció

VERS

Tompa Mihály: *Olajág*

Ha meghajolt már a kereszt-nyomott váll,
Az ajkon némaság a gyász pecsét;
Sok szép reményt ha szíved elfecsélt,
S az élettel, világgal meghasonlál:

Legyen nagyobb erőd a fájdalomnál!
Hajnal derül az éjből, bár setét, –
Érezd a köny s próbáltatás becsét;
Hidd, hogy atyád, hogy szán, szeret, ki dorgál.

Túrj és remélj! *Elmélkedjél, imádkozz!*
Hadd térjen a beteg lélek magához...
Így, ha követje *ottfenn* megjelent,
S mint a Noé galambja vissza-szárnyal
Zöld olajág – s az ég jó válaszával:
Mit újra megnyersz: lelki béke, csend.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- ABLONCZY Dániel 1999. *Jeremiás könyve*. 1. köt. Open Art Kiadó, Budapest. 244–249. o.
BALTZER, Klaus 1975. *Die Biographie der Propheten*. Neukirchner Verlag, Neukirchen-Vluyn. 113–128. o.
JÁNOSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása*. Fraternitás, Veszprém. 18–19. o.
PÁLFY Miklós 1965. *Jeremiás próféta könyvének magyarázata*. 1. köt. Evangélikus Sajtóosztály, Budapest. 187–191. o.
STIERLE, Beate 1980. 2. Sonntag nach Epiphania. In: *Gottesdienstpraxis*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh. 93. o.
TOKICS Imre 2004. *Jeremiás próféta könyve*. In: *Bibliaismereti kézikönyv*. Kálvin Kiadó, Budapest. 272–295. o.
WEISER, Arthur 1952. *Der Prophet Jeremia*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen. (ATD 20.) 148–153. o.

■ PÁPAI-TÓTH ORSOLYA – PÁPAI ATTILA

Vízkereszt ünnepe után 3. vasárnap

►► 1Kir 8,41–43

Igehirdetési előkészítő

Isten nem kisajátítható

A vasárnap jellege

Az Istentől idegenné vált ember megmentéséért megnyílik a menny Jézus születése által. Erről olvasunk Jézus megkeresztelésénél is (Mt 3,16). Kezdetben a vízkereszt ünnepe utáni vasárnapok számítottak az egyházi év végének. Emiatt e vasárnapok üzenetének eszkatológiai jellege hangsúlyos volt. „Krisztus dicsőségét és hatalmát prédikálják.” (JÁNOSY 1944, 19. o.) A harmadik vasárnap evangéliuma Mt 8,1–13. Krisztus dicsőségét gyógyításban és szabadításban mutatja meg. Az igehirdetés alapjául kijelölt ószövetségi textus ezekhez úgy kapcsolódik, hogy egyrészt megjelenik benne Isten cselekvésének egyetemessége, nagy neve, erős keze és kinyújtott karja. Másrészt, amiért Salamon imádkozik, annak beteljesülése számunkra csak Krisztusra nézve értelmezhető,

és eszkatologikus: sokan eljönnek, és asztalhoz telepednek a mennyek országában. Mindez a földi Jézus közelében elkezdődik, lásd a Kapernaumban élő római százados hitét. De szoros összefüggésben van mindezzel vízkereszt ünnepének evangéliuma, a napkeleti bölcsek látogatása Jézusnál (Mt 2,1–12). Minden nép között megjelenik Isten dicsősége.

Amit a textusról tudni kell

Salamon templomszentelési imádsága az Ószövetség legrégibbi liturgikus szövege. Mai formája deuteronomikus szerkesztés eredménye (TUSSAY 1995, 386. o.). A többrétegűség az Istenről való felfogásában is tetten érhető. A templom a hagyományos ember számára a világ középpontja, tájékozódási pont is a határtalan homogén térben, tengely, ahol a vertikális világok találkoznak. Minden kultúra számára a maga szentélye a világ közepe (ELIADE 2000, 14. o.).

Fontos kifejezések: *az Úr kinyújtott karja*, amely teremt és megszabadít (Ézs 51,9–10; Zsolt 98,1). A mi számunkra Isten kinyújtott karja Jézus Krisztus. *Az Úr neve*: az ószövetségi gondolkodás szerint a templom az Úr nevének lakóhelye, amely képviseli a mennyben lakót. A név a hangozások világában, illetve a betűk szimbolikus síkján kifejező személy, ahogy a test az anyag világában. Az idegen e névért zarándokol, végeredménye pedig, hogy „*a föld minden népe megismerje nevedet*”. Újszövetségi párhuzam: „...*hogyan Jézus nevére minden térd meghajoljon...*” (Fil 2,10–11; vö. ApCsel 9,15). Salamon imádságának emberi gyarlóságtól mentes része az Újszövetségben kezd beteljesülni. A Szentlélek gondoskodik róla, hogy például az etióp kincstárnok ne csak a salomoni templom utódjában imádkozzon, hanem higgyen Jézus Krisztusban (ApCsel 8,37). Tehát Salamon imádságának igazi meghallgatása Jézus Krisztus megismerésében és a benne való hitben valósul meg. Minden textus az evangéliumhoz vezet.

A perikópa megértése

„*Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözüljön, és eljusson az igazság megismerésére.*” (1Tim 2,4) Ezért lehet Salamon templomszentelési imája nyitott minden ember felé. A krisztusi mércén megmérve megállapítható: Salamon imádsága jelen részletének fontos tartalmi csomópontjai közül az első és egyben legfontosabb – amely szerint Istent nem lehet kisajátítani – rendben van. Az viszont, hogy az imádkozó minden kérését teljesítse Isten azért, hogy az cserében elismerje, elég távol van Jézus tanításától: Legyen meg a te akaratom, Atyám! Textusunkról lehetetlen prédikálni Jézusnak a templomhoz és imádsághoz való viszonyulása, valamint vízkereszt és a vasárnap evangéliumának győzelembevétel nélkül. A gyógyult leprást Jézus a

papokhoz küldi. A kapernaumi százados felismeri és kijelenti, hogy hajléka méltatlan Jézushoz. Jézus kijelentése az „idegenekről”: „Bizony, mondom néktek, senkiben sem láltam ilyen nagy hitet Izráelben. De mondom néktek, hogy sokan eljönnek napkeletről és napnyugatról, és asztalhoz telepednek Ábrahámmal, Izsákkal és Jákóbbal a mennyek országában...” (Mt 8,1–13) A vasárnap levélbeli igéje az ellenszeregettről szól (Róm 12,17–21). Talán az egyetemesség az a fogalom, amely összekapcsolja textusunk üzenetével. Az igazi egyetemesség legfontosabb igéje pedig: „De az Írás mindenkit bűn alá rekesztett, hogy az ígéret a Jézus Krisztusba vetett hit alapján adassék azoknak, akik hisznek... Mert mindnyájan Isten fiai vagytok a Krisztus Jézusban való hit által... Krisztusban tehát nincs zsidó, sem görög, nincs szolga, sem szabad, nincs férfi, sem nő, mert ti mindnyájan egyek vagytok a Krisztus Jézusban.” (Gal 3,22–28)

Jézus és a templom: ő általában egy hegyen vagy a Gecsemáné-kertben imádkozik. Sőt a „templomfunkció” Jézusban magában valósul meg, amikor embereket gyógyítva megbocsátja a bűnt ingyen, a hivatalos templomi szertartáson kívül, áldozat követelése nélkül. Persze ezért ő maga lesz az áldozat (Mt 12,6–8). „Romboljátok le a templomot, és három nap alatt felépítem” – mondja, és testének templomára gondol (Jn 2,19). Mindazonáltal Jézus nem templomellenes. A templomot „az én Atyám házának” és „imádság házának” is nevezi (Jn 2,16), és féltő szeretettel viszonyul hozzá (Jn 2,17; Zsolt 69,10; Mk 11,17). Jézus halálakor pedig a templom kárpítja kettéhasad. A mennyei Jeruzsálemnek az Úr, a mindenható Isten és a Bárány a temploma (Jel 21,22). Jézusnak a samáriai asszonnyal való beszélgetése során elhangzik, hol kell Istent imádni kérdésre: igazi imádói lélekben és igazságban imádják az Atyát (ἀλήθεια: leplezetlenség, végső valóság; Jn 4,20–24). A test pedig a Szentlélek temploma (1Kor 6,19–20). Vagy gondoljunk a Jézus nevében való imádság ígéretére (Jn 16,23).

Textusunk üzenete a következő három fogalom köré csoportosítható: a templom, az imádság és az egyetemesség. Ezek lehetnek az igehirdetés vázlatpontjai is, mind egyiket Jézus Krisztus felől értelmezve. Jézus és a templom, Jézus és az imádság, Jézus Krisztusban megvalósuló egyetemesség.

Igehirdetési vázlat

A kinyíló templom

Egy kortárs teológus szerint nagy hasznára válna a kereszténységnek, ha minden templom egy szempillantás alatt leomlana. Én azt gondolom, ez sem segítene. Inkább az, ha a templomajtók nyílnának meg azok előtt, akiknek az útját Isten arra vezette, és akiket arra indít, hogy betérjenek imádkozni. Hiszen az a cél, hogy Isten szeretetének evangéliuma minden emberhez eljusson ingyen. De ehhez tudnunk

kell, hogy a Jézussal való közösség a mi igazi templomunk, és ezzel telhetnek meg az épületeink. Azaz a templom az imádság háza lehet, és nem terhet jelentő ingatlan. Használhatjuk, méghozzá arra, amire való. Hiszen romjaikban is az evangéliumról és imádságos életről beszélnek például a középkori templomok maradványai. Mindazonáltal Jézus szava és a rá felelő imádság teszi a templomot azzá, ami.

A megnyíló lelkület

A keresztények szekularizáltak iránti szeretete az értük való imádsággal kezdődik. Természetesen nem azért, mintha a mi imáink nélkül Isten nem tudná, hogy mit kezdjen velük, hanem azért, mert ha imádkozunk értük, akkor idővel egyre kevésbé leszünk a számukra riasztó tényezők, és nem leszünk Isten minden embert üdvözítő szeretetének akadályai. De ez csak a Jézus Krisztusra és imádságára való figyelés által valósulhat meg. Jézus imádsága mindig istenközpontú: legyen meg a te akaratom... És hitvallás is egyben. Kér, mert bízunk abban, akitől kér. Tudja azt, hogy Istentől kapja, és hálát ad. Attól kérünk, akitől jót remélünk. Salamon a messze földről elzarándokoló imádkozóról beszél. Aki messze földről jön, az azért vállalja a hosszú út viszontagságait, mert bízunk abban, akihez jön. Ez a bizalom pedig abból fakad, hogy hallott „nagy nevedről, erős kezdről és kinyújtott karodról”. Jézus Krisztusban ez a három csodálatos módon megvalósul. Értünk a bűnön, poklon, halálon győzedelmeskedő Úrról szól a hír, az igehirdetés. Az erre adott válasz a bizalom Istenben, ennek kifejeződése pedig az imádság.

Az irántunk megnyíló isteni szeretet

A megnyílás nem belőlünk fakad, hanem Isten egyetemes üdvözítő akaratából. Nem tudom, hogy Istent kereső ember van-e. De hogy Isten embert kereső Isten, az egészen biztos. Nem tudom, hogy Istenhez zarándokolni akaró ember van-e, de Isten elzarándokol hozzánk, és oda is elkísér, ahova nem ő küld. Isten nyílik meg Jézus Krisztusban az ember iránt, és fordul felénk szeretetével. Az ember erre legfeljebb válaszol. Ennek eredménye a Jézus Krisztusban megvalósuló egyetemesség. Isten nem kisajátítható. Üzenet ez nekünk is. Az egyetemesség nem jelent egyformaságot, senkire sem legyinthetünk, és senkiről nem mondhatunk le, mert Isten bárkit Jézus Krisztushoz vihet. Nem a mi módszereink profizmusán múlik. A mi dolgunk az igehirdetés, a többit bízunk rá.

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mt 8,1–13; Róm 12,17–21

Énekek

EÉ 72, 400

Imádság

„...E szent templomunkra áldás töled szálljon,
Míg vallunk Jézusunkra, mindaddig fennálljon.
Hogy ki buzgó elmével elfáradoz ide,
Ugy legyen kérésével, amint volt a hite.
Aki megkeserítve házából távoza,
Szívén megkönnyebbülve térjen innét haza.
Találjon ebben a vén halálban biztatást,
S a fiatal ösvényén jól járni oktatást.
A gazdag bőségben vétkek ellen valót,
A szegény inségben lelki vigasztalót...
Mely ige ebben szól, ne essék kövekre,
Vagy pedig az útfélre, hanem lágy szivekre...”
Bakonytamási templomszentelési emlékünnepe évente elhangzó imádság részlete. Írta Tatay Sámuel lelkész-esperes 1857-ben.

Illusztráció

GONDOLATOK

„Az emberek nem azt hiszik, amit tanítanak nekik, hanem amit imádkoznak.” (egy francia pap)

„Nem az érdekel, amit a pódiumon mondasz, hanem amit az eszpresszóban.”

Hamvas Béla (1897–1968) posztumusz Kossuth-díjas magyar író, filozófus, esztéta és könyvtáros

„A szellem mindig szigetszerű, mondta volt filozófiatanárom nyomatékkal. Szigetei talán a menedéket jelentik a tömegtársadalom médiaricsajával és az ember önmagába fordulásával szemben... A barátság egy közös dologra vonatkozik, amelyhez kötődünk, amelyre irányulunk.”

Hannes Böhringer (1948–) német filozófus

„A kereszt szilárdan áll, míg a világ forog.”

A karthauziak jelmondata

TÖRTÉNETEK

John Cage hírhedt zeneművének, a 4'33" címűnek a lényege, hogy a zongorista leül a hangszerhez, hozzákészül a játékhoz, és úgy marad. A hallgatóság a csendet és az azt megtörő hangversenytermi zajokat hallja négy és fél percig.

Egyik templomunk ajtajára régebben – mivel a sok turista ki-be járkálása zavaró volt – kifüggesztésre került egy tábla: „Istentisztelet ettől-eddig, kérjük, ne zavarjanak!” Ez a nem túl barátságos szöveg nem volt hatásos. Majd a tábla szövegét erre változtattuk: „Istentisztelet ettől-eddig, Önt is várjuk szeretettel!” – Ettől kezdve alig jöttek be a kirándulók közül. Azóta inkább nem írunk ki semmit.

A kisegér a macskától való félelme miatt állandó szorongásban élt. Egyszer egy varázsló megszánta, és macskává változtatta. De akkor meg a kutyától félt. Ezért aztán a varázsló kutyává változtatta. Ettől kezdve meg a párdüctől kezdett el félni. A varázsló ekkor párduccá változtatta. Erre meg a vadásztól reszketett. Itt aztán a varázsló feladta. Visszaváltoztatta kisegérré, mondván: Bármit is tennék, úgysem segítene rajtad, hisz a szíved egérszív.

Antony de Mello (1931–1987) jezsuita szerzetes és pszichoterapeuta: *A szív ébredése*

Felhasznált irodalom

ELIADE, Mircea 2000. *Szent és profán*. Európa Kiadó, Budapest.

JÁNOSSY Lajos 1944. *Az egyházi év útmutatása*. Sopron.

TUSSAY János 1995. A Királyok első könyvének magyarázata.

In: *A Szentírás magyarázata. Jubileumi kommentár*. 1. köt.

Kálvin Kiadó, Budapest. 404–430. o.

■ NÉMETH SZABOLCS

Vízkereszt ünnepe után 4. vasárnap

► Jób 42,1–6

Igehirdetési előkészítő

Kétség és ámulat

A vasárnap jellege

Epifánia az egyházi esztendő egyik legrégebbi Krisztus-ünnepe. Középpontjában az üdvösségünkért megjelenő Isten, a testté lett Ige áll, akinek dicsősége az egész világot bera gyogja (vö. Jn 1,1–14; Ézs 9,1). A vízkereszt ünnepe utáni vasárnapok (amelyek eredetileg az egyházi esztendő utolsó vasárnapjai voltak) igéi ennek a mennyei királynak a mindenhatóságát és értünk cselekvését hirdetik. A vízkereszt ünnepe utáni 4. vasárnap óegyházi evangéliuma (Jézus lecsendesíti a tengert) Krisztust mint a pusztító erők legyőzőjét mutatja be. Azt az urat, aki a viharokban reményvesztetten küszködő nyáját megmenti, megtartja. A Pröhle-féle *Agenda* „A teremtett világ ura”, míg a *Liturgikus könyv* a „Jézus Krisztusban látható Isten hatalma” címmel foglalja össze a vasárnap üzenetét.

Amit a textusról tudni kell

Igehirdetési alapigénk Jób könyvének záró fejezetéből való. A textus voltaképpen a még testében szenvedő Jób Istent magasztaló éneke. Ez az utolsó megszólalása. Még érzi fájalmát, tudatában van veszteségeinek, de szívében már

megbékélt az Úrral. Az Úrral békélt meg! A könyv üzenete szerint ugyanis Jób nem a helyzetével (betegségével, gyászával) harcol, hanem magával az Istennel. Azzal az Istennel, aki valóban mindenható, akit követett, tisztelt, és aki mégis ellenségévé lett. Szenvedései közepette azt tapasztalta, hogy az Úr nem figyel rá (9,16), ok nélkül bántja (9,17), gúnyolódik rajta (9,23), hajthatatlan (23,13), rettenetes (23,14), részvét nélküli (24,12), távoli Isten (23,3). „Mégis-dicséretének” oka, hogy minden eddigi tapasztalatát egy még nagyobb történet írta felül: Jób találkozott Istennel.

A „*most saját szememmel láttalak*” mondat döntő jelentőséggel bír. Ez Jób történetének, könyvének csúcspontja. Ártatlan szenvedésének miértjére (7,20) továbbra sem kap választ (az mindvégig titok marad Jób előtt), de minden átélt feszültsége abban a megnyilatkozásban, személyes találkozásban, megértésben oldódott fel. Egyrészt mert Isten megszólalása (38–41. fejezetek) a magányos szenvedő „hol van atyám? (ti. Isten)”¹ kérdésére megadta az egyértelmű választ: itt vagyok. Megszólalásával biztosítja a szenvedőt, hogy nincs távol, nem néma, meghallgatta, válaszra méltatta. Másrészt mert megnyilatkozása új, valódi, csodálatos istenismeretet teremtett Jób életében. Ez mutatkozik meg az „eddig még csak hírből...”, de most saját” kifejezéspárban. Megértette Jób, hogy eddigi, az értelem rendszerhatáraiba zárt, távoli istenképét, amely hitbeli szenvedésének okozója volt, messze felülmúlja a személyesen látott Teremtőt. Nem érti, nem lát bele mélységes titkaiba, de tágra nyitott szemmel csodálkozik rá. A kétségei közepette így született meg az ámulata. Ennek következtében alázza meg magát Jób, tart bűnbánatot, és fogalmazza meg új meglátását: „...*tudom, hogy mindent megtehetsz*”. Bár ezt már korábban is kijelentette (19,25), de az itt elmondott szavai többletet hangsúlyoznak: ez nem elmélet, észbeli tudás, hanem szívbeli, vagyis hitvallás, reménység. Jób még bizonytalan helyzetében is teljes bizonyossággal van afelől, hogy a Mindenható a kezében tartja a történeteket – az ő életét is.

A perikópa megértése

Az ószövetségi bölcsességirodalom a teremtett világban összefüggéseket, hitrendszert igyekezett keresni, hogy egy-egy örökérvényű mondatban megfogalmazott általános bölcsességgel segítse a hívőket. Az ártatlan ember szenvedése azonban, mint megtapasztalt valóság, „rendszerhatáron” túli területnek bizonyult: nem magyarázható egy konkrét bűn vagy a bűnös életvitel miatti isteni büntetésként. A viszonzás teológiája (az igazak megbecsülésben, a gonoszok büntetésben részesülnek) vált tarthatatlanná.

¹ MUNTAG Andor szerint ez Jób nevének egyik lehetséges fordítása, jelentése (1982, 7. o.).

Ezzel a rövidzárlatos gondolatkörrrel szakít Jób könyve. Azt állítja, hogy az igazak életében is jelen van a szenvedés, nem válik kikerülhetővé kegyes életfolytatással. Ezért válik fontossá, hogy a könyv Jób mint feddhetetlen, becsületes, istenfélő embert mutatja be (1,1).

Mindemellett figyelemre méltó az „Ellenség” szerepe is. Bár a Sátán többször is említésre kerül az első két fejezetben, pusztán mellékszereplőként, eszközként jelenik meg, és nem úgy, mint „a Gonosz”. Sem Jób, sem barátai, de még az Isten sem beszélnek róla a későbbiekben. A műben ugyanis senki nem vonja kétségbe, hogy a szenvedést Isten okozza! Nem érdemes tehát Istent mentegetni, igazolni a Sátán cselekvésének emlegetésével. Egyrészt, mert a Szentírás nem ismeri a dualizmust, másrészt mert ezzel „kilúgoznánk” Jób könyvének Isten mindenhatóságáról szóló örömmüzenetét. Ő az egyedüli Úr, nincs olyan, aki munkájába beleszólhatna – még a Sátán sem. Teremtő jogán, ha úgy akarja, szenvedést bocsáthat az emberre. Az érthetetlen, ellenségesnek tűnő cselekvésének pedig megvan az oka. A lutheri teológia ebben az okban az embert mentő szeretetét látja. „Isten az ő idegen és haragvó cselekedetét hajtja végre, mielőtt tulajdonképpen, szeretetteljes tetteit végrehajtaná; azáltal támaszt életre, hogy megöl, azáltal visz fel a mennybe, hogy előbb levisz a pokolba, haragjából kigyelmet csíhol.” (FORDE 2005, 39. o.)

Igehirdetési vázlat

Láttalak

A prédikáció elején mindenképpen érdemes röviden beszélnünk Jób helyzetéről, hogy tágabb kontextusba helyezve, érthetőbben szólaltathassuk meg igénk üzenetét. Ebben mutatkozik meg ugyanis az, hogy az Istenhez intézett jóbi vallomás egyben nekünk szóló bizonyágtétel is, amely vigasztalásként, bátorításként hangzik el.

Szükségünk is van rá: ki ne ismerné a szenvedés mélységeit? Vég nélkül tudnánk sorolni a sebzettséggel, ürességgel, fénytelséggel bővelkedő történeteinket. Mind olyan helyzetről szólnak, amelyben minden addigi egyensúlyunk eltűnik, minden biztos tudás kikerülhetetlenül megkérdőjeleződik vagy semmivé válik. Egyedül maradunk, magányossá leszünk, távol érezzük magunktól a segítséget. Ezért igyekszünk a kétségek közepette valami biztosat, kapaszkodót keresni. Jób is ezt tette: Istent kereste. Nem elégedett meg barátai szavaival, akik Istentől mint „tanagyagról” beszéltek. Jób Istenhez szólt, akivel személyes találkozásra vágyott...

...és megtörtént. A mindaddig Istent kereső Jób meglátogatta az Úr, az a Mindenható, akit csak hírből, ésszel ismert. A találkozásokban derült ki a mélységben vergődő számára, hogy a „távolinak hitt” mégis mellette van. Megértette, hogy az „ellenségnek látott” szeretettel veszi

körül, a „néma”, a „hallgató” panaszt meg- és végighallgató, válaszoló, cselekvő Isten. A mi vigasztalásunk is az, hogy ahogyan Jób, úgy mi sem maradunk egyedül a szenvedésben, mellettünk áll az Úr. Igéjében biztosít minket fiyelméről, szeretetéről.

Tudom: mindenható

Gyakran hallunk emberi válaszokat történeteinkre: ez biztos azért történt, mert..., vagy azért, hogy..., és valami triviális mondat következik. Nagyon logikus, távolságtartó, rideg, emberi gondolat. Az Úr messze fölötte áll ennek. Ő több a gondolatainknál, vágyainknál, érzelmeinknél. Nem az emberi igazságosság, méltányosság, jogosság, bűn és büntetés logikája mentén cselekszik, hanem mindenhatósága szerint.

Isten a beszédében, a teremtett világ bemutatásán keresztül mutatta meg Jóbnak dicsőségét, bölcsességét. Ez nyugtázta le Jóbot, és töltötte el csodálattal. Az ragyogott át az Úr szavain, hogy van gazdája a világnak, aki gondot visel mindenre és mindenkire. A teremtett világban semmi sem történhet az ő akarata, tudta nélkül. Emellett mindenható akaratában terv is van, amelyben mindennek megvan a helye: az életnek, a halálnak, az örömmel és a szenvedésnek is. Isten mindenhatósága így válhatott Jób reménységévé. Tudta, megértette, ebben a magasztos tervben ő is ott van, még ha azt nem is érti.

Por és hamu

Jób, aki Istent is ki akarta oktatni, megalázta magát a Fenséges előtt, mivel istenképe gyökeresen megváltozott. Az eddig a szenvedésben csak fájdalmaira tekintő, magából kiinduló ember nyitott lett Isten mindenhatóságára. Az Istennel megbékélt lelkű ember, személyes bizonyágtételként, magasztaló himnuszt énekelt. Helyére került Jób.

Az Újszövetség üzenete szerint Istennek a titokzatos, csodálatos terve a gólgotai kereszten vált nyilvánvalóvá és valósult meg. Embert mentő szeretete mutatkozott meg benne. Aki ezt hiszi, tudja, az, ahogyan Jób is, már túllát a szenvedésén, nem foglya annak. Az tud énekelni a Mindenható csodáiról, kegyelméről még szenvedése idején is – szabadon. Erre a szabadságra hív minket is az Úr!

További javaslatok az istentisztelethez

Lekció

Mt 8,23–27; Róm 13,8–10

Énekek

EÉ 66, 260, 263, 328, 365, 389

Imádság

Mennyei Atyám! Amikor leteperve, megsemmisülve, félreismerten, elhagyottan, csupán a szenvedésünkkel állunk a

világban, a te szemed titkon akkor is lát bennünket, és tesszéssel nézi törekvésünket, fáradozásunkat, vágyainkat és reménységünket itt a világban. Ez a tudat nagyobb boldogsággal tölt el minket, mint amekkora a szenvedés. Ha pedig megaláz és szinte felőröl bűneink tudata, bűnbánatunk akkor is megtalálja hozzád az utat, irgalmas Istenünk! Igen, Uram, hozzád visszük gondolatainkat, szívünket, gyenge önmagunkat, mert egyedül te vagy az, aki fölemelsz és megalázol és újra fölemelsz. Igen, Atyám!

(Søren Kierkegaard)

Illusztrációk

VERS

Reményik Sándor: *A szőnyeg visszája*

Brandt Józsinak

Kétségbe esem sokszor én is
A világon és magamon,
Gondolva, aki ilyet alkotott:
Őrülten alkotott s vakon.

De aztán balzsamként megenyhít
Egy drága Testvér halk szava,
Ki, míg itt járt, föld angyala volt,
S most már a mennynek angyala:

„A világ Isten-szötte szőnyeg,
Mi csak visszáját látjuk itt,
És néha – legszebb perceinkben –
A színéből is – – valamit.”

GONDOLAT

Azoknak az embereknek, akiknek erős a hitük, személyes istenkapcsolatuk van. Ez az istenélmény ad nekik erőt. Ez sokakra mély benyomást tett Kentenich atya esetében is. Újra és újra nehéz terheket kellett hordoznia. A náci időkben több mint három évet kellett a dachau koncentrációs táborban szenvednie egyházi tevékenysége miatt. Néhány év múlva az egyház szakította el művétől, és sok rágalmat, szenvedést kellett eltűrnie, míg végül 14 év múlva mégis elismerték. A száműzetés időszakából, amelyet Kentenich atya az USA-beli Milwaukee-ban töltött, valaki a következő találkozást mesélte el. „Egyszer alkalmam nyílt arra, hogy alapítónkkal Milwaukee-ban egy csendes és kissé esős vasárnap délután hosszan sétáljak. Akkor ő beszélt Schönstatt történetéről, a fontos időszakokról, majd magától beszélni kezdett azokról az óriási nehézségekről, melyeket neki és művének újra és újra az útjába állítottak. Aztán egyre elgondolkodóbb lett, és egyre ritkábban szólt. Hosszú szünet-

tek következtek, én meg nem mertem megszólalni. Amint kitért szenvedésének minden egyes állomására, érezhető volt, hogy újra átéli azokat. Aztán azt mondta: »Tudja, ez mind érthetetlen mérhetetlenül mély istenélmény nélkül.«»

N. Stosiek – V. Riechel – G. Evanzin:
A mindennél is több kell (Istenre éhezünk)

Felhasznált irodalom

- FORDE, Gerhard O. 2005. *Ki a kereszt teológusa?* Magyarországi Luther Szövetség, Budapest.
- JÁNOSSY Lajos 2008. *Az egyházi év útmutatása.* Fraternitas Magyarországi Evangélikus Lelkészek Közössége, Veszprém.
- Jób könyve. In: *Keresztyén bibliai lexikon.* Szerk. Bartha Tibor. Kálvin Kiadó, Budapest, 1993. Web: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztyen-bibliai-lexikon-C97B2/j-C9F46/job-konyve-C9FBC>.
- MUNTAG Andor 1972. Vízkereszt után 4. vasárnap. *Lelkipásztor*, 48. évf. 12. sz. 756–759. o.
- MUNTAG Andor 1982. *Jób könyve.* Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, Budapest.

■ ESZLÉNYI ÁKOS

Vízkereszt ünnepe után utolsó vasárnap

► 2Móz 34,27–35

Igehirdetési előkészítő

Melammu

A vasárnap jellege

Az Egyház minden ünnepe Krisztusra mutat. A feltámadás ünneplése az első pillanattól kezdve jelen volt. A strukturális fejlődés pedig egyre több ünnepet épített be az egyházi hagyományba. A korai egyházban, a 4. század elején, karácsony időpontjának rögzítése előtt már biztosan ünnepelték vízkereszt ünnepét.

Vízkereszt ünnepe és az ünnepkör összetett. Jézus megkeresztelése, első csodatétele, Isten fiaként a világban való megjelenése – mind az epifániához kapcsolódik. Ezt az összetettséget fejezi ki egyházunkban az *Agenda* és a *Liturgikus könyv* által meghatározott témák sokasága is. Az átfogó gondolat: Krisztus dicsősége megjelenik a világban. Az ünnepkörben – húsvét időpontjának változása szerint – először a világ világosságával találkozunk, majd ez a láthatóság, az epifánia Isten dicsőségén, akaratán, szeretetén, teremtő hatalmán keresztül érint meg.

Az ünnepkört záró vasárnap a megdicsőült Krisztust hozza elénk: idén az oltár előtt hangzik Lk 17,1–9. Karácsony csodájával vetekszik e történet misztériuma: szá-

momra úgy kapcsolódnak egymáshoz, mint egyházi gyakorlatunkban a kereszttség és a konfirmáció. A megdicsőülés csodáját, Krisztusnak a világában való dicsőséges jelenlétét ünnepeljük.

Amit a textusról tudni kell

Izrael történetének visszatérő problémája a nép hűtlensége. Ennek egy különös epizódja tárul elénk az aranyborjú történetében: amikor a legkézzelfoghatóbb módon jelenik meg Isten gondoskodó szeretete, a nép akkor is elfordul. Mózes első alkalommal is negyven napig van fent a hegyen, de most már a második alkalom az, amelynek a végénél bekapcsolódunk a történetbe.

Szimbolikus a két kőtábla ismételt átadása – ezzel a szövetség újra és mégis megerősítése –, azonban ez az ige a vasárnap üzenete és a lekciónk összefüggésében ma nem ezért van előttünk. Mózes sugárzó arca Jézus megdicsőülésének és a vasárnap szkopuszának tükrében előképként jelenik meg.

A Mózes arcának ragyogásáról szóló történet nyelvi szempontból való megismeréséhez nem csupán sokat segít, de igazi csemege Rási¹ Tórához írt kommentárja. Ennek legújabb kiadásában (2010) textusunkról a következőket olvassuk:

»...midőn leszállott Mózes... Amikor lehozta a második pár Törvénytáblát jom kipur napján. ...hogy sugárzott (kárán)... [A »kárán« olyan kifejezés, amelynek] közös a gyökere a »kárnajim« (szarvak) szóval, mert a fény úgy sugárzott és vetült ki [homlokának síkjából], akár egyfajta »szarv«. És hol érdemelte ki Mózes ezeket a fenséges fény-sugarakat [amelyekben az első táblák átvételekor még nem volt része]? Bölcseink azt mondják, [hogy] a sziklaüregben, ahol Isten [Mózes] arcára tette Kezét...

Azután közeledtek hozzá...

[Azaz] miután megtanította a véneknek, újra megtanította azt a szakaszt vagy azt a törvényt egész Izraelnek. Bölcseink így tanították: Milyen volt a [Tóra]-tanítás [sor] rendje? Mózes megtanulta a Mindenhatótól. Aztán bejött Áron, és Mózes megtanította neki az ő részét. Áron [ezt követően] félrehúzódott, és leült Mózes baljára. Majd beléptek [Áron] fiai, és Mózes megtanította nekik az ő részüket. Ezután ők [is] félrehúzódtak, és Elázár leült Mózes jobbára, Itámár pedig Áron baljára. Majd beléptek a vének, és Mózes megtanította nekik az ő részüket. A vének félrehúzódtak, és leültek a két oldalon, majd belépett az egész nép, és Mózes megtanította nekik a részüket. Következésképpen [az ismeretanyag] egyszer került a nép birtokába, kétszer a vének birtokába, háromszor Áron fiainak a birtokába, és négyszer Áron birtokába.»

A fenti sorok azért fontosak, mert bár Rási egy évez-

¹ Rabbi Slomo Itzakhi, vagyis Salamon ben Jicchák; 1040–1105.

reddel Jézus halála és feltámadása után született, talán szabad arra gondolnunk, hogy egy évezreddel korábban már nagyon hasonlóan gondolkodtak a zsidók erről a történetről: így gondolkodtak Jézus tanítványai is ott fenn a hegyen, amikor Jézus mellett az Ószövetség két emblemikus alakja közül Mózes sugárzó arcáról tudva voltak jelen.

A perikópa megértése

Mózes arca ragyogásában fogunk valamit meglátni abból, ami e textuson keresztül kirajzolódhat a ma igehallgatói számára. Azért a ragyogó arc lesz ez, mert itt nem használható a mindent megérteni akarásunk. Legnagyobb intellektuális erőlködéseink közepette is legfeljebb a sci-fi irodalom képeiig jutunk (amelyek leginkább bibliai alapú képek egyébként...), de az értelmi képességeink csődöt mondanak.

Vajon nem erre van-e szükségünk ahhoz, hogy Isten üzenete integráns részévé váljék életünknek?

Az értelmünk tehát csődöt mond, és ahogy a Mózes körülvevők vagy Jézus tanítványai ott fent a hegyen, mi is csak csodálkozni tudunk. Nézzük, mit látunk mégis e csodálkozás közben! Mi az, aminek a megértése után kikapcsolhatjuk az érteni akarásunkat?

Fontos tisztázni azt a félreértést, amelyről már Rási is tud: a Vulgata téves fordítása az Ūr elvonulását követően „szarvakról” beszél, amelyek Mózes homlokán nőttek. Ismerünk ilyen Mózes-ábrázolásokat, a legismertebb talán Michelangelo szobra II. Gyula pápa síremlékén a római San Pietro in Vincoli-bazilikában. A fordítási kérdésről igen részletesen olvashatunk FÖLDVÁRY Miklós István egyik tanulmányában (2004), ahol többek között ezt írja: „Egy mai Tóra-kommentár [SARNA 1991] szintén az arcbőr ragyogásáról beszél... a csodát az isteni sugárzás visszatükröződéseként értelmezi, amely szerinte a mezopotámiai *melammu* fogalmával vethető össze. Ez valamiféle legitimációs erő, amely a királyt elborító fényként is jelentkezik – és Mózesnek van »király« címe a zsidó hagyományban. A ragyogást szokásosan kifejező *’or* helyett valószínűleg azért használja a szöveg a »szarv« jelentésű főnévből képzett igét, mert így ellentételezheti az aranyborjút, szembeállítván Mózes, az igaz közvetítőt a bálvánnyal, a hamis közvetítővel. Ez a szójáték téveszthette meg a kommentár szerint az értelmezői és fordítói hagyomány egyik vonalát, melynek – legalábbis hatása szempontjából – legjelentősebb képviselője Jeromos volt. A rabbinikus hagyomány valóban mindenütt ragyogásról tud.”

A mezopotámiai hatás más szempontból is érdekes: a *Pilpul* című zsidó online folyóirat *Hetiszakas* című rovatában jelent meg MOÓR Valéria tanulmánya (2010), aki szerint „Ha ennek a fénynek a természetét nem a fotónok szintjén akarjuk elemezni, hanem történetileg, akkor

Mezopotámia a kiindulópont (...) A mai Irak ókori népei, a sumerektől egészen az újbabiloni dinasztiáig elég heterogén pantheonnal rendelkeztek, de isteneik többségének közös tulajdonsága volt, hogy rendelkeztek egy *melammu* (sumer *melam*) nevű félelmetes isteni fényvel (...) Isten rendelkezik egy ugyanolyan dicsfényvel, amellyel Mezopotámia istenei, sőt az elbeszélte történetek arra utalnak, hogy ennek a fénynek a természete is igen hasonló: egyrészt gyógyó és vakító, másrészt félelmetes...” Mózesnél e hatásnak a visszatükröződéséről beszél. Számos ószövetségi és rabbinikus példa mellett Jézust is kiemeli mint ennek az isteni fénynek, ragyogásnak a birtokosát.

A *Keresztény bibliai lexikon* „megdicsőülés” címszavánál természetesen leginkább Jézusról van szó, viszont textusunkra is utal ekképpen: „Jézus megdicsőülése magasabb fokú megisméltődése annak az eseménynek, amikor Mózes Istennel találkozott a Sínai-hegyen, hogy átvegye a törvényeket (2Móz 24,12–18). Mózes arca is sugárzott, amikor a hegyről lejtött (2Móz 34,29kk). Ez azonban csak a mennyei világ dicsőségének a visszfénye volt, amelybe Mózes egy pillanatra betekinthezett. Ezért Pál apostol Mózes arcának ragyogását »mulandó dicsőségnek« nevezi (2Kor 3,7.13).”

Az eddigiek az értelmünkre hatottak – a teljesség igénye nélkül. Az eddigiek célja, hogy válaszokat kapjunk. Azért, hogy már ne keressük az értelmét. Azért, hogy már ne az értelmét keressük. Azért, hogy az értelmi képességeink határait elérjük.

Igehirdetési vázlat – Dicsőség...

„...mennyben az Istennek”

Karácsony csillogása még felsejlik. Talán tudtuk őszintén – „igaz hittel, gyermekszívvvel” – átadni magunkat. Talán tényleg komolyan gondoltuk. Talán tényleg ez volt a legfontosabb. De mi történt azóta? Még mindig ragyog? Még mindig csoda?

... az embernek, nekem

Legrosszabb keresztény szokásaink közé tartozik, hogy begyakorolt álszent mozdulatokkal háritjuk az elismerést. Mintha ez kényelmesebb lenne a ló túlsó oldalánál. Nem felmagasztalni kell – főleg nem magunkat! –, de éppen Krisztus hűséges követőiként mutathatjuk meg az egészséges egyensúlyt. Tudva, hogy nem vagyunk tökéletesek, de helyesen látva Istentől kapott képességeink tudatos használatát. Áron és a közösség vezetői semmik voltak Isten embere arcának ragyogásában. De a feladatot mégis ők és utódaik kapták a tíz ige továbbadását illetően. A tanítványok ott fenn a hegyen semmik voltak az ószövetségi hatalmasok és főleg Isten Fia ragyogásában. De lejtőve a hegyről mégis ők voltak azok, akik híret vitték annak, amit a saját szemükkel láttak (lásd a fakultatív lekción!).

...rajtam keresztül

Isten embere és különösen Isten Fia dicsőségének ragyogásában én magam is semmi vagyok. De ez nem jelenti azt, hogy nem lehetek eszköz Isten kezében. Éppen e ragyogás látása hatalmaz fel és tesz alkalmassá arra, hogy továbbadója, hírvivője legyek. Nem a hírt fogadó körülményeken, hanem az én engedelmségemen, Istentől kapott képességeimen, a tőle kapott szeretet bennem megszülető találekonyosságán múlik.

... földön az Istennek

Rajtam keresztül is láthatóvá válik a ragyogás. Éppen ez lehet az igazi csoda! Számomra biztosan.

Illusztráció

VERS

Ady Endre: *Az Úr érkezése*

Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.

Nem harsonával,
Hanem jött néma, igaz öleléssel,
Nem jött szép, tüzes nappalon,
De háborus éjjel.

És megvakultak
Hiú szemeim. Meghalt ifuságom,
De őt, a fényest, nagyszerűt,
Mindörökre látom.

Hivatkozott művek

A Rási-kommentár a Tórához. Új magyar fordítás. Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség – Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület, Budapest, 2010.

FÖLDEVÁRY Miklós István 2004. Mózes szarva. *Antik Tanulmányok*, XLVIII. évf. 115–123. o.

Keresztény bibliai lexikon. Szerk. Bartha Tibor. Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.

MOÓR Valéria 2010. Ex oriente lux – keletről jön a fény. *Pilpul.net*, június 1. <http://pilpul.net/hetven-arc-hetiszakasz/ex-oriente-lux-keletrol-jon-feny>.

SARNA, Nahum M. 1991. *Exodus.* The Jewish Publication Society, Philadelphia – New York – Jerusalem. (JPS Torah Commentary.)

■ ERDÉLYI CSABA

Maradj velünk*

Jn 15,4–5.11–17

■ GÁNCS PÉTER

A Magyarországi Evangélikus Egyház XI. zsinata hat évet átívelő, soktétéles oratóriumának intonációját kapjuk János evangéliumából. Walter Lüthi szerint ez a fejezet Jézus szeretethimnusa. Míg Pál apostol szeretethimnusa általában énekel a szeretet titkáról és ajándékairól, addig Jézus egészen személyesen, konkrétan tanítványaira vonatkoztatva vall mindent megelőző szeretetéről: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak ki titeket...”

Mielőtt belevetnénk magunkat a választási dömpingbe – hiszen ez a nyitó ülészak főleg a választásokról szól –, mielőtt azt hinnénk, hogy a mi döntéseinktől, választása-

inktól függ egyházunk jövője, igénk világossá teszi: az alap Jézus Krisztus döntése, kiválasztó szeretete.

Urunk és Mesterünk féltő szeretettel szólít meg: „*Maradjatok én bennem, és én tibennetek...*” Vallomása a szőlőtő és a szőlővessző misztikus összetartozásának, együttélésének képéből fakad. Karl Rahner, korunk egyik meghatározó teológusa szerint a jövő kereszténye vagy misztikus lesz, vagy egyáltalában nem fog létezni. Ne féljünk tehát a misztikus jelzőtől, ami nem valamiféle furcsa, életidegen, „elvarázsolt” állapotra utal, hanem arra a titokzatos ajándékra, hogy egész létünkkel, szervesen kapcsolódhatunk, tartozhatunk Urunkhoz: mi őbenne élhetünk, ő pedig mibennünk. Ha ebből az éltető közösségből kiszakadnánk, Scholz László énekének hasonlatával: „Máris lemetezett venyige volnék.”

* Elhangzott a Magyarországi Evangélikus Egyház Zsinata ülészakának nyitó áhítataként 2018. november 23-án.

Maga Jézus is keményen figyelmeztet ennek a spirituális öngyilkosságnak a kísértő veszélyére: „...*nélkülem semmit sem tudtok cselekedni.*” Akik már régebben dolgozunk a zsinatban, biztosan emlékszünk olyan mélyrepülésekre, amikor a jézusi intést elfelejtve, a magunk feje után mentünk, és keservesen kellett megtapasztalnunk, hogy valóban semmit sem tudtunk cselekedni...

De most új zsinatot kezdhünk, ami új esély, új remény, hogy Jézus erőt adó szeretetére alapozva induljunk. Nem szolgáljuk, hanem a kiválasztott barátok felszabadult örömevel, felelős elkötelezettségével és a gyümölcs-termés ígéretével.

Hamarosan letesszük együtt az ünnepélyes esküt, ami azt jelenti, hogy közösen esdeklünk, könyörgünk. Többek között ahhoz kérünk erőt, amit az eskü talán legsúlyosabb mondatában így summázódik: „Egyházunk egységét és belső békéjét őrzöm és építem...”

Bizony, van mit féltünk, van mit megőriznünk és van mit építenünk... S ha őszinték vagyunk, mindez meghaladja a saját erőforrásainkat. Különösen is akkor, ha megfeledekezünk egyházunk ősi alapjairól, tartópilléreiről.

Talán akad valaki, aki még emlékszik arra a zsinati áhítatra, amely még a Faszorban hangzott el, amelyben utaltam a templom melletti reformációi emlékpark oszlopainak bizarr üzenetére. Ezek az oszlopok a reformátori *solák* fontosságát hirdetik, de furcsa módon valójában semmit sem tartanak... Emlékeztetnek, hogy ezek voltak a reformáció egyházainak pillérei, de vajon ötszáz év után nem csábít minket, hogy korszerűbb tartóelemeket keressünk? A sokat idézett „sola struktúrát”, az ugyancsak trendi „sola stratégiát”, és hogy maradjunk a latin elnevezéseknél, a „sola pecuniát”, a pénz, az anyagiak sokat ígérő támaszát, ami az egyház visszatérő kísértése.

A hírhedten pénzsóvár, kapzsi római császár, Vespasianus szerint ugyan a pénznek nincs szaga: *pecunia non olet*, de én inkább Pál apostolnak hiszek, aki így figyelmeztet: „...*minden rossznak gyökere a pénz szerelme, mely után sóvárogván némelyek eltévelyedtek a hittől.*...”

Fogadjuk el, hogy ma sincs más alap, mint a *solus Christus*, ahogy az idézett ének vallja: „Őrajta csüngök én, / Jó kapcsom a hit...” Benne gyökerezhetünk, belőle táplálkozhatunk.

A hat évre tervezett zsinati oratórium első tételét írjuk, vagy ha úgy tetszik, egy hatesztendős közös vándorút első lépéseit tesszük meg. Vajon merre vezet az utunk? Kivel indulunk, melyik úton?

Még biztosan emlékszünk arra, hogy közel harminc éve sokan a damaszkuszi utat választották hazánkban. Úgy érezték, itt az idő, hogy megforduljanak, más irányt vegyenek az életük...

Manapság talán inkább az emmausi úton növekszik a forgalom. Egyre több a csalódott tanítvány: „Mi azt reméltük, mi úgy hittük, mi úgy gondoltuk...” De a tények, a statisztikai adatok mást mutatnak. Vasárnaponként mintegy tizennyolcezer embert érhetünk el az evangéliummal szószékeinkről, s körülbelül ugyanennyi fiataalt érünk el oktatási intézményeinkben. Hogy ez jó hír vagy rossz hír? Ezt döntse el mindenki magában. Úgy vélem, egyszerre indíthat őszinte bűnbánatra és hálaadásra...

Az viszont egyértelműen örömhír, hogy a zsinati út elején Valaki zárandoktársként mellénk szegődik, és igyekszik átforrósítani a mi szívünket is, amikor így szólít meg: „*Maradjatok énbennem... Ti barátaim vagytok... Én választottalak ki titeket, hogy gyümölcsöt teremjete... hogy bármit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek.*”

Kérjük bátran mi is, az emmausiak nyomában: „*Maradj velünk...*”

Könyörögjünk ezért együtt a 259. énekünk soraival:

Ó, maradj velünk, Krisztusunk,
Mert már estefelé vagyunk!
Szent igéd tiszta fényt hintsen,
És munkálkodjék szívünkben!

Szentegyházadat segítsd meg,
Mert restek vagyunk, hidegek.
Te áldd meg az ige útját,
Hogy minden szívet hasson át!

Rád tekint küzdő egyházad,
Te adj neki hű fiakat,
Kik szent igédet szeretik,
És megtermik gyümölcsseit!

Mert tied az ügy, Mesterünk,
Nem a miénk, te légy velünk,
Légy oltalmunk és gyámolunk!
Mi benned bízva harcolunk.

Szent igéd békét, erőt ad,
Megóvja, védi egyházad.
Tartsd meg ez egy kincset nekünk,
És akkor mást nem keresünk.

Mi igédben élünk-halunk,
Míg hozzád mennybe juthatunk,
Hol panasz, sírás nem lesz már,
És ránk örök boldogság vár.

TARTALOM Mécses a te igéd

RÉZ-NAGY ZOLTÁN: *Örömrre fordul...* 1

Tanulmányok

VEREBICS ÉVA PETRA: *A szöveg kettős beágyazottsága. Kultúratudományos szempontok Zsolt 18 || 2Sám 22 értelmezéséhez* 2
SZAKÁCS TAMÁS: *Luther ortodox paradoxonjai a Heidelbergi disputációban* 7

Figyelő

A keresztény hit megújulásának útja. A Christ in der Gegenwart tételei 12
AXEL DENECKE: *A keresztény hit megújulásának útja – Dietrich Bonhoeffer teológiája nyomán. Megjegyzések a tézisekhez* 16
VIZSOLYI ÁKOS: *Néhány gondolat a szupervízióról* 18

Krisztusban mindnyájan életre kelnek

KÉZDY EDIT: *Emlékezés Schulek Mátyás evangélikus lelkész szolgálatára (1935–2018)* 20

JOÓB MÁTÉ: *Igehirdetés Schulek Mátyás temetésén (Jn 3,16)* 21

Az igehirdető műhelye

KORÁNYI ANDRÁS: *Újév ünnepe (Jn 14,[12]13–15)* 23

BARANYAY CSABA: *Vízkereszt ünnepe (Zsolt 72,1–19)* 25

BAJUSZNÉ ORODÁN KRISZTINA: *Vízkereszt ünnepe után 1. vasárnap (Ézs 48,6b–11)* 28

PÁPAI-TÓTH ORSOLYA – PÁPAI ATTILA: *Vízkereszt ünnepe után 2. vasárnap (Jer 17,12–14)* 30

NÉMETH SZABOLCS: *Vízkereszt ünnepe után 3. vasárnap (1Kir 8,41–43)* 32

ESZLÉNYI ÁKOS: *Vízkereszt ünnepe után 4. vasárnap (Jób 42,1–6)* 34

ERDÉLYI CSABA: *Vízkereszt ünnepe után utolsó vasárnap (2Móz 34,27–35)* 37

Igehirdetés

GÁNC S PÉTER: *Maradj velünk (Jn 15,4–5.11–17)* 39

